KUSTANNUSLIIKE
EDISTYS

Neuvostoliitto, Moskova G-21
Zubovski bulvar, 21

KOMMUNISMI: KYSYMYKSIÄ ja VASTAUKSIA

2

ARTIKKELIKOKOELMA

TÄSSÄ VIHKOSSA:

Yksi- ja monipuoluejärjestelmä
Sosialismi ja luonnonsuojelu
Valtio-ongelmat
Kommunistit ja uskonto

ARTIKKELIKOKOELMA

KOMMUNISMI: KYSYMYKSIÄ ja VASTAUKSIA 2

SISÄLLYS:

Petrenko
MITEN SOSIALISMISSA RATKAISTAAN KYSYMYS YKSI- JA MONIPUOLUE-JÄRJESTELMÄSTÄ?

Lukjanov
MITEN KOMMUNISTIT SUHTAUTUVAT VALTIOON?

Volkov
VOIKO SOSIALISMI EHKÄISTÄ EKOLOGISEN KRIISIN?

Kitšanova
MILLAINEN ON KOMMUNISTIEN POLITIIKKA USKONTOON JA USKOVAISIIN NÄHDEN?

Päätoimittaja:
G. SMIRNOV
Toimittaja:
V. NEUGOLDBERG

KUSTANNUSLIIKE EDISTYS
MOSKOVA

Suomentaneet MAIJA KARVONEN
(1. ja 2. artikkeli),
IMPI VAUHKONEN
(3. ja 4. artikkeli)

Taiteilija V. KOROLKOV

ВОПРОСЫ И ОТВЕТЫ О КОММУНИЗМЕ

ВЫПУСК 2 *На финском языке*

Painettu Neuvostoliitossa

© Вопросы и ответы о коммунизме
На русском языке. Выпуск 2.
„Прогресс". 1974

В $\frac{10504-678}{014(01)-75}$ 459-75

© Suomennos. Kustannusliike Edistys 1975

Fjodor Petrenko

MITEN SOSIALISMISSA RATKAISTAAN KYSYMYS YKSI- JA MONIPUOLUE-JÄRJESTELMÄSTÄ?

Miksi Neuvostoliitossa on vain yksi puolue? ◇ Sosialismi yksi- ja monipuolueisena ◇ Erilainen politiikka, erilaiset kohtalot ◇ Yhteistyö keskinäisen taistelun sijasta ◇ Onko demokratia riippuvainen puolueitten määrästä? ◇ Yksipuoluejärjestelmä ja demokratian takeet

Sosialismin vastustajat puhuvat usein demokratian, kansanvaltaisuuden puuttumisesta sosialistisessa yhteiskunnassa. Tärkeimpänä todisteenaan he esittävät sen, että Neuvostoliitossa ja eräissä muissa maissa toimii vain yksi puolue, kommunistinen.

Historiaa

Lokakuun suureen sosialistiseen vallankumoukseen saakka Venäjällä oli useita puolueita: bolševikit (kommunistit), kadetit, lokakuulaiset, menševikit, eserrät, anarkistit ym. Katsaus historiaan selvittää, oliko vain yhden puolueen jääminen Neuvostoliiton poliittiselle areenalle kommunistisen opin asettama vaatimus, sosialistisen yhteiskunnan johtohenkilöiden tahto vai seurausta joistakin muista seikoista.

Vuoden 1917 helmikuun porvarillis-demokraattisen vallankumouksen jälkeen, kun Venäjän työläiset, sotilaat ja talonpojat olivat kukistaneet sodan heikentämän tsaarivallan, kaikki poliittiset puolueet saivat mahdollisuuden esittää ohjelmansa ja osoittaa käytännössä kykeneväisyytensä toteuttaa kansan toiveet ja tarpeet. Takana oli kaksi ja puoli vuotta maailmansotaa. Kärsinyt kansa janosi rauhaa, leipää ja vapautta.

Tsaarin kukistuttua valtaan nousseet suurporvariston puolueet, Lokakuun 17. päivän liitto (lokakuulaiset) ja Perustuslailliset demokraatit (kadetit), suuntasivat ponnistuksensa vallinneen porvarien ja tilanherrojen järjestelmän perusteiden säilyttämiseen. Näiden puolueiden muodostama porvarillinen väliaikainen hallitus esitti sodan lopettamisen sijasta tunnuksen: »Sota voitolliseen loppuun saakka!» Hallitus ei tosiasiassa yrittänytkään ratkaista jo kauan sitten kipeäksi käynyttä kysymystä tilanherrojen maiden jakamisesta talonpojille.

Valtaan päästyään porvarilliset puolueet unohtivat oitis lupauksensa työväenluokan olojen parantamisesta. Väliaikainen hallitus piti silti huolen siitä, että yksityisyrittäjät voisivat lisätä voittojaan, ja kumosi heidän toimintaansa rajoittaneet lait.

Noina myrskyisinä vallankumouksen päivinä

saivat laajaa väestön kannatusta sosialistisiksi julistautuneet puolueet: menševikit, jotka edustivat tiettyjä sivistyneistön kerroksia ja osaa työläisistä, ja eserrät, joita seurasi osa talonpojistoa. Menševikit pitivät poliittista arvovaltaansa yllä käyttäen taitavasti hyväkseen tunnusta »isänmaan puolustamisesta», vaikka se itse asiassa merkitsi maailmansodan jatkamista. Eserrät lupasivat jakaa tilanherrojen maat, ja heidän puheensa herättivät toiveita monissa talonpojissa. Eserräpuolueen johtajaa Kerenskiä ei toki suotta otettu väliaikaiseen hallitukseen, pitihän siihen saada »vallankumouksellista» väriä. Näiden puolueiden onnistui ottaa haltuunsa vallankumouksen aikana muodostetut työtätekevien vallankäyttöelimet — työläisten, talonpoikien ja sotilaiden edustajien neuvostot.

Päästyään enemmistöön neuvostoissa menševikit ja eserrät saattoivat pakottaa väliaikaisen hallituksen suostumaan kansan vaatimuksiin, mutta ne eivät kiirehtineet käyttämään saavuttamaansa asemaa. Ne alkoivat yhdessä kadettien ja lokakuulaisten kanssa suostutella kansaa odottamaan, kunnes kysymykset rauhasta, maasta ja leivästä ratkaisee Perustava kokous, jonka koollekutsumista ne eivät kuitenkaan kiirehtineet.

Menševikkien ja eserrien todellinen suhtautuminen vallankumoukseen ilmeni siinä, että he sallivat väliaikaisen hallituksen kutsua joukkoja rintamalta taistelemaan yhä kasvavaa vallankumouksellista liikettä vastaan.

Nämä puolueet eivät vallankumouksellisista julistuksistaan huolimatta kestäneet sitä ankaraa sosiaalista koetta, jonka vallankumous niille asetti. Vaikka menševikit ja eserrät lupasivat »kontrolloida» porvarillista väliaikaista hallitusta, he suostuivat yhä uusiin sopimuksiin sen kanssa, antoivat sille luottamuksensa ja tukensa.

Ainoastaan Leninin johtamat kommunistit pystyivät esittämään maalle radikaalin ohjelman, joka edellytti että Venäjä eroaa viipymättä sodasta, maa jaetaan välittömästi talonpojille ja poliittinen valta siirtyy kokonaan työläisten, talonpoikien ja sotilaiden edustajien neuvostoille.

Nähdessään etteivät menševikit ja eserrät aio puolustaa työväenluokan ja työtätekevien etuja, bolševikkipuolue ryhtyi valmistamaan sosialistista vallankumousta. Kommunistien onnistui saada työväenjoukot vakuuttuneiksi aatteittensa oikeutuksesta. Työkansalle kävi yhä selvemmäksi, että ainoastaan bolševikkipuolue pystyy ratkaisemaan vallankumouksen peruskysymykset ja pelastamaan maan katastrofilta. Niinpä suurin osa kansaa lähti seuraamaan Leniniä ja bolševikkeja.

Leninin puolueen kehotuksesta, joka tuolloin oli jo kaikkein vaikutusvaltaisin poliittinen järjestö Venäjällä, vallankumoukselliset sotilaat ja työläiset kukistivat lokakuun 25. päivän vastaisena yönä 1917 porvarillisen väliaikaisen hallituksen ja perustivat sosialistisen neuvostojen tasavallan. Näin historiallisessa taistelussa eri luokkien ja niitä edustavien puolueiden välillä Venäjällä voittivat työväenluokka ja köyhin talonpojisto sekä työväenluokan vallankumouksellinen puolue, bolševikkipuolue.

Tutustuessamme noiden vuosien tapahtumiin monien säilyneiden asiakirjojen mukaan voimme selvästi nähdä, että ainoastaan leniniläisen kommunistisen puolueen asenne tuona Venäjän historian murroskautena vastasi kansan enemmistön etuja. Muut poliittiset puolueet ja ryhmittymät menettivät loppujen lopuksi joukkojen luottamuksen, koska olivat uskollisia kapitalismille tai epäjohdonmukaisia, kyvyttömiä tai haluttomia ymmärtämään oikein kansanjoukkojen edut.

Nimenomaan tästä syystä hajosi menševikkipuolue. Vaikka se julistikin uskollisuuttaan marxismille ja sosialistiselle vallankumoukselle, se liukui käytännössä porvarilliseen liberalismiin ja sopuiluun porvariston kanssa. Menševikit eivät kyenneet ottamaan periaatteellista asennetta kysymykseen sodasta, eivät voineet esittää talonpojille edullista maakysymyksen ratkaisua eivätkä löytäneet oikeaa tapaa Venäjällä kireäksi käyneen kansallisuuskysymyksen ratkaisemiseksi. Eserräpuolueen suosio osoittautui samantapaisista syistä myös lyhyeksi ja se menetti pian poliittisen arvovaltansa.

Koska sosialistisen vallankumouksen ensi vaiheessa menševikkejä ja eserriä tukivat kuitenkin tietyt väestökerrokset, Lenin ja bolševikit ehdottivat heille heti Lokakuun vallankumouksen jälkeen osallistumista hallituselinten toimintaan ja maan johtamiseen. Mutta he kieltäytyivät jättäytyen odotusasemiin. Neljäntenä päivänä vallankumouksen jälkeen Lenin totesi: »Ei ole meidän syymme, että eserrät ja menševikit poistuivat. Valta tarjouduttiin jakamaan heidän kanssaan, mutta he haluavat odottaa, kunnes taistelu Kerenskiä vastaan on päättynyt.[1*]

Jonkin ajan kuluttua vasemmistoeserrien johtajat tulivat vakuuttuneiksi siitä, että joukot luottavat bolševikkeihin ja seuraavat heitä. Peläten menettävänsä kaiken sosiaalisen kannatuksensa he päättivät lähteä mukaan neuvostohallitukseen. Hallituksen 18 paikasta seitsemän annettiin vasemmistoeserreille. He saivat mm. posti- ja lennätinlaitoksen, oikeus- sekä kulttuurikansankomissaarien (ministerien) paikat. Yhteistyö rikkoutui vuoden 1918 maaliskuussa eser-

* Viitteet ja selitykset ovat kirjan lopussa, ks. s. 119—120. *Toim.*

rien lähtiessä hallituksesta. Syyksi he esittivät tyytymättömyytensä Brest-Litovskissa Saksan kanssa solmittuun rauhansopimukseen.

Menševikkien ja eserrien politiikka Venäjällä horjui vallankumouksen ja vastavallankumouksen välillä siihen saakka, kunnes he osoittivat lopullisesti olevansa kansan enemmistön puolustamien barrikadien toisella puolella. Lähdettyään hallituksesta vasemmistoeserrät käynnistivät raivokkaan taistelun neuvostovaltaa vastaan. He yrittivät Moskovassa, Jaroslavlissa ym. kaupungeissa kukistaa neuvostovallan aseellisesti. Siten he käytännössä yhtyivät oikeistoeserreihin ja menševikkeihin, jotka olivat monissa lääneissä kukistaneet neuvostot ja pystyttäneet valkokaartilaisten pistimiin ja ulkomaisiin interventteihin nojautuvan vallan. Oikeistoeserrät järjestivät murhayrityksiä kommunistisen puolueen johtomiehiä vastaan, surmasivat useita huomattavia toimihenkilöitä. Yhtyessään uutta sosialistista järjestelmää vastaan avoimesti taisteleviin voimiin nämä puolueet sulkivat itse itsensä maan poliittisen elämän ulkopuolelle.

Vasemmistoeserrien vihamielinen toiminta pakotti neuvostojen 5. yleisvenäläisen edustajakokouksen vuoden 1918 heinäkuussa erottamaan vastavallankumouksellisiin salaliittoihin sekaantuneet ja neuvostovastaista politiikkaa harjoittavat vasemmistoeserrät valtiollisista elimistä, joiden toimintaan he olivat osallistuneet. Vasemmistoeserrien keskuudessa syntyi vakavia erimielisyyksiä. Osa jäsenistä erosi puolueesta muodostaen »vallankumouksellisten kommunistien» ja »narodnikki-kommunistien» puolueet, jotka myöhemmin sulautuivat bolševikkeihin.

Kuten näemme, muut puolueet eivät kadonneet Venäjän poliittiselta näyttämöltä »kommunistien painostuksen» vuoksi. Menševikkien ja vasemmistoeserrien puolueet toimivat vallanku-

mouksen jälkeen ensin aivan avoimesti itsenäisinä järjestöinä ja julkaisivat omia lehtiään vaikka ne suhtautuivatkin vihamielisesti neuvostovaltaan. Molemmat puolueet olivat edustettuina neuvostojen 2., 3. ja 4. yleisvenäläisessä edustajakokouksessa ja osallistuivat paikallisten neuvostojen työhön. Mutta ne eivät käyttäneet poliittisen toiminnan mahdollisuutta ryhtyäkseen yhteistyöhön neuvostovallan kanssa, vaan yrityksiin kumota se aseellisesti.

Juuri eserrät tuhosivat neuvostovallan kaksipuoluejärjestelmän, joka alkoi muotoutua vallankumouksen jälkeen. Ei-proletaaristen puolueiden uuteen järjestelmään ottama asenne pakotti neuvostovallan kieltämään noiden puolueiden vihamielisen toiminnan ja ryhtymään päättäviin toimenpiteisiin proletaarisen valtion lujittamiseksi.

Neuvostoliiton yksipuoluejärjestelmä on siis muodostunut seurauksena niistä erikoislaatuisista historiallisista olosuhteista, joissa sosialistinen vallankumous kehittyi, eikä suinkaan perustunut siihen, että bolševikit ovat muka monipuoluejärjestelmän periaatteellisia vastustajia, jollaisina heidät esittävät eräät Lännen epäasialliset tiedemiehet ja poliitikot.

Mikä on ratkaissut puolueiden kohtalon muissa sosialistisissa maissa

Bolševikkien ja vasemmistoeserrien liittoutuma Neuvosto-Venäjällä oli lyhytaikainen, mutta sen olemassaolo antoi kuitenkin aiheen olettaa, että sosialismin rakentaminen monipuoluejärjestelmän vallitessa on mahdollista. Myöhempi kokemus on osoittanut, että tällainen tie on joskus ainoa mahdollinen; kaikki riippuu konkreettisista historiallisista olosuhteista.

Toisen maailmansodan vuosina fasistisen Saksan ja militaristisen Japanin valloittamien mai-

den laajat demokraattiset voimat — kommunistit ja sosiaalidemokraatit, porvarilliset republikaanit ja katoliset puolueet, työläiset ja talonpojat, pikkuporvarit ja työtätekevä sivistyneistö — yhtyivät taisteluun miehittäjiä vastaan. Näin syntyi varsin laajoja luokkaliittoja, joiden johtavana voimana useimmissa maissa olivat kommunistit.

Sodan päätyttyä Itä-Euroopan vapautettujen maiden ja useiden Aasian maiden kansat saivat mahdollisuuden tehdä lopun kapitalistisesta riistosta. Näiden maiden demokraattiset puolueet tulivat vakuuttuneiksi siitä, että kommunistien esittämät päämäärät vastaavat niiden etuja. Ne ryhtyivät yhteistyöhön kommunistien kanssa demokraattisten ja sittemmin sosialististen uudistusten toteuttamiseksi. Siten yhteinen poliittinen toiminta, joka oli syntynyt yhteisessä taistelussa fasismia ja imperialismia vastaan, johti monipuolueisten järjestelmien syntyyn ensiksi Bulgariassa, Puolassa, Saksan Demokraattisessa Tasavallassa ja Tšekkoslovakiassa ja myöhemmin Korean Demokraattisessa Kansantasavallassa, Kiinan Kansantasavallassa ja Vietnamin Demokraattisessa Tasavallassa.

Historialliset perinteet ovat oleellisesti vaikuttaneet tuohon prosessiin. Suurin osa sosialistisissa maissa nykyään toimivista ei-proletaarisista demokraattisista puolueista on syntynyt useita vuosikymmeniä sitten. Esimerkiksi Bulgarian maalaiskansan liitto perustettiin vuonna 1900. Puolan yhtyneen talonpoikaispuolueen juuret ovat sotaa edeltäneessä ajassa. Vuonna 1945 perustettu Saksan liberaalis-demokraattinen puolue on monessa suhteessa ennen fasistien valtaannousua toimineiden Saksalaisen kansanpuolueen ja Saksalaisen demokraattisen puolueen manttelinperijä. Nämä ja eräät muut demokraattiset puolueet olivat yhteydessä kansan työtäteke-

viin kerroksiin ja muutamat niistä osallistuivat vallankumoukselliseen taisteluun työtätekevien puolella. Kansan tietyn osan perinteellinen uskollisuus näitä puolueita kohtaan, joiden se katsoi edustavan omia etujaan, vaikutti oleellisesti niiden aseman lujittumiseen sosialistisen yhteiskunnan poliittisessa elämässä.

Kommunistit eivät lähteneet yhteistyöhön demokraattisten puolueiden kanssa mistään ohimenevistä taktisista syistä. He noudattivat periaatteellista suuntausta, joka johti työläisten, työtätekevän talonpojiston sekä muiden työväen kerrosten liiton muodostumiseen. Tällainen liitto on kommunistien mielestä ehdoton edellytys sosialististen yhteiskuntauudistusten menestykselliselle suorittamiselle. Kysymys ei ole ainoastaan siitä, että sosialismia ei voida rakentaa vain kommunistien voimin, vaan myös siitä, että sosialistiset päämäärät vastaavat kaikkien työväen kerrosten elinetuja ja siksi sosialismia on rakennettava koko kansan voimin.

Siirtyessään porvarillisen yhteiskunnan poliittiselta näyttämöltä sosialismin olosuhteisiin demokraattiset puolueet ottivat suuren edistysaskeleen kehityksessään. Poliittisen vallan ja perustuotantovälineiden siirtymisestä kansan käsiin tuli uusi realiteetti, päämääräksi asetettiin sosialistinen kehitys. Siksi demokraattiset puolueet uusivat perinpohjin ohjelmiaan ja sääntöjään sovelluttaen ne uusiin toimintamuotoihinsa. Myös niiden sosiaalinen koostumus muuttui jonkin verran. Toisin ei voinut tapahtuakaan. Kun yhteiskunta, sen taloudellinen ja sosiaalinen rakenne sekä poliittinen järjestelmä muuttuvat, uudistuvat myös sen poliittiset instituutiot, niiden sosiaalinen perusta ja poliittiset kasvot, muuttuvat itse ihmiset.

Todellisen demokratian saavuttamista ei-proletaarisissa puolueissa haitannut suur- ja keski-

porvaristo hävisi. Nämä puolueet löysivät kannattajansa pääasiassa keskikerroksista, jotka pyrkivät kiinteämpään yhteyteen työväenluokkaan ja työtätekevään talonpojistoon. Ne tulivat vähitellen mukaan sosialistiseen rakennustyöhön. Useissa maissa muodostettujen kansanrintamien (kansallisrintamien) ja muiden yleiskansallisten demokraattisten järjestöjen ja liikkeiden ponnistukset auttoivat suuresti ei-proletaarisia demokraattisia puolueita suunnistautumaan uudella tavalla.

Useimmat vanhoista demokraattisista puolueista säilyttivät samalla monet periytyvät järjestölliset periaatteet ja traditiot. Tämä periytyvyys ilmenee mm. Bulgarian maalaiskansan liiton, Puolan demokraattisen puolueen ja useiden maiden puolueiden toiminnassa.

Eivät silti kaikki ei-proletaariset puolueet kyenneet sopeutumaan sosialismin poliittiseen rakenteeseen, vaan ainoastaan ne, jotka omaksuivat vallankumouksellisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin ja sosialismin rakentamiseen tähtäävän suunnan. Luonnollisestikaan useimmissa puolueissa ei vältytty kireältä poliittiselta taistelulta. Esimerkiksi Tšekkoslovakian kansallissosialistinen puolue ja Demokraattinen puolue läpäisivät vakavan kriisin. Ne löysivät omat paikkansa maan poliittisessa järjestelmässä vasta erottuaan oikeistovoimista ja otettuaan käyttöön uudet järjestyssäännöt.

Siellä, missä ei-proletaariset puolueet olivat taantumuksellisten voimien johtamia ja esittivät kansalle vieraita oppeja, missä ne toimivat tavalla tai toisella palauttaakseen kapitalistisen järjestelmän, nämä puolueet joko itse poistuivat näyttämöltä tai joutuivat lainmukaisesti pois poliittisesta elämästä, jonka pääsuuntausta ne yrittivät vastustaa.

Osoittautui, että ei-proletaarisen puolueen koh-

talon **sosialistisen vallankumouksen ja sosialismin rakentamisen oloissa ratkaisee sen kyky ymmärtää yhteiskunnan vallankumouksellisen uudistamisen tarpeellisuus, antaa tukea tässä uudistamistyössä ja lähteä työkansan enemmistön mukaan.**

Poliittiselta areenalta poistuneet ei-proletaariset puolueet eivät olleet kommunistien vainon »uhreja», kuten kommunismille vihamielinen propaganda väittää. Ne olivat oman politiikkansa, oman luokkarajoittuneisuutensa ja voimattomuutensa uhreja, ne eivät voineet vaikuttaa tapahtuviin sosiaalisiin muutoksiin. Näin kävi Neuvosto-Venäjällä, ja samantapaisia olivat historialliset tapahtumat myös muissa sosialistisissa maissa.

Joidenkin ei-proletaaristen puolueiden toiminta oli kiellettävä siksi, että ne ryhtyivät aseelliseen taisteluun laillista kansan luomaa ja kannattamaa valtaa vastaan. Juuri tästä syystä Unkarissa lakkautettiin ns. Riippumaton puolue, jonka nimissä esiintyi vastavallankumouksellinen pienviljelijäpuolueesta eronnut ryhmittymä. Romaniassa kansallistsaranistinen ja kansallisliberaalinen puolue muuttuivat kansandemokraattisen vallankumouksen jälkeen salaliittolaisjärjestöiksi, jotka yrittivät kumota uuden vallan. Parlamentti lakkautti Kansallistsaranistisen puolueen, Kansallisliberaalinen puolue oli jo siihen mennessä hajonnut.

Osa poliittisista puolueista lopetti itse toimintansa pitäen tehtäväänsä täytettynä jo uuden järjestelmän ensimmäisessä kehitysvaiheessa. Toimintansa lopettivat itse Bulgariassa Zvenoliitto ja radikaalinen talonpoikaispuolue, Unkarissa demokraattinen talonpoikaispuolue ja Kansallinen talonpoikaispuolue, Romaniassa kansallinen kansanpuolue, Maanviljelijöiden rintama ja Unkarilainen kansanliitto.

Sosialistinen monipuoluejärjestelmä

Monipuoluejärjestelmän omaavissa sosialistisissa maissa on syntynyt eräänlainen vaikutusalueiden jako kommunististen ja demokraattisten puolueiden välille. Kommunistit toimivat yhteiskunnan kaikkien kerrosten keskuudessa ja esiintyvät ennen muuta työväenluokan poliittisena puolueena. Demokraattiset puolueet toimivat pääasiassa siellä, missä on niiden sosiaalinen perusta, talonpojiston, eräiden kaupunkiväestön kerrosten keskuudessa ja tietyissä sivistyneistön piireissä.

Ei-proletaariset demokraattiset puolueet osallistuvat täysin oikeuksin valtion hallintaan. Ne ovat edustettuina valtiohallinnon korkeimmissa ja paikallisissa elimissä sekä taloudellisissa ja muissa hallintoelimissä. Näiden puolueiden jäseniä on niin parlamenteissa kuin paikallisissa neuvostoissakin ja he hoitavat tärkeitä virkoja valtiohallinnon koneistossa.

Tarkastelkaamme, mitä puolueita toimii nykyään monipuolueisissa sosialistisissa maissa, ketä ne edustavat ja mikä on niiden osuus maittensa poliittisessa rakenteessa.

Puolan Kansantasavallassa toimii paitsi Yhtynyt työväenpuolue, jonka jäsenet ovat kommunisteja, myös Yhtynyt talonpoikaispuolue ja Demokraattinen puolue. Jäsenmäärältään toiseksi suurin Yhtynyt talonpoikaispuolue toimii maaseudulla ajaen lähinnä pienmaanomistajien etuja. Puolueen edustajilla on yli neljännes parlamentin (sejmin) paikoista (117), heitä kuuluu valtioneuvostoon ja ministerineuvostoon. Demokraattinen puolue tukeutuu osaan kaupunkisivistyneistöstä, toimihenkilöihin ja käsityöläisiin. Se on samoin edustettuna keskus- ja paikalliselimissä, parlamentissa sillä on 39 paikkaa.

Saksan Demokraattisessa Tasavallassa toimii

kommunisteja yhdistävän Sosialistisen yhtenäisyyspuolueen lisäksi neljä poliittista puoluetta: Demokraattinen talonpoikaispuolue (ajaa pääasiassa talonpojiston etuja), Kristillis-demokraattinen liitto (yhdistää rauhaa ja edistystä kannattavia edistyksellisiä uskovaisia), Liberaalis-demokraattinen puolue (edustaa eräitä sivistyneistöpiirejä ja pienkauppiaita) ja Kansallis-demokraattinen puolue (koostuu käsityöläisten ja entisten sotilashenkilöiden edustajista).

DDR:n demokraattiset puolueet osallistuvat aktiivisesti valtiolliseen toimintaan ja tekevät monipuolista työtä joukkojen keskuudessa. Niihin kuuluu yhteensä noin puoli miljoonaa jäsentä. DDR:n kansankamarissa Sosialistisella yhtenäisyyspuolueella on 127 edustajaa, demokraattisilla puolueilla 208 edustajaa ja ammattiliitoilla, nuorisoliitolla ja muilla joukkojärjestöillä yhteensä 167 edustajaa.

Bulgariassa toimii rinnan Bulgarian kommunistisen puolueen kanssa Bulgarian maalaiskansan liitto. Se on osallistunut ja osallistuu aktiivisesti sosialistisen rakennustyön peruskysymysten ratkaisemiseen. Puolueella on nykyään noin neljännes paikoista kansankokouksessa, sen edustaja on kansankokouksen puheenjohtajana ja sillä on edustajansa maan hallituksessa.

Tšekkoslovakiassa toimivat kommunistisen puolueen ohella Tšekkoslovakian sosialistinen puolue, Tšekkoslovakian kansanpuolue, Slovakian kansallinen jälleenrakennuspuolue ja Slovakian vapauspuolue. Ne ovat kaikki edustettuina valtiohallinnon ylimmissä ja paikalliselimissä.

Muissa sosialistisissa maissa on nykyään yksipuoluejärjestelmä. Unkarissa ja Romaniassa työväenpuolueet yhtyivät ja pikkuporvarilliset ja talonpoikaispuolueet poistuivat poliittiselta näyttämöltä. Mongoliassa, Kuubassa ja Jugosla-

viassa kommunistiset puolueet ovat maan ainoita poliittisia puolueita.

Siten erilaiset historialliset olosuhteet ovat johtaneet siihen, että toisissa sosialistisissa maissa toimii vain yksi puolue, kun toisissa niitä on useampia.

Puolueiden uusia yhteistyömuotoja

Sosialistinen monipuolueisuus on luonteeltaan toisenlaista kuin porvarillinen. Kapitalistisessa yhteiskunnassa porvariston ja työväenluokan sekä myös porvariston ja muiden väestökerrosten etujen vastakkaisuus aiheuttaa kaikkialla sosiaalisen eriarvoisuuden väistämättömän seurauksen — luokkataistelun kaikissa monilukuisissa ilmenemismuodoissaan, joita on tietenkin myös puolueiden välinen taistelu. Sosialistisissa maissa tuotantovälineiden yhteiskunnallinen omistus, sosialistinen jakoperuste: jokaiselta kykyjensä mukaan, jokaiselle työnsä mukaan, yhteiset päämäärät ja edut lujittavat yhteiskunnan sosiaalista ja poliittista yhtenäisyyttä. Siksi puolueiden väliset suhteet ilmenevät luonteenomaisesti yhteistyönä.

Sekä niissä maissa, joihin on muodostunut yksipuoluejärjestelmä, että niissä, joissa poliittiseen elämään on jäänyt useampia puolueita, on yhteiskunnan sieluna ja poliittisena ytimenä marxilais-leniniläinen puolue. Sen etujoukkoasema on jokaisessa sosialistisessa maassa vakiintunut **historiallisesti.** Nimenomaan kommunistit olivat fasisminvastaisen taistelun toimekkaimpia innoittajia ja järjestäjiä. Nimenomaan kommunistiset puolueet ryhtyivät tarmokkaimmin toteuttamaan kaikkia demokraattisia ja sosialistisia muutoksia omissa maissaan. Heidän aloitteestaan takavarikoitiin miehittäjien kanssa toimineiden kapitalistien ja suurmaanomistajien omaisuus ja kansallistettiin koko suurteollisuus, liikenne ja pankit. Kommunistit ehdotti-

vat maan jakamista niiden kesken, jotka sitä muokkaavat.

Nojautuen yhteiskuntakehityksen lakien tuntemiseen ja Neuvostoliiton kokemukseen, tutkien omien maittensa kansallisia erikoispiirteitä kommunistit laativat ja esittivät kansan hyväksyttäviksi sosiaalisten uudistusten ja uuden yhteiskunnan rakentamisen ohjelmia. Ne osoittivat työtätekeville luokille ja kansankerroksille selvän päämäärän ja tarkan toimintaohjelman, siksi kansat antoivat niille tukensa. Myös demokraattiset puolueet asettuivat kannattamaan näitä ohjelmia.

Sosialistisen maiden kommunistiset puolueet ovat nykyäänkin aloitteentekijöinä tärkeimmissä valtiollisissa ja yhteiskunnallisissa asioissa. Ne innoittavat ja järjestävät poliittisesti taloudellista rakennustyötä, kamppailevat aktiivisesti tieteellisteknisen kumouksen saavutusten tehokkaan hyväksikäyttämisen puolesta. Ne ovat tehneet valtavan työn uusien yhteiskunnallisten suhteiden luomiseksi ja ihmisen kasvattamiseksi sosialistisen ihanteiden hengessä. Kaiken tämän ansiosta marxilais-leniniläiset puolueet tulivat lainomaisesti johtoasemaan yhteiskunnallisessa ja poliittisessa järjestelmässä. Sosialistisen rakennustyön aloittaneiden maiden konkreettisissa historiallisissa olosuhteissa tämän tosiasian tunnustaminen on ollut demokraattisten puolueiden toiminnan eräänä peruslähtökohtana, mutta se ei suinkaan ole sulkenut niiltä tietä valtaan ja yhteiskunnallis-poliittiseen toimintaan.

Kuluneiden vuosikymmenien aikana on sosialistisissa maissa syntynyt kommunistisen ja eiproletaaristen demokraattisten puolueiden tehokkaita yhteistyömuotoja. Yhteistyötä toteutetaan useimmiten kansanrintaman (kansallisrintaman) kautta. Se on maan kaikkien yhteiskunnallisten

ja poliittisten voimien laaja yhteisö, johon kuuluvat niin demokraattiset ja marxilais-leniniläiset puolueet kuin myös ammattiliitot, nuoriso-, naisjärjestöt ym.

Demokraattisten puolueiden poliittinen toiminta on näissä oloissa saanut uuden luonteen, se on tullut laajemmaksi, sisällökkäämmäksi ja monipuolisemmaksi. Erotukseksi kapitalistisissa maissa toimivista puolueista, joiden toiminta keskittyy pääasiallisesti vaalikampanjoihin ja parlamenttien puhujalavoille, sosialististen maiden puolueet ovat joukkojen rakentavan toiminnan välittömiä järjestäjiä ja sen osanottajia. Ne eivät ainoastaan laadi taloudellisia, aatteellisia ja kulttuuriohjelmia, vaan ottavat myös täyden vastuun niiden toteuttamisesta.

Bulgariassa, DDR:ssä, Puolassa ja Tšekkoslovakiassa saavutettu monivuotinen sosialistisen kehityksen kokemus osoittaa, että kommunistit ovat läheisessä yhteistoiminnassa kaikkien niiden demokraattisten puolueiden kanssa, jotka haluavat auttaa työtätekevää kansaa uudistamaan yhteiskuntaa, ja että tällainen yhteistyö on erittäin hedelmällistä. Pitäessään tärkeimpänä yhteistä tavoitetta, sosialismin rakentamista, kunnioittaessaan toistensa asenteita kommunistit ja ei-proletaaristen puolueiden edustajat etsivät ja löytävät sosialististen suhteiden ja periaatteiden puitteissa niille kaikille sopivia ratkaisuja konkreettisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin ja toteuttavat niitä yhteisin ponnistuksin.

Tuntuu miltei mahdottomalta löytää yhtymäkohtia talonpoikien osuustoiminnallistamiseen tähtäävän kommunistien periaatteellisen suuntauksen ja yksityismaataloudelle uskollisten demokraattisten talonpoikaispuolueiden asenteen väliltä. Mutta Puolassa, Saksan Demokraattisessa Tasavallassa ja Bulgariassa kommunistiset puolueet ovat yhdessä talonpoikaispuolueiden

kanssa kehiteelleet yhteisen maatalouspolitiikan, jossa on otettu huomioon sosialistiset tulevaisuudensuunnitelmat, reaaliset taloudelliset olot sekä talonpojiston perinteet ja mentaliteetti.

Bulgariassa on osuustoiminnallistaminen suoritettu koko maan mitassa jo kauan sitten ja nyt maatalouttä kehitetään yhdistämällä osuustoimintatiloja teollismaisesti maataloutta harjoittaviksi laitoksiksi, jotka ovat sosialistisen maataloustuotannon korkeimpia muotoja. Saksan Demokraattisessa Tasavallassa suurin osa yksityisistä maatiloista on yhdistetty osuustoimintatiloiksi tai valtiontiloiksi (kansantiloiksi), joten on huomattavasti tehostettu maanviljelystä ja karjataloutta. Puolassa 85% viljelysmaista on vielä yksityistalonpoikien hallussa. Näiden talouksien yhteiskunnallistaminen ja niiden suuntaaminen sosialistisille raiteille tapahtuu vähitellen. Valtio ostaa maata niiltä talonpojilta, jotka ovat valmiita myymään sitä, se antaa yhä enemmän teknistä apua yksityistalouksille.

Niissä maissa, joissa on vallalla monipuoluejärjestelmä, kommunistit ovat vakuuttuneita siitä, että tämä järjestelmä on edelleenkin kannattava. Demokraattisten puolueiden osallistuminen poliittisten, taloudellisten, ideologisten ja kulttuurillisten kysymysten ratkaisemiseen on tarkoituksenmukaista ja tehokasta.

Sosialististen maiden monipuoluejärjestelmä on siis tärkeä tekijä, joka edistää yhteiskunnan sosiaalisen ja poliittisen yhtenäisyyden lujittamista, kaikkien luokkien ja sosiaalisten kerrosten tiivistämistä kamppailussa sosialismin rakentamiseksi.

Suuntana yhtenäisyys

Monipuoluejärjestelmän menestyksellinen toimiminen monissa sosialistisissa maissa ei kuitenkaan anna aihetta olettaa, että monipuolueisuus olisi sosialismin vallitessa edul-

lisempaa kuin yksipuolueisuus. Neuvostoliiton suuri ja monipuolinen kokemus osoittaa kommunistien yksipuolueisen johdon tehokkuuden.

Leniniläinen kommunistinen puolue on nyt jo lähes kuuden vuosikymmenen ajan johtanut yksin koko yhteiskunnallisten uudistusten prosessia Neuvostoliitossa. Tässä ajassa taloudellisesti jälkijättöisestä maasta on tullut kehittynyt teollisuusvaltio, jonka teollisuustuotto on nykyään toiseksi suurin maailmassa. NKP:n politiikka on taannut maan tieteen ja kulttuurin korkeatasoisen kehityksen ja kansan hyvinvoinnin nopean kasvun.

Neuvostoliiton kommunistit pystyivät ensimmäistä kertaa historiassa ilman minkään muun puolueen tukea vetämään työkansan miljoonaiset joukot mukaan valtion ja yhteiskunnan hallintaan. Monikansallisen valtion oloissa he turvasivat kansalaisten todellisen sosiaalisen ja kansallisen tasa-arvoisuuden. Kommunistien luoma kansan aatteellinen, sosiaalinen ja poliittinen yhtenäisyys sekä kaikkien kansojen ja kansallisuuksien murtumaton liitto saivat aikaan niin lujan yhteiskuntapoliittisen järjestelmän ja yhteiskunnan voimavarojen niin korkean keskittämisasteen, että Neuvostoliitto ei ainoastaan kestänyt niitä erittäin ankaria koettelemuksia, jotka sen osaksi suuren isänmaallisen sodan aikana (1941—45) tulivat, vaan se voi nykyään ratkaista miten suuria ja vaikeita luovia tehtäviä tahansa.

Muiden yksipuolueisten sosialististen maiden — Unkarin Kansantasavallan, Mongolian Kansantasavallan, Romanian Sosialistisen Tasavallan ja Jugoslavian Sosialistisen Liittotasavallan — menestyksellinen kehitys osoittaa myös selvästi ne suuret mahdollisuudet, joita on yhteiskunnalla, missä johdossa oleva voimakas ja

yhtenäinen kommunistinen puolue ei jaa valtaa kenenkään kanssa.

Toisinaan kuulee jopa kommunismiin myötämielisesti suhtautuvilta ihmisiltä ajatuksen, että olisi suotavaa, jos näissäkin maissa olisi muita demokraattisia puolueita. Mutta eihän asia ole kenenkään halun tai haluttomuuden varassa. Olivatpa ratkaistavat sosiaaliset ristiriidat kuinka kärkeviä ja vaikeita tahansa, sosialistisen yhteiskunnan kehitys ei synnytä monipuolueisuuden tarvetta. Sille ei ole olemassa sosiaalista pohjaa eikä syitä. Sosialistisen kehityksen kulussa syntyvien epäkohtien poistamisesta eivät ole kiinnostuneet vain jotkut erilliset kansankerrokset, vaan kansan enemmistö ja etenkin kommunistisen puolueen johtama työväenluokka. Vaikka ristiriitojen syntymiseen ja voittamiseen liittyy taistelua, se ei johda yhteiskunnallisten antagonismien syntymiseen, vaan rivien tiivistymiseen. Sitä mukaa kuin hävitetään kaikenlainen riisto ja riistävät luokat, sitä mukaa kuin saavutetaan sosiaalinen ja kansallinen tasa-arvoisuus, yhteiskunta jolla on yhteinen päämäärä — kommunismin rakentaminen — lujittuu samalla aatteellisesti ja poliittisesti. Yhtenäisyyden ja rivien tiiviyden lujittamisesta tulee pääsuunta niin puolueen sisäisten suhteiden kuin itse puolueenkin kehityksessä. Näin ollen maaperä, josta saattaisivat kehittyä erilaisia aatteellisia ja poliittisia ohjelmia esittävät puolueet, saati sitten oppositioryhmät, on liian laihaa.

Pyrkimys sosiaaliseen yhdenlaatuisuuteen ja siis yksipuoluejärjestelmään on luonnollinen sosialistiselle yhteiskunnalle. Kommunistisen puolueen johtava osuus lujittaa ja yhdistää yhteiskuntaa. Se antaa maalle mahdollisuuden välttyä sellaisilta sosiaalisilta mullistuksilta, jotka johtavat tuotantovoimien tuhlaukseen. Se aut-

taa keskittämään kansan henkiset ja aineelliset voimavarat elintärkeiden poliittisten, taloudellisten ja kulttuurillisten kysymysten ratkaisemiseen.

Monipuoluejärjestelmän olemus porvarillisessa yhteiskunnassa

Olemassaolevien poliittisten järjestelmien tarkastelu auttaa ennakkoluulotonta ihmistä näkemään, että **yhteiskunnan kansanvaltaisuuden aste määräytyy poliittisen vallan luonnon ja olemuksen, sen toteuttamiskeinojen ja muotojen eikä suinkaan puolueiden määrän mukaan.** Kehuessaan kaikin tavoin monipuoluejärjestelmää porvarillisen järjestelmän kannattajat kiertävät kysymyksen siitä, kenen ja minkä luokkien tai kerrosten etuja mikin puolue ajaa.

Asian ydin onkin juuri siinä, että jokainen poliittinen järjestelmä on kautta aikojen palvellut ja palvelee niiden luokkien ja kerrosten etuja, jotka hallitsevat taloutta, joiden käsissä ovat tuotantovälineet. Tämä on marxilaisten kanta. Ihmiskunnan historia on esittänyt sen tueksi kumoamattomia todisteita.

Poliittisen järjestelmän yksi- tai monipuolueisuus ei ole vapaaehtoisen valinnan ongelma. Historiallisessa käytännössä ei koskaan nouse kysymystä siitä, montako puoluetta kannattaisi pitää, sillä yksipuolueisuutta sen enempää kuin monipuolueisuuttakaan ei voi luoda keinotekoisesti. Tämän kysymyksen ratkaiseminen ei riipu joidenkin ihmisten tai ryhmien tahdosta. Puolueiden vakaantuminen poliittisella näyttämöllä ja niiden osuus siellä riippuu ennen muuta niiden edustamien luokkien tai sosiaalisten kerrosten reaalisista asemista, puolueiden esittämien ohjelmien elämänläheisyydestä ja tuesta, jota puolueet saavat kansan eri kerroksilta ja ryhmiltä. Poliittisten puolueiden synnystä saak-

ka karttunut yhteiskunnallinen kokemus osoittaa vääriksi meidän päivinämme taajentuneet väitteet, joiden mukaan monipuolueisuus on miltei demokratian kehittämisestä huolestuneen porvariston lahja yhteiskunnalle.

Monipuoluejärjestelmä on kapitalistisissa maissa seuraus porvarillisen yhteiskunnan historiallisesta jaosta eri luokkiin ja sosiaalisiin kerrostumiin. Poliittiset puolueethan ovat juuri luokkien, sosiaalisten kerrosten ja ryhmien sellaisia järjestöjä, joita ne luovat (muiden järjestöjen ohella) omien poliittisten ja taloudellisten etujensa puolustamiseksi. Historian nykyisessä kehitysvaiheessa poliittiset puolueet ovat luokkajärjestöjen korkein muoto, niin porvariston kuin työväenkin eri ryhmien luokkapyrkimysten ja -etujen aktiivisimpia ja vaikutusvaltaisimpia edustajia. Tänään tämä kuuluu politiikan aakkosiin.

Jatkuvasti toistuvat väitteet siitä, että porvarilliset puolueet edustavat »luokkien yläpuolella olevia», »yleiskansallisia» etuja, eivät vielä koskaan ole saaneet vahvistusta käytännön politiikassa. Tämä onkin mahdotonta, sillä finanssimagnaattien ja teollisten mahtimiesten asema on täysin vastakkainen palkkatyöläisten ja pienviljelijöiden monimiljoonaisen armeijan asemalle. Vain erittäin naiivit ihmiset voivat uskoa kaikkien yhteisiin etuihin ja siihen, että porvarilliset puolueet pystyvät puolustamaan yhtälailla kaikkien etuja.

Porvarillisen monipuoluejärjestelmän oloissa ovat porvarillisten puolueiden rintamaa vastassa kommunistiset puolueet ja demokraattiset vasemmistovoimat, jotka puoltavat työväenluokan ja kansan enemmistön etuja. Kommunistit eivät pyri liittoon sosiaalidemokraattisten ja muiden ei-proletaaristen demokraattisten puolueiden kanssa suinkaan taktisista syistä, kuten

heille vihamielinen propaganda yrittää todistaa. Maailman kommunistisen liikkeen päälinjana on kaikkien vallankumouksellisten ja demokraattisten voimien yhdistäminen rauhan, demokratian ja sosialismin nimissä. Poliittisen taistelun kehitys useissa Länsi-Euroopan ja Latinalaisen Amerikan maissa sekä historialliset perinteet valavat elinvoimaa tällaiseen puolueiden väliseen yhteistyöhön ja avaavat tulevaisuudennäkymiä niin taistelussa vallasta kuin myös pitkällisessä siirtymävaiheessa kapitalismista sosialismiin.

Väitteet, että kommunistit vastustavat periaatteessa monipuoluejärjestelmää ja että liitot muiden puolueiden kanssa ovat heille tarpeen vain vallan anastamiseksi, ovat kommunismin vihollisten keksimiä. Marx sen enempää kuin Leninkään ei koskaan puhunut tai kirjoittanut mitään sellaista. Yhdessäkään Neuvostoliiton kommunistisen puolueen sen enempää kuin muunkaan maan kommunistisen puolueen asiakirjassa ei puhuta niiden periaatteellisesta suuntautumisesta yksipuoluejärjestelmään.

Demokratian perustakeet sosialismissa

Olosuhteissa, jolloin sekä ulko- että sisäpolitiikkaa on suuntaamassa yksi puolue, on sen päätöksentekotavalla periaatteellinen merkitys. Miten saadaan sosialistisen yksipuoluejärjestelmän oloissa taatuksi sosiaalisten, poliittisten ja taloudellisten kysymysten demokraattinen ratkaiseminen?

Sosialistisen yhteiskuntataloudellisen järjestelmän olemus sinänsä luo tälle demokratismille perustavan edellytyksen. Joukkojen demokratia Neuvostoliitossa, Unkarin Kansantasavallassa, Romanian Sosialistisessa Tasavallassa ja muissa yksipuoluejärjestelmän omaavissa sosialistisissa maissa (samoin kuin monipuolueisissakin sosialistisissa maissa) perustuu kaikista valtiollisen

rakenteen erikoispiirteistä riippumatta sille, että tärkeimmät yhteiskunnalliset rikkaudet — tehtaat, kaivokset, sähkölaitokset, maa ja sen uumenet — kaikki perus-tuotantovälineet kuuluvat koko kansalle eivätkä omistajien luokalle tai ryhmälle. Tämä on epäilemättä ratkaiseva seikka. 1900-luvun poliittinen elämä on osoittanut, että yksikään puolue, olivatpa sen pyrkimykset kuinka hyviä tahansa, ei pysty takaamaan todellista demokratiaa, ellei se luovuta tärkeimpiä tuotantovälineitä kansan haltuun ja lopeta ihmisen työn riistämistä.

Toinen demokratian takeiden perusedellytys on vallan siirtyminen kansan käsiin, kansan tosiasiallisen eikä suinkaan vain luulotellun itsemääräämisoikeuden tunnustaminen ja turvaaminen. Kommunistinen puolue ja sosialistinen valtio eivät ole jotakin kansan yläpuolella olevaa, vaan kansan organismin olennainen osa. Tosiasioiden tutkiminen osoittaa asian olevan todella näin.

Aloittakaamme siitä, että kommunistiset puolueet sosialistisissa maissa eivät ole suppeita ryhmittymiä eivätkä »virkamieseliittejä», jollaisiksi ne usein esitetään. Ne ovat aatetovereiden poliittisia joukkojärjestöjä, jotka yhdistävät huomattavaa osaa työtätekevistä, heidän etujoukkoaan. Esimerkiksi Neuvostoliiton kommunistisessa puolueessa on 15 milj. jäsentä, eli enemmän kuin 9% maan aikuisväestöstä. Heistä yli 6 milj. on työläisiä ja noin 2,2 milj. talonpoikia (kolhoosilaisia), toisin sanoen 55,4% puolueen jäsenistä on työläisiä ja talonpoikia. Muut puolueen jäsenet kuuluvat sivistyneistöön, ja heistä yli kaksi kolmasosaa on insinöörejä, agronomeja, opettajia, lääkäreitä, tieteen, taiteen ja kirjallisuuden alalla toimivia henkilöitä.

Muiden sosialististen maiden kommunistiset puolueet ovat samoin joukkojärjestöjä, joihin

kuuluu $^1/_8$—$^1/_4$ maan aikuisväestöstä. Suurimman osan jäsenistä niissäkin muodostavat aineellisten ja henkisten arvojen luomiseen välittömästi osallistuvat henkilöt. Bulgarian kommunistisen puolueen 750 000 jäsenestä 40,3% on työläisiä ja 25,5% osuustoimintatalonpoikia; Saksan sosialistisessa yhtenäisyyspuolueessa on 1,9 milj. kommunistia, joista 57% on työläisiä; Puolan yhtyneen työväenpuolueen 2,3 milj. jäsenestä 40% on työläisiä ja 10,5% talonpoikia; Romanian kommunistisen puolueen 2,3 milj. jäsenestä 50% on työläisiä; Unkarin sosialistisessa työväenpuolueessa, johon kuuluu 750 000 jäsentä, on 58,3% työläisiä ja 14,2% talonpoikia.

Näiden maiden paikallisten ja ylimpien valtiollisten edustuksellisten elinten koostumus on samanlainen. Ratkaiseva enemmistö niissä kuuluu työläisille, talonpojille ja sivistyneistölle eikä »ammattimaisille johtajille». SNTL:n vallankäyttöelinten koostumusta kuvaavat luvut on esitetty tässä kokoelmassa kommunistien suhdetta valtioon käsittelevässä artikkelissa.

Kommunistisen puolueiden ja valtiollisten edustuksellisten elinten sosiaalinen koostumus jo sinänsä määrittelee sen, kenen etujen mukaisesti niiden on toimittava, ja osoittaa niiden politiikan suunnan. Yhtä mahdotonta kuin on kuvitella, että porvarillisessa parlamentissa istuvat teollisuusmiehet ja pankkiirit jättäisivät omat etunsa huomiotta, on kuvitella, että kommunistisiin puolueisiin liittyneet tai edustuksellisissa valtiollisissa elimissä toimivat työläiset ja talonpojat edustaisivat ja puolustaisivat muiden kuin työtätekevien ihmisten etuja.

Kommunistisen puolueiden ideologia on marxismi-leninismi. Kuten tunnettua, tämän opin ytimenä on teoria sosialismin ja sittemmin kommunismin rakentamisesta, kommunismin joka on kaikkein humaanein ja oikeudenmukaisin ihmi-

sen tuntemista yhteiskuntajärjestelmistä. Maailmankatsomuksensa mukaisesti **kommunistiset puolueet ovat aatteellisesti suuntautuneet kansan aineellisten ja henkisten tarpeiden mahdollisimman täydelliseen tyydyttämiseen, demokratian kaikinpuoliseen kehittämiseen ja laajojen joukkojen vetämiseen mukaan yhteiskunnallisten asioiden hoitoon.** Tästä määräytyy kaikkien kommunistien, puolueen paikallisten ja keskuselinten käytännöllinen toiminta. Kommunistiset puolueet asettavat aina etusijalle aatteelliset kriteerit ja itse kommunistit pysyvät uskollisina sanojen ja tekojen yhtenevyyden periaatteelle. Sosialistisen yhteiskunnan demokraattisen oikeusjärjestyksen turvaamisessa on kommunistisen puolueen aatteellisella suuntautumisella erittäin tärkeä merkitys.

Mutta aivan selvää on myös se, ettei politiikka eivätkä semminkään konkreettiset poliittiset ratkaisut määräydy automaattisesti. Vaikka politiikan tukena olevalla sosiaalis-taloudellisella ja ideologisella perustalla on suuri, suuntaa antava merkitys, vaikka puolueen rivien ja kansanedustuselinten sosiaalinen koostumus vaikuttaa epäilemättä poliittiseen valintaan, on poliittisen suunnan muotoutuminen ja poliittisten päätösten valmistelu vaikea ja monipuolinen prosessi. Kehittyessään luokkapäämäärien ja -etujen pohjalta tämä prosessi liittyy maassa vallitsevaan ja kansainväliseen tilanteeseen, se kuvastaa puolueen johdon kykyä ymmärtää yhteiskunnallisia tarpeita, siihen vaikuttavat ajoittain henkilökohtaiset ja ryhmä-edut ja monet muut seikat.

Puolueen toimintamekanismi

Kuinka kommunistinen puolue toimiessaan ilman oppositiota, joka yleisen käsityksen mukaan voisi paljastaa sen johtotyön heikkoudet, selviytyy monimutkaisesta tehtä

västään yhteiskunnan poliittisena johtajana? Miten se saa käytännössä tyydytetyksi kaikkien työtätekevien luokkien ja kerrosten sekä eri kansallisuuksien ja kansakuntien tarpeet? Tällaisia kysymyksiä ratkaistessaan kommunistinen puolue käyttää hyväkseen laajoja ja monitahoisia yhteyksiään joukkoihin, tieteellisesti harkittua asennetta vaikeihin yhteiskunnallisiin ongelmiin ja puolueen tarkkaa demokraattista toimintamekanismia.

Tuo mekanismi ei tietenkään ole syntynyt yhtäkkiä, ja kuten jokainen uusi koneisto se paranee ja nykyaikaistuu alati. Se ei ole suojannut täysin puoluetta ja yhteiskuntaa virheiltä ja erehdyksiltä. **Puolueen johdon jokaisen renkaan ja koko järjestelmän rakenne edellyttää demokraattisten menetelmien käyttöä.** Kommunistisissa puolueissa noudatettava järjestys, jonka mukaan käsitellään ja ratkaistaan yhteiskunnalliset kysymykset, samoin kuin puolueiden suhteet valtiollisiin ja yhteiskunnallisiin elimiin ovat luonteeltaan sellaisia, että ne suojaavat yhteiskuntaa subjektivismilta ja mielivallalta. Stalinin henkilöpalvontaan Neuvostoliitossa liittyneet kielteiset ilmiöt ja laillisuuden rikkomukset eräissä muissa sosialistisissa maissa eivät johtuneet yksipuoluejärjestelmästä sinänsä, syynä niihin olivat poikkeamat kommunistien julistamista ja toteuttamista periaatteista. Noiden tapahtumien jälkeen sosialistisissa maissa toteutetut toimenpiteet antavat varmat takeet siitä, että tällaiset ilmiöt eivät voi toistua.

Kommunistisen puolueen oikeaa suhtautumista yhteiskunnallisen ja valtiollisen elämän kysymyksiin varmistaa ennen kaikkea se, että kaikki tärkeimmät kysymykset käsitellään kaikilla tasoilla laajoissa puolueen jäsenten kokouksissa eikä yksityisesti tai suppeissa puoluejohtajien

ryhmissä. Tehtaiden, kollektiivitalouksien ja erilisten laitosten puolue-elimissä[1] nämä peruskysymykset käsitellään yhteisesti kaikkien jäsenten, siis työkollektiivin tietoisimpien ja kunnioitetuimpien ihmisten kesken. Kaupunkien ja muiden hallinnollisten ja alueellisten yksiköiden sekä koko puolueen puitteissa tärkeimmät kysymykset ratkaistaan niin ikään kollektiivisesti — puoluekonferensseissa ja edustajakokouksissa, joihin osallistuvat kaikkein kokeneimmista ja arvovaltaisimmista valitut täysivaltaiset puolueen jäsenten edustajat.

Myös kaikki toimeenpanevat puolue-elimet, puoluetoimikunnat ja komiteat alajärjestöistä (tehtaat, maatalousosuuskunnat, laitokset) puolueiden keskuskomiteoihin saakka ovat kollektiivisia johtoelimiä. Muunlaista kuin kollektiivista kaikkien peruskysymysten käsittelyä ja ratkaisutapaa ei kommunistisissa puolueissa sallita. Neuvostoliiton kommunistisen puolueen säännöissä on tästä olemassa erillinen pykälä: »Yksilönpalvontaa ja siihen liittyvää puolueen sisäisen demokratian rikkomista ei voida sietää puolueessa, ne eivät sovi yhteen puolue-elämän leniniläisten periaatteiden kanssa.»[2]

Demokratian lujittamista puolueen johdossa edistää myös se, että kaikki puolue-elimet rakentuvat valintaperiaatteen mukaisesti. Kaikilla puolueen jäsenillä on jäsenkokouksissa ja kaikilla heidän edustajillaan puoluekonferensseissa ja edustajakokouksissa täysi oikeus evätä johtoelimiin ehdotetut toverit. Vaalit suoritetaan salaisella äänestyksellä. Kommunistisen puolueiden sääntöjen mukaisesti tätä järjestystä toteutetaan johdonmukaisesti, ja se antaa mahdollisuuden muodostaa puolue-elimet henkilöistä, jotka nauttivat kommunistien ja kaikkien kansalaisten luottamusta ja kunnioitusta.

Työläisten, talonpoikien ja muiden työtäteke-

vien väestökerrosten ja ryhmien edustus kaikissa johtavissa puolue-elimissä — edustajakokouksissa ja konferensseissa, keskuskomiteassa ja kaikissa muissa komiteoissa — on varsin merkittävä. Esimerkiksi vuonna 1971 pidetyn Neuvostoliiton kommunistisen puolueen 24. edustajakokouksen 4963 valtuutetusta 1195 oli teollisuuden, rakennusalan ja liikenteen työläisiä: metallimiehiä, vuorityöläisiä, koneenrakentajia, tekstiilityöläisiä, rautatieläisiä ym. Edustajakokouksessa oli 870 maataloustyöläistä, joista rivikolhoosilaisia ja sovhoosien työläisiä oli kaksi kolmasosaa. Sivistyneistöä edustajakokouksessa edusti 597 tiedemiestä ja korkeakoulujen opettajaa, 120 kansansivistystyön parissa työskentelevää ja muiden kulttuurin alojen edustajaa, mm. kirjailijoita, säveltäjiä, taiteilijoita, näyttelijöitä.

Saksan sosialistisen yhtenäisyyspuolueen 8. edustajakokouksessa 1971 työläisedustajia oli 60 %, ja työläisperheistä lähtöisin olevia — 79 %. Tämä on tavallista myös muiden maiden kommunistien korkeimmille puolue-foorumeille.

Sosialististen maiden puolueilla sekä valtiollisilla ja yhteiskunnallisilla johtolaitoksilla on määritellyt oikeudelliset toimintasäännöt, joita ne tiukasti noudattavat. Esimerkiksi Neuvostoliiton kommunistisen puolueen sääntöjen mukaan perusjärjestön kokoukset on pidettävä kuukausittain ja ne todella kokoontuvat kuukausittain käsittelemään puoluejärjestön tai johtamansa työkollektiivin elämää ja toimintaa koskevia tärkeimpiä kysymyksiä. Neuvostoliiton Korkeimman neuvoston on määrä kaksi kertaa vuodessa pitää istunto, käsitellä ja vahvistaa vuosittain kansantalouden kehittämisen suunnitelma ja maan budjetti. Tätä käytäntöä noudatetaan horjumatta.

Samalla johdossa oleva kommunistinen puolue

pitää erikoista huolta siitä, että yhteiskuntajärjestelmän jokaisessa renkaassa tehtävät täytettäisiin todella demokraattisesti. Oli kysymys sitten maan korkeimmasta edustuksellisesta elimestä, jonka on käsiteltävä valtiollisen politiikan suuntaviivoja, tai kyläneuvostosta, jonka on ratkaistava kylän elinolojen parantamiseen liittyvä pieni asia, kyseisen asteen puoluejärjestön huolena on se, että kussakin tapauksessa otettaisiin huomioon mahdollisimman monien ihmisten mielipide, että työtätekevien asenne, kokemus ja edut kuvastuisivat mahdollisimman täydellisesti laadituissa päätöksissä.

Jokainen piirikomitea ja sitä ylempi puoluekomitea on myös melko laaja kollektiivinen elin, jossa ovat edustettuina kaikki yhteiskunnan luokat ja kerrokset, mm. huomattava määrä rivityöläisiä ja talonpoikia. Ottakaamme konkreettinen esimerkki Neuvostoliiton kommunistisesta puolueesta. Sen korkeimpaan johtavaan elimeen kuuluvia työläisiä ja kolhoosilaisia on 32. Alueiden, aluepiirien ja tasavaltojen puoluekomiteoissa on yhteensä 28 400 kommunistia, joista työläisten ja kolhoosilaisten määrä on noin 30%. Puolueen piirikuntien, piiri- ja kaupunkikomiteoihin on valittu kaikkiaan 363 200 henkeä, heistä lähes 40% on työläisiä ja kolhoosilaisia.

Jäsenmäärältään pienempiä, mutta samoin luonteeltaan ehdottomasti kollektiivisia ovat puolueen perusjärjestöjä johtavat valitut elimet. Niitä on lähes joka tehtaassa ja laitoksessa. Puoluekomiteoiden ja toimikuntien jäseninä, perusjärjestöjen sihteereinä ja heidän varamiehinään, puolueryhmien vastaavina on 3 430 000 jäsentä, heistä työläisiä ja kolhoosilaisia 38,3%. Sitä paitsi perusjärjestöjen puoluekomiteoiden ja toimikuntien jäsenistä puolet on työläisiä ja kolhoosilaisia.

Noin 4 milj. ihmistä eli enemmän kuin neljännes Neuvostoliiton kommunistisen puolueen jäsenmäärästä, heidän joukossaan 1 200 000 rivityöläistä ja kolhoosilaista, kuuluu johtaviin puolue-elimiin. Samantapainen on tilanne myös muiden sosialististen maiden kommunistisissa ja työväenpuolueissa. Puolan yhtyneen työväenpuolueen aluekomiteoiden jäsenistä on työläisiä 40%, piirikomiteoiden jäsenmäärästä heitä on 33%, perusjärjestöjen toimikunnissa ja teollisuuslaitosten puoluejärjestöjen komiteoissa työläisten määrä ylittää 54%. **Puolueen rivimiesten edustus kaikkien tasojen puoluekomiteoissa ja heidän kiinteä jokapäiväinen yhteytensä omiin työkollektiiveihinsa antaa koko puolueen toiminnalle demokraattisen luonteen ja ilmentää sen olemusta.**

Laajaan aktiivijoukkoon verraten melko vähälukuisella puoluekomiteoiden työntekijäkunnalla on taas kommunistisissa puolueissa avustava osa eikä ole oikeutta ratkaista poliittisia ja periaatteellisia puoluetyötä koskevia kysymyksiä. Puolueen kollektiivisten johtoelinten aktiivinen työskentely muodostaa tarvittavan vastapainon mahdolliselle puoluejohtajien subjektivismille sekä suojaa puoluetta ja yhteiskuntaa mahdollisilta niiden etujen ja oikeuksien loukkaamisilta.

Mutta kysytään, kuka opposition puuttuessa voi avata kansan silmät näkemään hallitsevan puolueen virheet ja puutteet? Eihän voida väittää, että puolue on erehtymätön kaikissa olosuhteissa.

Kritiikki — puolue-elämän laki

Yhteiskunnan ja valtion johtaminen on todellakin niin vaikea ja monitahoinen tehtävä, ettei voida täysin välttää virheitä epäonnistumia. Neuvostoliiton kommunistisen puolueen perustaja ja neuvostohallituksen en-

simmäinen päämies Lenin sanoi, ettei ole eikä voi olla olemassa ihmisiä, jotka eivät tekisi virheitä. Hänen mielestään myös puolueet voivat erehtyä. Kysymys onkin siitä, että osattaisiin ajoissa löytää ja korjata epäkohdat niin poliittisessa asenteessa kuin käytännön toiminnassakin. Juuri tällä tavoin pyrkivät toimimaan kommunistiset puolueet, jotka pitävät lähtökohtanaan yhteiskuntakehityksen dialektiikan ymmärtämistä ja omaa vastuutaan yhteiskunnan edessä. Tätä suuntausta noudatetaan niin ideologisin kuin järjestöllisinkin keinoin.

Marxilais-leniniläisen teorian mukaan kriittinen metodi on kommunististen puolueiden tiedostus- ja uudistamistominnan perustoja ja kuvastaa sen olemusta. Marxilais-leniniläinen ideologia opettaa kommunisteja pitämään lähtökohtanaan sitä, että luonnon ja yhteiskunnan kehitys käy vastakkaisten voimien, uuden ja vanhan, kehittyvän ja kuolevan taistelun kautta, että historian kulku eteenpäin merkitsee ristiriitojen ratkaisemista. Kommunistien ideologia vaatii, että osattaisiin nähdä ja selvittää ajoissa ristiriitojen moninaiset ilmenemismuodot. Tämä vaatimus koskee paitsi ulkoisia asioita, myös sisäisiä: omaa toimintaa ja sosialistista yhteiskuntaa.

Kommunistisen puolueiden säännöissä, joissa määritellään tärkeimmät puolue-elämän lait, esiintyy yhtenä peruskohdista vaatimus kritiikin kehittämisestä kommunistien virka-asemaan katsomatta. Kommunistisen puolueiden säännöissä edellytetään rangaistusta arvostelun tukahduttamisesta. Kaikilla kommunisteilla on oikeus esittää mielipiteensä puolueen politiikan periaatteellisista kysymyksistä. Esimerkiksi NKP:n säännöissä on erityisesti sanottu, että kaikki puolueen jäsenet voivat »käsitellä vapaasti puoluekokouksissa, -konferensseissa, -edus-

tajakokouksissa, puoluekomiteoiden kokouksissa ja puoluelehdistössä puolueen politiikan ja käytännöllisen toiminnan kysymyksiä, tehdä ehdotuksia, lausua avoimesti mielipiteensä ja puolustaa kantaansa niin kauan, kunnes järjestö tekee päätöksensä; — — esittää kysymyksiä, anomuksia ja ehdotuksia mihin puolueportaaseen tahansa aina NKP:n Keskuskomiteaan asti ja vaatia asiallista vastausta esitykseensä.»[3]

Valtiollisten ja puolue-elinten tekemiä virheitä ja niiden puutteita käsitellään mitä erilaisimpien kysymyksien yhteydessä työtätekevien puolue- ja yleisissä kokouksissa, puolueen konferensseissa ja edustajakokouksissa, ammattiliittojen, nuorisoliittojen ja muiden yhteiskunnallisten järjestöjen sekä työtätekevien edustajain neuvostojen kokouksissa. Arvostelevia lausuntoja julkaistaan säännöllisesti lehdistössä, esitetään radiossa ja televisiossa. Minkä tahansa sosialistisessa maassa ilmestyvän lehden esimerkin perusteella voi vakuuttua, että alhaalta tuleva kritiikki on puolueen, valtion ja yhteiskunnan toiminnan vakituinen tehostuskeino.

Kommunistisen puolueiden yhteydet joukkoihin ovat yhtä monimuotoisia kuin puolueen politiikan tarkastamismuodotkin. Unkarin sosialistisessa työväenpuolueessa esimerkiksi ovat osoittautuneet tarkoituksenmukaiseksi muodoksi ns. puoluepäivät. Niiden aikana järjestetään säännöllisesti avoimia puoluejärjestöjen kokouksia, joissa noin puolet osanottajista ja usein enemmänkin on puolueettomia. Näistä kokouksista ilmoitetaan ennakolta keskus- ja paikallislehdistössä ja radiossa, niihin kutsutaan puhumaan puolueen ja valtion johtohenkilöitä. Ajankohtaisia poliittisia ja taloudellisia aiheita käsittelevien alustusten jälkeen viriää tavan mukaan aktiivinen keskustelu, jossa tulevat ilmi niin saavutukset kuin puutteetkin puolueen ja

valtion työssä. Näiden kokousten tulosten perusteella asianomaiset päätösvaltaiset elimet ryhtyvät tarvittaviin toimenpiteisiin esitettyjen puutteiden poistamiseksi.

Puoluejärjestöjen avointen kokousten ohella Unkarissa ovat levinneet laajalle erilaiset ryhmäkeskustelut. Puoluekomiteat järjestävät niitä työtätekevien eri ryhmien kanssa kysymys- ja vastausmuodossa ilman etukäteen laadittua työjärjestystä. Myös näiden kokousten tulokset yleistetään ja niissä esille tulleet käytännön kysymykset saatetaan johtavien puolue-elinten, ministeriöiden, laitosten ja virastojen tietoon, jotta ne ryhtyisivät tarvittaviin toimenpiteisiin.

Työssä ilmenneiden puutteiden vuoksi arvosteltavien henkilöiden joukkoon joutuvat sosialistisissa maissa mestarit ja työryhmien johtajat, maatalousosuuskuntien puheenjohtajat, tehtaiden ja kauppojen johtajat, valtio- ja puoluekoneiston työntekijät aina ministereihin ja puolueiden poliittisten toimikuntien jäseniin saakka.

Sosialistisissa maissa noudatetaan tiukasti lain säätämää järjestystä, jonka mukaan viraston, järjestön tai toimihenkilöiden on paitsi vastattava kritiikkiin korjaamalla virheet ja puutteet myös ilmoitettava lehdelle tai arvostelleelle henkilölle niistä toimenpiteistä, joihin on ryhdytty asian korjaamiseksi.

Käytäntö on osoittanut, että itsearvostelu on myös hyvin tehokas epäkohtien ilmituoja ja parantaja. On osoittautunut, että sosialismin oloissa oman toiminnan arvosteleva erittely on yhtä tehokas puutteiden poistamiskeino kuin sivulta tuleva kritiikkikin. Kun johtohenkilö erittelee omia tekojaan, hän osoittaa työtätekeville ottaneensa ensimmäisen ja erittäin tärkeän askeleen hoitamansa asian parantamiseksi, mikä

kohottaa hänen nauttimaansa luottamusta ja kunnioitusta.

Tämä **kritiikki ja itsekritiikki, joista on tullut sosialismin poliittisen järjestelmän toiminnan erottamaton osatekijä ja jota päivittäin käyttävät miljoonat kommunistit ja puolueeseen kuulumattomat ihmiset, korvaa täysin sen oletetun demokratian menetyksen, joka joidenkin ihmisten mielestä liittyy oppositiopuolueiden puuttumiseen.**

Kaikki kommunistisen puolueiden johtavat elimet keskuskomiteoihin asti ovat tilivelvollisia. Niiden koko toiminta on puolueen ja yhteiskunnan valvonnassa. Tarkoin määriteltyinä aikoina kaikkien tasojen puoluekomiteat esittävät selostuksen toiminnastaan: tehtaalla ja laitoksessa yleiselle kokoukselle, alueellisen järjestön puitteissa vastaavalle puoluekonferenssille ja puolueiden keskuskomiteat tekevät tiliä edustajakokouksille. Juuri puoluejärjestöjen ja puolueiden korkeimpien elinten, kommunistien yleisten kokousten, konferenssien ja edustajakokousten, on tarkasteltava kriittisesti ja arvioitava toimeenpanevan elimensä työ, hyväksyttävä se tai olla hyväksymättä.

Puolue ja sen järjestöt toimivat julkisesti ja kaikkien jäsenten sekä puolueeseen kuulumattomienkin nähden. Kansalle tiedotetaan tästä toiminnasta laajalti lehdistön, radion ja television välityksellä. Paikallisissa ja keskuslehdissä tällaista informaatiota on käytännöllisesti katsoen joka numerossa.

Joukkojen mielipiteen kokoaminen

On itsestään selvä, että puolueen asemasta riippuu suuresti se, missä määrin turvataan demokraattinen yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisu. Eihän puolueen toiminta ole komentelua ja määräilyä, se pikemminkin muistuttaa kapellimestarin taidetta.

Kommunististen puolueiden suhteet vallankäyttöelimiin, valtiokoneistoon ja yhteiskunnallisiin järjestöihin eivät sosialistisien maiden perustuslakien eivätkä historiallisen kokemuksen perusteella ole luonteeltaan hallinnollisia vaan demokraattisia.

Kommunistisen puolueen tehtävänä on olla joukkojen ja yhteiskuntaelämän kollektiivinen poliittinen johtaja ja järjestäjä. Monien muiden puolueiden tavoin kommunistinen puolue muotoilee politiikkansa ja esittää sen kansalle, mutta erotukseksi monista muista puolueista sen ohjelma sisältää ajankohtaisten yhteiskunnallisten ongelmien poliittisesti ja tieteellisesti perustellut ratkaisut. Kansalaisten, edustuksellisten ja valtiollisten elinten sekä yhteiskunnallisten järjestöjen oma tahto määrää sen, suostuako vai olla suostumatta tehtyihin ehdotuksiin, hyväksyäkö vai hylätä ne.

Se että kommunistisen puolueiden ottama suuntaus ja niiden kaikki aloitteet saavat pieniä poikkeuksia lukuunottamatta myönteisen vastaanoton ja laajan mitä erilaisimpien kansankerrosten kannatuksen, ei johdu lainkaan siitä, että puolue painostaisi jollain tavalla yhteiskuntaa eikä myöskään pelkästään siitä, että puolue voi vaikuttaa mielialoihin joukkotiedotusvälineiden sekä valtiollisten ja yhteiskunnallisten järjestöjen johdossa olevien kommunistien kautta. Puolueen voima ja sen arvovalta pohjautuu ennen kaikkea niihin asenteisiin, joita se puolustaa. Kommunistinen puolue puolustaa aina — suuressa politiikassa ja jokaisessa pienessä asiassa — työtätekevän ihmisen, kansan etuja.

On kuitenkin väärin typistää asia sellaiseksi, että yhden puolueen hallitsemassa sosialistisessa yhteiskunnassa poliittisten ratkaisujen laatiminen sujuisi ilman väittelyjä ja vastakkaisia asenteita.

Tuotantovälineiden yhteiskunnallinen omistus ja vallan siirtyminen kansan käsiin ovat tietysti paitsi jouduttaneet myös eniten edistäneet kaikkien luokkien ja kerrosten etujen yhä tiiviimpää lähentymistä toisiinsa, kansan sosiaalisen ja poliittisen yhtenäisyyden muodostamista. Mutta olivatpa päämäärät ja edut kuinka suuresti yhtenäisiä tahansa, ne on kuitenkin sovitettava yhteen. Parhaiden päämäärän saavuttamiseksi käytettävien keinojen etsintä pysyy jatkuvasti tärkeänä ongelmana.

Mielipiteiden yhteensovittaminen, parhaimman vaihtoehdon etsintä, käsittelyn ja arvostelun vapaus — siinä on demokraattinen tie yhtenäisyyden saavuttamiseen niin kommunistisen yksipuoluejärjestelmän vallitessa kuin niissäkin olosuhteissa, jolloin kommunistinen puolue johtaa sosialistista yhteiskuntaa yhdessä demokraatisten puolueiden kanssa. Ei toisinajattelevien torjuminen, vaan joukkojen mielipiteiden ja kokemuksen kokoaminen, enemmistön näkökannan hyväksyminen on metodi, jonka avulla muokataan ja hyväksytään kaikki poliittiset päätökset kommunistisen puolueen ja sosialistisen valtion kaikilla tasoilla.

Metodia, joka auttaa kommunisteja näkemään ja ottamaan politiikassaan huomioon reaalisen todellisuuden kaikessa monimutkaisuudessaan sekä uuden yhteiskunnan rakentamisen monisärmäisyyden ja dialektisen ristiriitaisuuden, luonnehtivat mm. monia kuukausia kestäneet mielipiteiden vaihdot, jotka ovat edeltäneet NKP:n ja muiden kommunististen veljespuolueiden ohjelmien hyväksymistä ja joiden kulussa on esitetty tuhansia ehdotuksia, kaikkien tärkeimpien valmisteilla olleiden lakiehdotusten laaja käsittely ja miltei kaikissa Euroopan sosialistisissa maissa kansantalouden johdossa ilmenneiden puutteiden julkinen käsittely, joka 1960-luvun

jälkipuoliskolla johti talousuudistuksiin sekä uusien sunnittelu- ja taloudellisen kannustuksen järjestelmien voimaansaattamiseen talouselämässä.

Siten sosialistiset yhteiskunnalliset suhteet ja niitä vastaava sosialismin poliittinen järjestelmä sekä kommunistisen puolueen ideologinen suuntautuminen ja järjestöllinen rakenne ovat takeena siitä, että sosialistinen yksipuoluejärjestelmä ei kavenna eikä rajoita demokratiaa, vaan turvaa sen kehityksen. Siten muotoutuu ja lujittuu se kommunistien ja kansan välinen tiivis yhtenäisyys, josta on tullut sosialistisen järjestelmän luonteenomaisin piirre.

Genrih Volkov

VOIKO SOSIALISMI EHKÄISTÄ EKOLOGISEN KRIISIN?

Onko joku vastuussa ekologisesta kriisistä? ◇ Uusien periaatteiden etsintää ihmisen ja luonnon välisissä suhteissa ◇ Ihmisen ulkonainen ruumis ◇ Kokemuksia ja opetuksia ◇ Tasapainottamisen tiet ◇ Kommunismi ja luonto

Viime aikoina
on yhä
huolestuneemmin
puhuttu siitä,
että ihminen jäytää
teollisella
toiminnallaan
olemassaolonsa
perustaa,
tuhoaa luontoa,
saastuttaa
ympäristöään
ja rikkoo
biosfäärissä
muotoutuneita
prosesseja.
Tämä voi johtaa
katastrofiin,
ellei ekologista
kriisiä pystytä
estämään.
Missä ovat sen syyt?
Sekä kapitalismi
että sosialismi
käyttävät
samoja koneita,
teknologisia
prosesseja,
raaka-aineita...

Katastrofiin johtava tie

Ihmiset puhuvat usein luonnosta ikään kuin se olisi jotain ihmiselle vastakkaista, vierasta ja jopa vihamielistä, jotain sellaista, jota vastaan on taisteltava, joka on vallattava ja voitettava, jonka herraksi on päästävä.

Nämä sosiaalisten antagonismien sanastosta poimitut ilmaisut osoittavat tämänlaatuisen ajattelun liittyvän kuolevaan kapitalistiseen yhteiskuntaan, mikäli on kyse maapallosta kokonaisuudessaan.

Kapitalismi on synnyttänyt mahtavan teollisuuden, joka on mahdollistanut luonnon aktiivisen uudistamisen niin laajoissa mittasuhteissa, että »esiteollinen» ihminen ei osannut edes uneksia sellaisesta. Mutta samainen kapitalismi on synnyttänyt myös utilitarismin ja suppean praktisuuden hengen, joka on kiihottanut ja suunnannut yksityiseen aloitteellisuuteen perustuvaa yhteiskunnallista energiaa ja tehnyt luonnosta vain raa'an riiston kohteen. Yhteiskunnassa, jossa ihminen on toisen ihmisen kilpailija, hän on myös luonnolle vihamielinen voima, hän on vieraantunut luonnosta. Luonto on vain raaka-ainelähde, jota on käytettävä hyväksi mahdollisimman nopeasti ja mahdollisimman pienin kustannuksin. Kun työläisestä puristetaan hiet, niin luonnosta puristetaan voimavarat.

Tällaisessa yhteiskunnassa elävä ihminen unohtaa sukulaisuutensa luontoäitiin. Hän ei ole enää luontoa kunnioittava poika, vaan pitää sen villejä voimanpurkauksia raa'an despoottisen painostuksen ja vallan ilmauksina ja janoaa voittoa, luonnon alistamista oman herruutensa ja sortonsa alaiseksi. Eilinen nöyrä orja, joka mateli alistuvaisena anoen armoa ja suopeutta pelottavalta luontovaltiattarelta, on rohkaistu-

nut ja polkee teollisuutensa raskain raudoitetuin saappain luonnon helmaa.

Vaikka 19. vuosisadan ja 20. vuosisadan alun teollisuuden kehitys näyttikin aikalaisista valtavalta, tämä tekninen mullistus vaikutti planeettamme luontolaboratorioon, aineiden mahtavaan luonnolliseen kiertokulkuun yhtä vähän kuin yhden joen vedet valtamereen.

Mutta nyt jokiin, meriin ja valtameriin valuu kirjaimellisesti päivittäin kymmeniä ja satoja tuhansia tonneja öljytuotteita, masuttia, tervaa ja muita teollisuusjätteitä, nyt ei kasvaneiden kaupunkien yllä riipu enää savuhattaroita, vaan tiivis musta savuverho, ns. smog, metsät ovat alkaneet nopeasti hävitä, louhokset leviävät syöpäkasvin tavoin, radioaktiivisen hajoamisen tuotteet ovat alkaneet keräytyä kasvi- ja eläinkuntaan.

Teollisuus puuttuu luontoon yhä nopeammin ja laajemmin. Vielä 50 vuotta sitten vain joillakin Länsi-Euroopan mailla ja USA:lla oli kehittynyt teollinen perusta. Nykyään suurin osa maailman maista on nopeasti kehittymässä maatalousvaltioista teollisuusvalloiksi. Teollistumisprosessi on muuttumassa todella **maailmanlaajuiseksi.**

Ennen tieteen, tekniikan ja talouden kehitys oli niin hidasta, että monien sukupolvien vaihtuessa ihmisten työ- ja elinolot eivät muuttuneet juuri ollenkaan. Päreen valossa syntyneet ihmiset ovat meidän aikanamme voineet nähdä auringonvaloa monta kertaa kirkkaamman atomiräjähdyksen synnyttämän sienenmuotoisen pilven ja ihmisen ensimmäiset askeleet kuun pinnalla. Maailman tieteellisissä laboratorioissa pohditaan ideoita, joiden toteuttaminen muuttaa meidän ja meidän lastemme ja lastenlastemme elämän 10—20 vuoden kuluessa lähes tuntemattomaksi.

Tieteellisteknisen edistyksen voimaperäisyys, maailmanlaajuisuus ja nopeutuminen johtavat siihen, että toinen, ihmisen muuttama luonto valtaa jatkuvasti alaa. Tämä pakottaa meidät ajattelemaan paitsi sitä, minkälaiset aineelliset rikkaudet me jätämme jälkeläisillemme, myös sitä, **minkälaisen elinympäristön** me heille jätämme. On koittanut arvojen uudelleenarvioinnin aika: on tarkistettava periaatteet, joiden pohjalle rakentuvat ihmisen ja luonnon keskinäiset suhteet.

Luonnonvarat ovat maapallollamme rajalliset käyttipä ihminen niitä miten taloudellisesti ja tehokkaasti hyvänsä. Jos ne irroitetaan luonnollisesta aineen kiertokulusta, ne eivät ole enää palautettavissa. Jo nyt useat seudut maapallolla kärsivät teollisuus- ja juomaveden puutetta. Näkyvässä, joskin vielä melko kaukaisessa tulevaisuudessa voivat ehtyä myös öljy-, rauta-, kivihiili-, värimetalli- ja puuvarat.

Länsimaiset sosiologit ja taloustieteilijät ovat ymmärrettävästi huolissaan ekologisesta kriisistä. Viime vuosina on ilmestynyt useita mielenkiintoisia teoksia, joissa esitetään mieltä masentavia kuvia luonnon raakalaismaisesta tyhjentämisestä ja yhtä surullisia tulevaisuudennäkymiä. Mutta syyllisiksi näiden teosten mukaan osoittautuvat tekniikka ja teollisuus. Kapitalismi ja sosialismi ovat niiden mukaan tässä suhteessa yhtä lailla syyllisiä ja vastuullisia. »Teknisen sivilisaation» luonne on sellainen, että me teemme elämämme yhä mukavammaksi luonnon **kustannuksella**, siksi sen rappeutuminen on väistämätön. Tätä väitettä käytetään kapitalistisissa maissa myös tieteellisteknisen kumouksen kärjistämien sosiaalisten ristiriitojen selityksenä. Se perustuu tieteen ja tekniikan palvontaan fetissseinä.

Luonnollisesti tekniikasta ja sen kehitysta-

sosta, tekniikan edellyttämästä tietotasosta, ihmisten kokeneisuudesta ja taidosta käyttää tekniikkaa sekä asioiden järjestelystä riippuu paljon. Mutta ei pidä heittäytyä mytologiseen ajatteluun ja kuvitella tekniikkaa vampyyreiksi eikä demoneiksi. Tekniikalle ei pidä asettaa syyksi niitä syntejä, jotka johtuvat ihmisyhteiskunnan tietyn järjestelmän sosiaalisesta puutteellisuudesta ja sen kyvyttömyydestä järjestää aineiden vaihto luonnon kanssa järkevästi, tieteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Miten tämä ongelma olisi ratkaistavissa, kun maa ja sen uumenet ovat kapitalistisissa maissa keskenään vimmatusti kilpailevien yksityisomistajien hallussa? Tässä kilpailussa ei ainoastaan ihminen ole ihmistä ja pääoma pääomaa vastassa, vaan myös yhden yhtymän luonnonvarat ovat toisen yhtymän luonnonvaroja vastassa. Mitä kemian teollisuusyhtymä välittäisi siitä, että sen tehtaat myrkyttävät jokia ja ilmakehää?

Voitaisiinko ongelmat ratkaista tehokkaasti kun tuotannon tavoitteena ei ole ihmisten etujen palvelu, vaan mahdollisimman suuri voitto mihin hintaan hyvänsä? Kun Buffalon teollisuusalueen asukkaat New Yorkin osavaltiossa aloittivat kamppailun ilman, jokien ja järvien puhtauden puolesta, Betlehem Steelin johto järjesti lehdistötilaisuuden ja ilmoitti vaatimuksikseen yhtiön verojen alentamisen, työläisten työn tuottavuuden kohottamisen ja yhtiön kaikkinaisen »painostamisen» lopettamisen. Toisin sanoen työläisten olisi kustannettava kaikki kalliit toimenpiteet ympäristön puhdistamiseksi. Yhtiöt esittävät kaikkialla työtätekeville uhkavaatimuksia: »Valitkaa kumman haluatte: puhtaan ilman ja veden sekä työttömyyden vai likaisen veden ja ilman, lyhyemmän elinajan ja työmahdollisuudet.»[1] Kapitalismi asettaa ehdotomasti vastakkain tuotannon edelleen ke-

hittämisen, siis työtätekevien aineellisen toimeentulon turvaamisen, ja yhteiskunnan luonnonsuojelun edut.

Siksi onkin selvää, että kapitalismi on maailmanlaajuisesti vastuussa lähenevästä ekologisesta kriisistä. Kapitalismi on ollut vallassa pari kolme vuosisataa, ja se pitää hallussaan yhä suurta osaa maapallosta. Jo nyt teollisesti kehittyneimmät kapitalistiset maat käyttävät enemmän happea kuin noiden maiden kasvillisuus pystyy tuottamaan. Onhan tunnettua, että yksin USA:n »panos» maapallon yleiseen saastumiseen on noin 40%. Eikö juuri imperialismi ole vastuussa entisten siirto- ja alusmaidensa luonnonvarojen raakalaismaisesta ryöstämisestä? Eikö tällainen ryöstäminen jatku vielä nykyäänkin imperialismista riippuvissa kehitysmaissa? Eikö juuri USA käynyt ekologista sotaa Vietnamissa ja tuhonnut tietoisesti maan kasvi- ja eläinkuntaa?

Amerikkalaiset ekologit myöntävät itse, ettei ympäristön saastuneisuuden kymmenkertaistuminen USA:ssa 25:n viimeksi kuluneen vuoden aikana ole johtunut ainoastaan asukasluvun ja tuotannon kasvusta (ne ovat kasvaneet noin 40%). Tärkeintä on monien luonnontuotteiden korvaaminen keinotekoisilla teollisuudessa ja maataloudessa, autojen keskimääräisen tehon kasvu ja uusien teknologisten prosessien käyttöönotto. Näiden muutosten perussyynä on ollut suurempien voittojen tavoittelu.

Imperialismi on täysin vastuussa ilmakehän ja valtameren radioaktiivisesta saastuttamisesta. Yksin vuonna 1968 Iso-Britannia, Belgia, Saksan Liittotasavalta, Ranska ja Hollanti upottivat Atlanttiin 11 000 tonnia radioaktiivisia jätteitä tarkastamattomissa säiliöissä. Hanfordin ydinreaktoreiden lauhdevedet lasketaan Columbia-jokea myöten Tyyneen valtamereen, Eng-

lannin atomilaitteiden myrkylliset jätteet heitetään Irlannin mereen ja ranskalaisten reaktoreiden jätteet menevät Rhoneen ja Välimereen. Koko maailman yleisen mielipiteen vastustuksesta huolimatta USA upotti vuoden 1970 elokuussa Atlantin valtamereen 418 suurta hermokaasua sisältänyttä säiliötä.

Ympäristön saastuminen on saanut niin uhkaavat mittasuhteet, että monet kapitalistiset valtiot ovat viime vuosina aloittaneet kampanjan luonnon suojelemiseksi. Valtio on ryhtynyt ylimmäksi tuomariksi ja valvojaksi, perustanut ministeriöitä, asettanut komiteoita ja yrittänyt sakkojen ja verojen avulla saada »biosfäärin gangsterit» pidetyksi kurissa. Kysymys on vain siitä, miten tehokkaita nämä toimenpiteet ovat maan, luonnonvarojen ja tuotantovälineiden yksityisomistuksen ollessa edelleen voimassa. Siksi kapitalististen maiden kommunistiset puolueet liittävät kamppailun luonnon ja ympäristön tervehdyttämisestä taisteluun kapitalistista omistusmuotoa vastaan. Siksi kaikkialla maailmassa ihmisiä huolestuttaa, voiko ihmiskunta välttää ekologisen umpikujan, jos kapitalismille ominainen tuotantotapa ja elämänjärjestys säilytetään.

Sitä mukaa kuin ihmiskunta ja sen tekniset toimintavälineet kasvavat, maapallomme alkaa yhä enemmän muistuttaa Saint-Exupéryn Pikku prinssin planeettaa, jossa joka aamu piti kaivaa ylös apinanleipäpuun siemenet. Muistatteko? »Jollei apinanleipäpuuta tunnista ajoissa, siitä ei sitten enää pääse eroon. Se valloittaa koko planeetan. Sen juuret tunkeutuvat läpeensä joka paikkaan. Ja jos planeetta on hyvin pieni ja apinanleipäpuita on paljon, ne repivät sen kappaleiksi.»[2]

Apinanleipäpuut eivät toki ole koko teknisen sivilisaation symboleja. Ne symboloivat sen

kielteisiä puolia, ne ovat sivilisaation rikkaruohoja, jotka on havaittava ja kitkettävä ajoissa.

Ihmiskunta on saapunut tienhaaraan. Jos se jatkaa silmät ummessa samaan suuntaan kuin tähänkin saakka tieteellisteknisen kumouksen jatkuvasti nopeutuvin askelin kiinnittämättä huomiota sen rikkaruohoihin, niin ihmiskunta on pian sen laiskurin asemassa, joka ei omalla planeetallaan kitkenyt ajoissa kolmea apinanleipäpuun tainta. On syytä olettaa, että ihmiskunta ei lähde tätä tietä, vaan riisuu siteen silmiltään ja alkaa tajuta yhä selvemmin, mihin se voi johtaa.

Toinenkin tie on olemassa, ja sille ovat sosialistiset maat jo astuneet.

Uusi periaate ihmisen ja luonnon keskinäisissä suhteissa

Yli sata vuotta sitten nuori Marx esitti ekologisen asenteensa keskitetysti ja selvästi sanomalla että **luonto on ihmisen epäorgaaninen ruumis.**[3]

Yrittäkäämme ottaa selvää Marxin määritelmän sisällöstä.

Luonto on ihmisen ruumis. Ennen kaikkea tämä merkitsee sitä, että ihmiskunta ja luonto muodostavat yhdessä erottamattoman ja elävän kokonaisuuden. Ihmisyhteisö ei voi olla olemassa eikä kehittyä luonnon ulkopuolella niin kuin erillinen ihminenkään ei voi ajatella aivojensa ulkopuolella. Jos ihminen kehittää ajattelukoneistoaan, ymmärrystään, muistiaan, tutkimiskeinojaan ja -tapojaan aivoaineen energian turvin, niin aivan samoin hän kehittää ulkonaisen toiminnan välikappaleita, teknisiä välineitään luonnon aineiden kustannuksella.

Jos ihminen tällöin tuottaa luonnolle korvaamatonta vahinkoa, niin hän tuottaa vahinkoa omalle ulkonaiselle ruumiilleen, toisin sanoen

hän riistää veren ja voimat omilta toimintaelimiltään.

Vanhoissa venäläisissä saduissa kuvattiin vaikeaa tilannetta: Ivan-tsaarinpojan tai Ivan-hölmöläisen oli lentäessään kotkan selässä ruokittava kotkaa oman ruumiinsa palasilla päästäkseen päämääräänsä. Onneksi Ivanin lento ei kestänyt kauan. Tieteellisteknisen kehityksen siivillä lentävä ihmiskunta sen sijaan ei aio pysähtyä 10, 50 tai 100 vuoden päästä. Kuluttamalla omaa ruumistaan, vaikkapa vain ulkonaista, se ei voi lentää kauan.

Ahnaalle kuluttajalle ominainen saaliinhimoinen suhtautuminen luontoon on nykyoloissa sosiaalista kannibalismia, itsensä silpomista, rikos nykyisiä ja tulevia sukupolvia kohtaan. Jollei ihmiskunta halua sahata oksaa, jolla se istuu, sen on ymmärrettävä tämä varauksettomasti.

Pitäisikö siis julistaa pannaan teollisuuden ja teknisen edistyksen rautainen tultasyöksevä lohikäärme? Pitäisikö kehottaa kuten Rousseau »takaisin koskemattomaan luontoon»?

Lännessä kuuluu myös tällaisia kehotuksia, mutta tuskin kukaan ottaa niitä vakavasti, sillä historian pyörää ei voi kääntää taaksepäin eikä tieteellisteknisen kehityksen kiitävästä raketista voi hypätä pois. Kysymys on siis siitä, minne sen kulku suunnataan.

Palatkaamme Marxin määritelmään. Jos luonto on ihmisen ruumis, niin ihminen voi käyttää sitä eri tavoin. Hän voi pilata nopeasti terveytensä, käyttää kaiken elinvoimansa ja lähentää loppuaan. Mutta hän voi myös kehittää lihaksiaan ja elimiään, harjaannuttaa niitä, täydentää kykyjään ja uudistaa käyttämäänsä energiaa ja elinvoimaa.

Suhtautumisessaan luontoon ihmiskunta on läpäissyt monia kehitysvaiheita. Antiikin filosofia edusti johdonmukaisimmin katsantokan-

taa, jonka mukaan ihminen ja luonto ovat erottamattomat, ihminen on luonnon osa ja siksi luonnon lait ovat ihmisen oman elintoiminnan lakeja. Antiikin aikaan pidettiin itsestään selvänä, että ihminen ei tiedosta luontoa voidakseen hallita sitä, vaan voidakseen nauttia Kaikkeuden kauneudesta ja harmoniasta, voidakseen löytää oman paikkansa maailmassa. Platon kirjoitti, että luontoa on tutkittava, »jotta me tarkkaillessamme järjen kiertoliikkeitä taivaalla saisimme siitä hyödyn ajattelumme kiertoliikkeelle, joka on sukua niille, taivaallisille (kiertoliikkeille)»[4]. Toisin sanoen on pyrittävä siihen, »että tarkastelija tulisi tarkasteltavan kaltaiseksi, kuten vaatii hänen alkuperäinen luontonsa, ja täten saavuttaisi sen täydellisen elämän, jonka jumalat ovat meille tarjonneet päämääräksi näiksi ja tuleviksi ajoiksi».[5]

Kapitalismi ja koneellinen tuotanto ovat synnyttäneet toisenlaisen näkökannan ja päämäärät: luonnon tuntemisen, jotta ihminen voisi muuttaa sitä oman halunsa mukaan, orjuuttaa sen, riistää sen salaisuudet kokeiden avulla ja murtaa sen teollisuuden voimin.

Nyt, kapitalismista kommunismiin siirtymisen aikakautena, on yhä välttämättömämpää omaksua sellainen ajattelutapa, jonka mukaan luonto on elävä organismi ja yhteiskunta eräs sen osa. Siksi luontoa ja yhteiskuntaa on tutkittava jakamattomana kokonaisuutena, otettava hallintaan luonnon villit voimat ja pantava ne palvelemaan ihmistä. Luonto on kesytettävä samoin kuin aikoinaan kesytettiin villieläimiä sekä omaksi että noiden eläinten hyödyksi. Tämä merkitsee sitä, että ihmisen toiminnan välikappaleiden, teknisten välineiden ja tieteellisten menetelmien on myös vastaavasti muututtava.

Ihmiskunta on sosiaalisen kypsyyden kynnyk-

sellä, se ei enää voi tarkastella omaa »ruumistaan» vihamielisenä voimana, jonka voi orjuuttaa ja josta pitäisi puristaa kaikki mehut. Ihmiskunta etsii tietä teollisuuden ja luonnon, yksilön ja sen ympäristön harmoniseen liittoon, sellaiseen liittoon, jossa ihminen ja hänen ulkonainen ruumiinsa löytävät parhaat mahdolliset olosuhteet itsensä loputtomalle kehittämiselle.

Katsokaamme, millaiselle perustalle sosialistinen yhteiskunta rakentaa suhteensa luontoon. Vastatkaamme tärkeimpään kysymykseen: onko sosialistisella yhteiskunnalla suuremmat mahdollisuudet kuin kapitalistisella näiden suhteiden säätelemiseen.

Tärkeintä ja ratkaisevaa on se, että **sosialismin vallitessa luonto ja sen voimavarat eivät kuulu yksityisille yhtiöille ja ihmisille, vaan koko yhteiskunnalle**, ne ovat koko kansan omaisuutta.

Sosialistista tuotantoa ei kehitetä mahdollisimman suurten voittojen saamiseksi, vaan työtätekevien ja koko kansan etujen ajamiseksi. Siksi sosialismissa ei ole eikä voi olla enempää voitontavoittelun ja luonnonsuojelun kuin myöskään yksityisyrittäjien itsekkäiden pyyteiden ja koko yhteiskunnan etujen välisiä ratkaisemattomia ristiriitoja.

Kun kapitalistinen tuotanto kehittyy pääasiassa sattumanvaraisten vastakkaisten taloudellisten intressien vaikutuksesta, kun yhteiskunta ja valtio vain osittain voivat kontrolloida sitä, niin sosialistinen talousjärjestelmä kehittyy tieteelliseltä pohjalta määrätietoisesti ja keskitetysti ohjattuna.

Koska luonto ja teollisuus ovat sosialismin vallitessa yhden haltijan (yhteiskunnan) omaisuutta, on niiden keskinäisten suhteiden yhtenäinen, valtiollinen ja suunnitelmallinen ohjaa-

minen mahdollista. Samoin on mahdollista pitkäaikaisten kokonaissuunnitelmien laatiminen, käytettävien ja uudistettavien luonnonvarojen tarkka laskeminen sekä tuotantovoimien sijoittaminen ja käyttäminen taloudelliset, sosiaaliset ja ekologiset näkökohdat huomioon ottaen.

Sanotusta ei lainkaan seuraa, ettei sosialistisessa yhteiskunnassa olisi pulmia ihmisen ja luonnon keskinäisissä suhteissa.

Sosialistiset maat törmäävät siihen ristiriitaan, joka syntyy välttämättömyydestä jouduttaa tieteen, tekniikan ja aineellisen tuotannon kehitystä ja samanaikaisesti myöntää huomattavia varoja luonnon suojelemiseen ja entistämiseen. Joskus teollisuuslaitokset ja ministeriöt pitävät luonnonvarojen käytössä ohjeenaan vain ahtaan käytännön ja oman hallinnonalansa etuja. Myös harkitsemattomilla, epäpätevillä päätöksillä, joita tehtäessä ei oteta huomioon kaikkia mahdollisia seurauksia luontoon puuttumisesta, voi olla kielteinen vaikutus.

Nämä ristiriidat ja puutteet ovat kuitenkin kasvukipuja, ne eivät johdu itse sosialistisesta järjestelmästä. Päinvastoin, ne ovat seurausta siitä, että järjestelmän etuja ei vielä täysin käytetä hyväksi.

Kasvaessaan ja kehittyessään sosialistinen yhteiskunta loittonee yhä enemmän utilitaristisesta periaatteesta suhteissaan luontoon ja rakentaa nämä suhteensa muunlaiselle pohjalle.

Neuvostoliitossa saatuja kokemuksia

Neuvostovalta on sen perustamisesta saakka pitänyt luontoa koko kansan omaisuutena, jota on vaalittava ja jonka rikkauksia on lisättävä. Lenin kehitteli henkilökohtaisesti ne pääperiaatteet, joille luonnonvarojen käyttö pohjautuu. Neuvostovallan alkuvuosina hän allekirjoitti 94 luonnon suojelua ja sen hyväksikäyttöä koskevaa asetusta ja pää-

töstä. Hänen aloitteestaan hyväksyttiin mm. Peruslaki metsistä, lait kala- ja eläinkannan suojelusta Pohjoisella jäämerellä ja Vienan merellä sekä luonnon muistomerkkien, puutarhojen ja puistojen suojelusta. Hänen elinaikanaan perustettiin maahan kuusi ensimmäistä luonnonsuojelualuetta. Nyt eri puolilla Neuvostoliittoa on useita laajoja valtion luonnonsuojelualueita.

Nämä ja monet muut toimenpiteet ovat osoittautuneet tehokkaiksi. Tsaarin Venäjällä sallittu eläinten raaka tuhoaminen oli johtanut käytännöllisesti katsoen soopelin, majavan, saukon, mäntynäädän, saiga-antiloopin ja hirven katoamiseen. Nyt näitä eläimiä lasketaan olevan satoja tuhansia. Monilukuisissa valtion eläin- ja kalankasvatuslaitoksissa kasvatetaan arvokkaita lajeja, jotka sitten istutetaan metsiin ja vesiin. Miljoonien hehtaarien laajuisille alueille istutetaan suunnitelmallisesti metsiä ja viherkasveja.

Neuvostoliitto on ensimmäinen maa maailmassa, jossa valtio on määritellyt ilmakehässä sallittavien vahingollisten aineiden määrärajat. Neuvostoliitossa on lailla kielletty uusien teollisuuslaitosten käyttöönotto ennen puhdistuslaitosten rakentamista.

Moskova on ylpeä siitä, että sen ilma on puhtaampaa kuin Euroopan yhdenkään muun samankokoisen kaupungin. Kymmenen viime vuoden aikana on kaupungista siirretty pois tai uudistettu yli 300 ilmaa saastuttanutta teollisuuslaitosta. Moskovan ja muidenkin suurten kaupunkien sähkövoimalaitoksia muutetaan käymään vähän rikkiä sisältävällä polttoaineella, jotta ilmassa olevien rikkidioksidien määrä vähenisi.

Neuvostoliiton kaupunkien ilma on puhdasta myös siksi, että teollisuudessa ja kotitaloudessa on ruvettu laajasti käyttämään kaasua. Asuin-

talojen keskuslämmitysverkosto on Neuvostoliitossa laajempi kuin yhdessäkään kapitalistisessa maassa. Sen avulla on voitu poistaa ilmaa saastuttaneet pienet kattilalaitokset.

Valtio on onnistunut vähentämään huomattavasti ilman saastuneisuutta paitsi Moskovassa ja Leningradissa myös sellaisissa teollisuuskeskuksissa kuin Gorki, Magnitogorsk, Donetsk, Krivoi Rog, Tšerepovets ym.

Neuvostoliitossa on tehty ja tehdään paljon jokien ja järvien puhdistamiseksi ja suojelemiseksi. Näiden töiden pääsuuntaviivat on määritelty hiljattain hyväksytyissä vesi- ja maalakien perusteissa. Yksistään Volgan ja Ural-joen vesistöalueella on viiden vuoden aikana (1966—70) rakennettu 67 puhdistuslaitosta, joiden yhteinen teho on yli 3 milj. m^3 vuorokaudessa. Laitteet kemiallisten aineiden poistamiseksi jätevesistä ovat toiminnassa. Valtio myöntää suuria varoja näihin tarkoituksiin. Neljän vuoden aikana (1973—76) käytetään ainoastaan Volgan ja Uralin vesistöalueella 421 teollisuuslaitoksen puhdistuslaitteiden rakentamiseen noin 700 milj. ruplaa. Tämän alueen kaupungeissa loppuu puhdistamattomien tai puutteellisesti puhdistettujen talous- ja käyttövesien lasku kokonaan vuoteen 1980 mennessä.

Tällaiset toimenpiteet ovat kalliita eivätkä anna välitöntä taloudellista hyötyä. Utilitaristiselta kannalta katsoen varojen käyttäminen luonnon suojeluun ja uudistamiseen on kannattamatonta. Sosialistisella valtiolla on tässä kysymyksessä laajempi sosiaalinen kriteeri: terveen elinympäristön luominen paitsi aikalaisille myös tuleville sukupolville. Ihmisten elämä, terveys ja työkyky ovat sosialistisen yhteiskunnan kaikkein suurin rikkaus, »peruspääoma» (Marx). Näin ollen puhdas ilma, vesi, hiljaisuus, metsä ja kaikki luonnonrikkaudet, joiden kanssa

kosketuksiin joutuessaan ihminen rikastuu fyysisesti ja henkisesti, ovat suunnattoman arvokkaita.

Tätä sosialistisissa maissa nykyään laajasti tunnustettua suhtautumistapaa luontoon ei vielä jokin aika sitten otettu aina huomioon taloudellisessa toiminnassa. Tämä johti toisinaan harkitsemattomiin toimiin, joista oli vahinkoa sekä luonnolle että yhteiskunnalle. Esimerkiksi Neuvostoliitossa Sevanin vesivoimalaitoksen rakentaminen saattoi uhanalaiseksi Armenian ainutlaatuisen vuoristojärven. Myöhemmin on pitänyt ryhtyä varsin kalliisiin toimenpiteisiin järven vedenpinnan kohottamiseksi.

Muutamia vuosia sitten Neuvostoliiton yhteiskuntapiirejä huolestutti se, että Siperian ainutlaatuisen luonnonaarteen, Baikal-järven rannalle alettiin rakentaa suurta puunjalostuskombinaattia. Epäiltiin, että tehtaan jätevedet tuhoaisivat elämän järvestä. Neuvostoliiton hallitus totesi huolestumisen aiheelliseksi ja hyväksyi erikoisasetuksen, jonka tarkoituksena oli taata jätevesien tehokas puhdistaminen. Myös muilla toimenpiteillä oli suuri osuus Baikalin suojelemisessa. Lähes kaikissa Baikaliin laskevissa joissa on tukkien massauitto lopetettu ja järveä puhdistetaan uppotukeista. Valtion tarkkailuelimet ja tieteelliset järjestöt valvovat määräysten toteuttamista ja hälyttävät heti pientenkin rikkomusten sattuessa.

Sosialistinen yhteiskunta voi rakentaa suhteensa luontoon **kokonaisvaltaiselle** pohjalle. Luonnon suojelemiseen tähtäävät toimenpiteet sisältävät kokonaisen sarjan erilaisia tehtäviä (ne koskevat metsää, vesialtaita, ilmaa, liikennettä, teollisuuslaitosten sijoittelua, kaupunkien asemakaavoituksen periaatteita, luonnonvarojen käyttöä), jotka suhteutetaan keskenään yhtenäiseen valtiolliseen suunnitelmaan.

Saman periaatteen mukaan suunnitellaan myös eri alueet. Yhtenäisissä suunnitelmissa otetaan huomioon luonto, alueen asuttaminen ja teollisuuskohteiden sijoittaminen. Tuhannet neuvostoliittolaiset maantieteilijät, taloustieteilijät, sosiologit ja talousmiehet tekevät tiivistä yhteistyötä Siperian metsätalouskeskusten, Volgan öljyteollisuuslaitosten sekä Ukrainan ja Uralin rautamalmi- ja metallurgiateollisuuden suunnittelussa.

Luonnonsuojelu on sosialistisissa maissa sekä valtion että koko kansan asia. Useissa Neuvostoliiton teollisuuslaitoksissa on perustettu näitä kysymyksiä tarkkaileva yhteiskunnallinen komitea. Opiskelijat, koululaiset ja työssä käyvä nuoriso osallistuvat aktiivisesti erilaisiin toimenpiteisiin luonnon suojelemiseksi. Vasta joitakin aikoja sitten perustetut luonnonsuojeluyhdistykset ovat viiden viime vuoden aikana järjestäneet noin 2 milj. luento- ja keskustelutilaisuutta.

Kertomuksen Neuvostoliiton kokemuksista voi parhaiten päättää otteella NKP:n Keskuskomitean toimintaselostuksesta puolueen 24. edustajakokoukselle vuonna 1971. Siinä on tarkasti ja lyhyesti määritelty Neuvostoliiton kommunistien politiikka suhtautumisessa luontoon. »Toimiessamme tieteellisteknisen edistyksen nopeuttamiseksi on tehtävä kaikki tarpeellinen, jotta tämä edistys tapahtuisi sopusoinnussa huolehtivan luonnonvaroihin suhtautumisen kanssa eikä muodostuisi ilman ja veden vaarallisen saastumisen ja maan ehtymisen lähteeksi. Puolue tiukentaa vaatimuksia suunnittelu- ja talouselimille sekä insinööritoimistoille ja kaikille työntekijöillemme, jotta uusien tuotantolaitosten suunnittelu ja rakentaminen sekä entisten toiminnan parantaminen tapahtuisi luonnonsuojelunäkökohdat

huomioonottaen. Myös tulevilla sukupolvilla eikä vain meillä täytyy olla mahdollisuus käyttää hyväksi kaikkea mitä kotimaamme kaunis luonto tarjoaa. Olemme valmiit osallistumaan myös yhteisiin kansainvälisiin toimenpiteisiin luonnon suojelemiseksi ja rikkauksien käyttämiseksi järkiperäisesti.»[6]

Tarkastelimme lyhyesti Neuvostoliiton kokemusta. Myös muissa sosialistisissa maissa ratkotaan nykyaikaisen tieteellisteknisen kumouksen oloissa ihmisen ja luonnon keskinäisten suhteiden ongelmia samalla tavoin. Sosialistiset maat koordinoivat ponnistuksiaan ympäristön suojelemiseksi ja tervehdyttämiseksi. Taloudellisen keskinäisavun neuvoston (SEV) puitteissa otetaan luonnon käyttöön liittyvät ongelmat huomioon tieteellisteknistä yhteistyötä harjoitettaessa. Näiden ongelmien myönteinen ratkaiseminen jossain sosialistisessa maassa hyödyttää myös kaikkia muita. Sosialistiset maat ovat olleet aloitteentekijöinä ympäristönsuojelun ongelmien ratkaisemisessa kansainvälisissä mittasuhteissa. Ne nostivat ensimmäisinä esille nämä kysymykset Yhdistyneissä Kansakunnissa. Ensimmäinen ympäristönsuojelua käsitellyt laaja kansainvälinen neuvottelu, YK:n Euroopan talouskomission symposiumi, pidettiin sosialistisen Tšekkoslovakian aloitteesta toukokuussa 1971.

Ongelmia, etsintöjä, tulevaisuudennäkymiä

Kommunistien mielestä luonnon suojeleminen ja uudistaminen on vain puoli asiaa. Emmehän aio keskeyttää teknistä ja taloudellista kehitystämme. Varjelemme luonnon ja yhteiskunnan välistä tasapainoa, mutta se ei saa olla paikallaanpysyvä, vaan dynaaminen. Tuo tasapaino ei saa jarruttaa tieteellisteknistä kumousta, vaan sen on suunnattava tuo kumous vaarattomaan mutta vauhdikkaan liikkeen takaavaan uomaan.

Tieteen ja tekniikan kehitys avaa luonnon ja yhteiskunnan välisen tasapainon saavuttamiselle reaalisia mahdollisuuksia. Mutta nämä mahdollisuudet voi tarpeellisessa määrin toteuttaa vain yhteiskunta, joka ei tunne luontoa riistävien yksityisomistajien ristiriitaisia etupyyteitä ja joka tuotantoaan kehittäessään järjestää suhteensa luontoon suunnitelmallisesti ottaen huomioon tulevien sukupolvien elinolot.

Sitä mukaa kuin ihmiskunta kehittää tekniikkaa ja teknologiaa, sillä tulee olemaan yhä laajemmat mahdollisuudet saavuttaa tasapaino itsensä ja luonnon välisissä suhteissa.

Antoine de Saint-Exupéry sanoi aivan oikein, että me vasta alamme asuttaa sitä taloa, jonka nimi on tekninen sivilisaatio. Talo ei ole vielä kovinkaan kodikas. Uusi elintapa muotoutuu liian nopeasti ja uutuudet tunkeutuvat riitasointuina jokapäiväiseen elämäämme.

Yhteiskunta voi suunnata teknisen välineistön kehityksen siten, että tuo välineistö tulee paremmaksi taloudelliselta kannalta katsoen ja sulautuu elimellisesti toisaalta ihmisen elämään ja työhön ja toisaalta luontoon.

Esimerkiksi teollisuusjätteiden ongelma on vaarallisimpia teknisen sivilisaation umpikujia. Jätteiden määrä kasvaa nopeasti tuotannon laajetessa, juuri ne uhkaavat muuttaa maan kaatopaikaksi, joet viemäreiksi ja ilman pelkäksi savuverhoksi.

Teknologian kehitys osoittaa varman ja taloudellisen ulospääsyn: on pyrittävä siihen, ettei tuotannosta tulisi lainkaan jätteitä, kuten ei jätteitä saa olla pitkän matkan avaruusaluksessakaan. Toisin sanoen jätteet voidaan palauttaa tuotantoon ja jätevesiä voidaan puhdistettuina jälleen käyttää. Ne joutuvat umpinaiseen aineiden teknologiseen kiertokulkuun, joka on

samantapainen kuin luonnossa. Tällaisesta teknologiasta on jo olemassa esimerkkejä.

Valtavien, teholtaan yhä suurempien vesi- ja höyryvoimaloiden rakentamisesta johtuvat kielteiset seuraukset ovat kaikkialla tunnettuja. Tulevaisuudessa ihmiskunta tarvitsee satoja ja tuhansia kertoja enemmän sähkövoimaa. Jos sitä hankitaan perinteellisin menetelmin, on jokien kaikki voimavarat käytettävä äärimmilleen ja kulutettava loppuun saatavissa oleva polttoaine. Jo yksin tämä teollisuudenala asettaa silloin uhanalaiseksi ihmisen olemassaolon ilmastolliset edellytykset.

Nykyaikainen tiede antaa onneksi toivoa tämänkin kysymyksen ratkaisemisesta. Neuvostoliittolaisen Tokomak-energialaitoksen menestyksellisen kokeilun jälkeen on lämpöydinvoimaloiden rakentaminen käynyt täysin mahdolliseksi. Tällaisten sähkövoimaloiden etu on ennen kaikkea siinä, että ne valmistavat energiaa deuteriumin eli raskaan vedyn pohjalta, jonka varastoja voi täydentää käytännöllisesti katsoen rajattomasti. Näiden laitosten hyötysuhde on 60—90%.

Tärkeintä on se, että energian tuottaminen tällä tavoin ei saastuta maata eikä ilmakehää, sitä paitsi poistetaan atomivoimaloita käytettäessä ilmenevä ympäristön radioaktiivisen saastumisen vaara. Asiantuntijoiden lausunnon mukaan voidaan myös lämpöydinreaktorin syöksemää kuumaa kaasua käyttää kaikenlaisten tuotantojätteiden tuhoamiseen erottamalla niistä tarpeelliset aineet uudelleen tuotannossa käytettäviksi.

Polttomoottoreilla varustetut autot saastuttavat kaupunkien ilmaa, mutta suunnittelijat valmistavat jo sähköautojen mallikappaleita. Monissa tehdassaleissa melu vaikuttaa haitallisesti ihmisten terveyteen ja mielialaan, mutta sekin

voidaan poistaa uusiin tuotantomenetelmiin siirtymällä (esimerkiksi vaihtamalla taonta valuun) ja tulevaisuudessa luomalla täydellisiä kokonaan automatisoituja kauko-ohjattavia tuotantojaksoja. Monilla kemiallisilla tehtailla on jo käytössä osittain tai kokonaan automatisoituja jaksoja terveydelle vaarallisten aineiden tuotannossa.

Neuvostoliiton uraaniteollisuus, jossa on alusta alkaen käytetty uusiin uute- ja sorptioprosesseihin perustuvia automatisoituja jaksoja, on havainnollisin esimerkki tuotantomenetelmistä, joiden avulla on täysin poistettu vahingollinen vaikutus biosfääriin.

Myrkyllisten kemikaalien käyttö maataloudessa herättää huolestusta. Tämä on ilmeisesti kuitenkin väliaikainen ilmiö maatalouden kehityksessä. Kemikaaleja vaarattomammat ja tehokkaammat biologiset ja biokemialliset keinot kasvien ja eläinten kasvun kiihdyttämiseksi sekä niiden suojelemiseksi rikkaruohoilta, tuholaisilta ja sairauksia aiheuttavilta mikrobeilta tulevat korvaamaan myrkyt.

Erään länsimaisen kirjailijan mielikuvituskertomuksessa kuvataan avaruusmatkailijoiden paluuta maahan pitkältä matkalta. Matkailijoiden poissa ollessa maassa oli kulunut muutama vuosisata, ja he odottivat näkevänsä valtavia teknisiä rakennelmia. Mutta he löysivät maasta metsän hiljaisuuden, rauhan, runsaan ruohokasvillisuuden ja kauniin luonnon. Missään ei ollut tehtaita eikä meluisia moottoriteitä. Tekniikka oli luonut uusia mahdollisuuksia eri puolilla maapalloa asuvien ihmisten yhteydenpidolle, joten pitkät matkat olivat tulleet tarpeettomiksi. Lähimatkoihin käytettiin varta vasten kasvatettuja eläimiä. Eräät eläin- ja kasvilajit ja bakteerit tuottivat ihmisille kaiken jokapäiväisessä elämässä tarvittavan, ravinnon ja vaatetuksen.

Teollisen sivilisaation tilalle oli tullut **biologinen sivilisaatio**, joka oli sopusoinnussa luonnon kanssa ja tarjosi mitä parhaimmat mahdollisuudet ihmisyksilön henkiselle ja fyysiselle kehitykselle.

Tällaista tulevaisuudenkuvaa voi tietysti epäillä, mutta se, että biologisilla menetelmillä tulee olemaan määräävä asema, on monien luonnontieteilijöiden, sosiologien ja ekologien mielestä varmaa.

Samaan aikaan, kun kybernetiikka, bioniikka, insinööripsykologia ja tekninen estetiikka pyrkivät ihmisen tuotantoympäristön »inhimillistämiseen», on ilmennyt mielenkiintoisia mahdollisuuksia ihmistä ympäröivän luonnon parantamiseen.

»Jumalan luoma» maailma ei suinkaan ole ihanteellinen asuinpaikka ihmiselle, vaan se kaipaa melko perusteellista uudistamista. Esimerkiksi Neuvostoliiton pinta-ala on 22,3 miljoonaa neliökilometriä, mutta valtavat maa-alat ovat aavikoita, puoliaavikoita, tundraa ja metsätundraa. Viljelysmaista joita on kaikkiaan 240 miljoonaa hehtaaria, on kymmeniä miljoonia hehtaareja jatkuvasti tai ajoittain kuivuudesta kärsivillä alueilla. Sitä paitsi viljelykasvien kasvukausi on Neuvostoliitossa alhaisen keskilämpötilan vuoksi lyhyempi kuin esim. USA:ssa.

Neuvostoihminen ei tietenkään halua tyytyä tähän. Neuvostoliitossa onkin jo tehty paljon, on mm. kasteltu ja viheriöitetty Keski-Aasian ja Volganvarren kuivia alueita, on kuivattu Kolhidan malariasoita Gruusiassa ja istutettu metsävyöhykkeitä. Tieteen ja tenkiikan kehittyessä saadaan uusia mahtavia luonnonsuhteiden parantamiskeinoja.

Ilmaston sääntelystä on tullut päivänkysymys. Neuvostoliitossa osataan jo suojella peltoja

raesateilta, jotka ovat tuottaneet suurta vahinkoa Moldavian viininviljelijöille. Useilla paikkakunnilla metsäpaloja tukahdutetaan keinotekoisten sateiden avulla. Mutta nämä ovat vain ensi askelia, emme ole vielä oppineet edes ennustamaan säätä kyllin tarkasti. Yksistään tämän ongelman ratkaiseminen auttaisi huomattavasti maatalouden kehitystä, ja ilmaston säätely merkitsisi maataloustuotannon kasvua kymmenkertaisesti.

Neuvostoliiton lehdistössä on pohdittu ilmaston perusteellisen muuttamisen suunnitelmia. On esitetty mm. Pohjoisen jäämeren jäiden sulattamista, Siperian jokien kääntämistä virtaamaan Keski-Aasian aavikoille, valtamerten kylmien ja lämpimien virtausten suunnan muuttamista ja keinotekoisten aurinkojen luomista lämpöydinsynteesistä saatavan energian avulla. Mutta ekologit vastustavat järkevästi tällaisia suunnitelmia, sillä niiden toteuttaminen aiheuttaisi koko joukon kielteisiä sivuvaikutuksia.

Ekologien perustelut ovat raitistavia, mutta ne saavat vakuuttumaan vain siitä, että tuonlaatuisiin kokeiluihin ei voida ryhtyä ilman huolellisia tutkimuksia. Sosialistisessa yhteiskunnassa on periaatteessa mahdollista toteuttaa sellaisia ilmaston globaalisia muutoksia, joissa toisiinsa nivoutuneiden syiden ja seurausten ketju asetetaan ihmisten aktiivisen ja ankaran tieteellisen valvonnan alaiseksi.

Tärkeää on myös se, että jonkin luonnonprosessin mallin aikaansaamiseen teknisin menetelmin tarvitaan valtavasti varoja ja energiaa. Mutta luonnonvaraisen prosessin »sysäämiseen» ihmiskunnan haluamaan suuntaan tarvitaan vain melko vähäisiä ponnistuksia, jotka laukaisureleen tavoin saavat aikaan syiden ja seurausten ketjureaktion. Juuri tässä piileekin luonnon säätelyn niksi.

Edellä sanotun perusteella on helppo ymmärtää, kuinka tärkeää on ennustaa tieteellisesti tieteellisteknisen toiminnan aiheuttama kehitys koko biosfäärissä. Ilman sitä ei voida ajatellakaan suurten luonnonmullistusten toimeen panemista eikä varsinkaan parhaan mahdollisen ympäristön luomista, biosfäärin uudistamista sen omien lakien ja ihmiskunnan etujen mukaisesti.

Keskitetysti ja suunnitelmallisesti ohjattu sosialistinen yhteiskunta voi rakentaa suhteensa luontoon täysin tieteelliselle pohjalle välttäen edeltäkäsin kielteiset seuraukset. Esimerkiksi Neuvostoliitossa on ekologiset kysymykset sisällytetty vuoteen 1990 ulottuvaan kansantalouden pitkän tähtäyksen suunnitelmaan.

Tässä yhteydessä on otettava huomioon myös se, että mittavia geoteknisiä suunnitelmia ei pysty toteuttamaan yksi maa tai kansakunta. Ilmaston olennainen muutos maapallon jollain kolkalla ei voi olla vaikuttamatta koko planeetan ilmastoon. Mikään suuri luonnon muutos ei voi jäädä tarkoin paikalliseksi, vaan se koskettaa koko maapallon biosfääriä. Biosfääri ei tunnusta kansallisia ja valtiollisia rajoja.

Ihmisen eteen on noussut teoreettisesti ja käytännössä kysymys koko planeetan biosfäärin ohjaamisesta ihmisen omien etujen mukaisesti. Tällainen tehtävä ei ole minkään yhden valtion tai edes valtioliiton ratkaistavissa. Ihmisen ja luonnon vuorovaikutus on luonteeltaan maailmanlaajuista ja se vaatii kaikkien maiden ja maanosien yhteisiä ponnistuksia, niiden kansallista ja sosiaalista liittoutumista, joka on mahdollista vain kommunististen muutosten tietä kulkien. Ristiriita, joka syntyy kapitalistisen järjestelmän ja luonnon yhteiskunnalle asettamien vaatimusten välille, osoittaa, että yksityisomistukselliset suhteet eivät ole kuolemassa

ainoastaan sosiaalisesti vaan myös **teknologisesti ja ekologisesti.**

Ihmiskunta on jo asuttanut koko planeetan, ja väkiluku kaksinkertaistuu joka 35—40 vuoden aikana. Mutta ihmiskunnalla on vain mitättömän pieni sija biosfäärin elävässä massassa. On laskettu, että kaiken elollisen yhteinen paino on 6 000 000 kertaa suurempi kuin maapallolla asuvien ihmisten yhteinen paino. Ihmiskunnan mahti ei perustu niinkään sen määrälliseen kasvuun kuin koko ihmiskunnan älylliseen työhön ja sen uudistavaan toimintaan, jolle antaa suunnan tietty sosiaalinen järjestelmä.

Maapallon geologisessa historiassa on koittanut murroskausi. Biosfäärin spontaaninen kehitys on antamassa sijaa sen määrätietoiselle säätelylle, joten käy mahdolliseksi biosfäärin ohjaaminen. Ihmiskunta valmistautuu tähän uuteen planetaariseen osaansa, se kokee ennen näkemätöntä sosiaalisten suhteiden murrosta, joka päättyy kommunistisen yhteiskunnan rakentamiseen.

Tässä yhteydessä on mainittava vielä yksi puhtaasti yksilöllinen seikka. Karl Marxin mukaan ihmisen universaalisuus riippuu sen ympäristön universaalisuudesta, jossa hän elää. Tätä ajatusta kannattaa tutkia vakavasti. Uuden sosiaalisen ympäristön luominen sosialistisissa maissa on luonnollisesti ratkaisevaa uuden ihmisen muotoutumiselle, mutta luonnonympäristökään ei ole yhdentekevä tältä kannalta.

Voiko lapsi, joka pienestä pitäen on kasvanut ahtaan suurkaupungin meluisassa asfaltoidussa maailmassa, missä matkaradiot korvaavat lintujen laulun ja voimakkaimmat vaikutteet tulevat televisiosta, kehittää täydellisesti tiedonhaluaan, aktiivisuuttaan ja tunne-elämäänsä? Eikö juuri se, että alaikäisillä ei ole mahdollisuutta käyttää energiaansa luonnon parissa toi-

mimiseen, työnnä joitakin nuoria muiden purkautumiskeinojen etsintäään ja synnytä epäsosiaalisia ilmiöitä? Kellekään ei silti ole salaisuus, että takapajuinen maalaiselämä edistää yhtä vähän yksilön sisäisen maailman aktivoitumista.

Ulospääsy on ilmeisesti kaupungistuneen sivistyksen ja luontoäidin moninaisen kauneuden yh distämisessä ehyeksi kulttuurikokonaisuudeksi, siksi luonnolliseksi ja sosiaaliseksi ympäristöksi, joka mahdollistaa yksilön luovien kykyjen ta sapainoisen kehittämisen ja niiden kaikinpuolise käyttämisen.

Maapallon luonnon inhimillistäminen edellyt tää yhteiskunnallisten suhteiden inhimillistä mistä. Siten luodaan se luonnollinen ja sosiaali nen ympäristö, joka antaa mahdollisuuden ke hittää kaikin puolin yksilön luovia kykyjä

Anatoli Lukjanov

MITEN KOMMUNISTIT SUHTAUTUVAT VALTIOON?

Jotkut marxismin arvostelijat kuvaavat kommunisteja henkilöiksi, jotka kieltävät valtion tyystin tai jäytävät sen perustuksia, pyrkivät lakkauttamaan sen mahdollisimman nopeasti. Enimmät taas yrittävät todistella, että kommunistit haluavat valtiollistaa yhteiskuntaelämän kaikki olennaiset puolet ja pyrkivät siihen, että valtio sääntelisi kaikkea, jopa ihmisten välisiä henkilökohtaisia suhteita. Mikä on kommunistien todellinen kanta?

Ihmiskunnan ikuinen seuralainenko? ◇ Joukkoliikkeen kokemus opettaa ◇ Proletariaatin diktatuurista koko kansan valtioon ◇ Kansanvalta vai valta kansan suhteen? ◇ Valtiollisen mekanismin täydellistäminen ◇ Kansanvallan kaksi muotoa ◇ Sosialistisen valtion tulevaisuus

Miksi ja milloin valtio tuli tarpeelliseksi

Vieläkin — tosin yhä harvemmin — tapaa sosiologeja, jotka väittävät valtion syntyneen yhdessä ihmisen ja ihmisyhteiskunnan kanssa ja joiden mielestä valtio kuuluu olennaisesti ihmisen biologiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen luontoon, selittyy ihmisen ikuisesta taipuvuudesta hallitsemaan ja alistumaan.

Onko asia näin? Puolentoista vuosisadan arkeologiset, etnografiset ja historialliset tutkimukset ovat todistaneet vakuuttavasti, ettei valtio ole ihmiskunnan iänikuinen seuralainen. Oli aika, jolloin ihmiset tulivat toimeen ilman valtiota.

Sukuyhteisöjärjestelmään perustunut alkukantainen yhteiskunta ei tarvinnut valtiota. Alkukantaisessa yhteisössä, olipa se sitten muinaisgermaaninen markki (frankkien valtakunnan rajamaakunta) tai slaavilaisperhekunta, irokeesilainen suku tai yhteisö Intiassa, oli tietenkin yhteisiä etuja, joiden suojelu oli uskottu yksityisille henkilöille, joilla oli tiettyjä valtuuksia ja joiden toimintaa itsehallinnollinen yhteisö valvoi. Mutta valtiota yhteiskunnan erikoisena organisaatiomuotona ei silloin ollut.

Milloin ja miksi valtio syntyi? Mitä tehtäviä se täytti? Miksi syntyi eri kansoilla eri aikaan, toisilla — egyptiläisillä, kreikkalaisilla ja roomalaisilla — jo monta vuosisataa ennen ajanlaskumme alkua, kun taas toisilla, esimerkiksi saksalaisilla ja venäläisillä vuosisatojen kuluttua? Sanotaan että valtion syntymiseen tarvittiin tekniikan, tuotannon ja kulttuurin tietynlaista kehitystasoa. Aivan oikein, mutta millaista tasoa?

Näitä kysymyksiä tutkiessaan Karl Marx ja Friedrich Engels erittelivät valtavan määrän arkeologien ja etnografien hankkimia tietoja ih-

misyhteiskunnan kehityksestä, huomattujen historioitsijain teoksia sekä Platonin ja Aristoteleen, Kantin ja Hegelin, Saint-Simonin ja Fourier'n sekä muiden ajattelijain valtiota käsitteleviä töitä.

Tämän tutkimuksen perusteella Marx ja Engels todistivat, että valtio on välttämätön ja lainomainen tulos yhteiskunnallisesta kehityksestä yhteiskunnan elämän tietyssä historiallisessa vaiheessa. Valtio syntyy siellä ja silloin, missä ja milloin yhteiskunta jakautuu luokkiin, ts. sellaisiin suuriin ihmisryhmiin, joista toinen voi anastaa tietyn osan toisen työn tuloksista. Mutta toiset ihmiset eivät halua alistua ja tehdä vapaaehtoisesti työtä toisille. Siksi tulee tarpeen asevoimaan nojaava erikoinen organisaatio, joka pitäisi kansanjoukot kurissa. Tällainen organisaatio on valtio. Sellainen oli vanhan ajan valtio, orjanomistajain organisaatio, jonka tehtävänä oli pitää orjat kurissa. Sellainen oli feodaalinen valtio, joka pani talonpojat ja kaupunkien työväen tottelemaan. Sellainen on porvarillinen valtio, joka muodostaan riippumatta on pääoman väline palkkatyön riistämisessä.

Mikä on yhteistä näille valtiotyypeille?

Jokaisen valtion on tietenkin otettava toimitettavakseen jokin osa yhteiskunnan luonteesta juontuvista yhteisistä asioista. Valtio osallistuu esimerkiksi kunnallistalouden, keinokastelun, kulkulaitoksen, liikenneturvallisuuden yms. asioiden hoitoon. Yhteistä näille valtioille on ennen kaikkea se, että ne ovat organisaatioita, joissa **omistava vähemmistö** pakottaa omistamattoman valtaenemmistön hyväksymään oman järjestyksensä ja omat katsantokantansa. Omistava vähemmistö ja sen poliitikot yrittävät tietenkin salata valtion todellisen tarkoitusperän ja todellisen olemuksen. Juuri siksi niiden on esitettävä valtio koko yhteiskunnan organisaa-

tiona. Mutta koristeltiinpa tällaista valtiota millaisin demokraattisin attribuutein hyvänsä, se on aina olemukseltaan ensi kädessä sen yhteiskuntakerroksen etujen puolustaja, joka omistaa perustuotantovälineet.

Ottakaamme esimerkiksi Venäjän keisarikunnan valtio 1900-luvun alussa. Sen väestöstä 14,6% oli työläisiä, 2,4% toimihenkilöitä, 66,7% talonpoikia ja käsityöläisiä, 11,4% maalaisporvaristoa (kulakkeja), 4,9% kaupunkilaisporvaristoa ja tilanherroja. Tuotantovälineitä omistamaton proletariaatti ja köyhimmät pienet maataloustuottajat muodostivat siis 81,3% väestöstä. Vastakkaisen väestöryhmän osuus oli suunnilleen 2%. Sen muodostivat suurkapitalistit, tilanherrat ja korkeimmat virkailijat, jotka omistivat perusosan yhteiskunnallisista rikkauksista ja joiden etujen suojelemisessa auttoivat tsaarin itsevaltius sekä Venäjän porvarien ja tilanherrain valtio — virkamiehistö, armeija, poliisilaitos ja vankilat. Valtion avainasemat olivat yksinomaan omistavien luokkien hallussa.

Valtakunnanduuman (joka oli parlamentin venäläinen muunnelma) vaaleja toimitettaessa vuonna 1906 tilanherrat, joilla oli vain 0,2% äänistä, valitsivat enemmän kuin puolet valitsijamiehistä, ja yhdessä porvarien kanssa yli $^3/_4$ valitsijamiehistä. Tällaisen järjestelmän vallitessa enemmistö duuman jäsenistä oli tietysti tilanherroja, tehtaan omistajia ja suurkauppiaita tai heidän kiihkeitä kannattajiaan.

Työväenluokan taistelun kehityskulku on johtanut kommunistit päätökseen, että **työtätekeviä joukkoja ei voida vapauttaa riistosta, ellei murskata porvarillista valtiokoneistoa.**

Kommunistit eivät silti vastusta läheskään kaikkia valtion instituutioita, koska on ilmeisen tarpeetonta hävittää valtiollisen toiminnan kaikkien alojen johtokoneistoa.

Vapautuakseen riistosta työväen on ennen muuta murskattava valtiovallan sortolaitokset, sillä ellei niitä lopeteta, kansa ei voi toteuttaa todellista tahtoaan.

Millä murskattu valtiokoneisto on korvattava? Miten on järjestettävä johto yhteiskunnassa, jossa valta on siirtynyt työväelle?

Uuden valtiolaitoksen muodostuminen

Kommunistit eivät heti löytäneet vastauksia näihin kysymyksiin. He käsittivät, ettei ensi kertaa historiassa luotavan valtiojärjestelmän muoto ole keksittävissä. Se ei voinut ilmaantua kuin Minerva Juppiterin päästä, sen piti syntyä vallankumouksen käytännöstä.

Vain 72 päivää kesti työväen ensimmäinen valtio Pariisin kommuuni, joka syntyi vuoden 1871 vallankumouksen tuloksena. Se oli ensimmäinen valtio, joka edusti enemmistön tahtoa. Kommuunin muodostivat yleisen äänioikeuden perusteella valitut työläisten edustajat, jotka olivat välittömästi vastuussa työtätekeville ja heidän vaatimuksestaan erotettavia. Valitut edustajat paitsi hyväksyivät lakeja myös huolehtivat siitä, että niitä noudatettiin. Virkamiehistöltä riistettiin kaikki etuoikeudet. Armeija ja poliisi lakkautettiin, niiden tehtävät siirtyivät aseistetulle kansalle. Sanalla sanoen kyseinen valtio oli itse kommuuniin järjestynyt kansa.

Kului muutamia vuosikymmeniä. Venäjän proletariaatin ja köyhimmän talonpojiston vallankumoustaistelussa vuonna 1905 työläiset perustivat ensin teollisuuskeskuksessa Ivanovossa ja myöhemmin monissa kaupungeissa joukkojärjestöjä, joihin kuului tuotantolaitoksista valittuja edustajia. Niitä nimitettiin työtätekevien edustajain neuvostoiksi. Vuoden 1917 helmikuun

porvarillis-demokraattisen vallankumouksen jälkeen Venäjällä syntyi taas neuvostoja, nyt jo työläisten, sotilaiden ja talonpoikien edustajain neuvostoja, ts. porvarillista hallitusta vastustavia valittuja elimiä, joiden vaikutus ulottui maan kaikkiin työtätekeviin väestökerroksiin.

Joukkojen vallankumouksellinen aloite osoitti siis, millaisen tuli työtätekevien valtion organisaation olla. Ja Leninin johdolla kommunistit tulivat johtopäätökseen: »Neuvostojen yhdistämän *kansan itsensä* — juuri sen on hallittava valtiota.»[1] Lokakuun sosialistisen vallankumouksen voiton jälkeen vuonna 1918 Venäjällä laadittiin ensimmäinen neuvostolainen perustuslaki, jossa uudesta työläisten ja talonpoikien valtiosta sanottiin seuraavasti: »Kaikki valta Venäjän Sosialistisessa Federatiivisessa Neuvostotasavallassa kuuluu kaupunki- ja kyläneuvostojen yhdistämälle maan työväelle.»[2]

Kommunistit eivät ole koskaan salanneet uuden valtionsa luokkaluonnetta eivätkä sen yleisiä tarkoitusperiä. Maaliskuussa 1919 hyväksytyssä Neuvosto-Ukrainan ensimmäisessä perustuslaissa sanottiin: »Ukrainan Sosialistinen Neuvostotasavalta on työväen ja riistettyjen joukkojen — proletariaatin ja köyhimmän talonpojiston vuosisataisia sortajiaan ja riistäjiään — kapitalisteja ja tilanherroja vastaan suuntaama diktatuurijärjestelmä... Tämän diktatuurin tarkoituksena on siirtyä porvarillisesta järjestelmästä sosialismiin toteuttamalla sosialistisia uudistuksia ja tukahduttamalla järjestelmällisesti omistavien luokkien kaikki vastavallankumoukselliset hankkeet; kun nämä tehtävät on täytetty, diktatuuri häviää, ja sen jälkeen, tulevan kommunistisen järjestelmän muovauduttua lopullisesti, häviää myös valtio, se luovuttaa paikkansa sellaisen yhteiselämän vapaille muodoille, jonka

pohjana on yhteiseksi hyödyksi koituva yhteinen työ ja ihmisten veljellinen solidaarisuus.»[3]

Kommunistit ovat siis alusta lähtien selittäneet, ettei proletariaatin diktatuurin valtio ole iänikuinen.

Näin kommunistit puhuivat ja ajattelivat kun vallankumous ensi kerran antoi vallan työväenjoukoille.

Siitä on kulunut yli puoli vuosisataa. Neuvostovaltion kokemusta täydensivät myöhemmin työväenvaltiot muissa sosialistisissa maissa. Jokaista ovat värittäneet omat erikoisuudet, muunlaiset ongelmien ratkaisukeinot. Mutta olipa kysymys Neuvostoliiton neuvostoista tai Puolan kansanradasta Tšekkoslovakian kansalliskomiteoista tai Mongolian kansanhuralista, kaikki nämä vallan edustuselimet ovat olemukseltaan samanlaisia. Ne ovat työväenluokan johtamien työtätekevien joukkojen järjestöjä. Nyt voidaan siis päätellä muustakin kuin siitä, mitä kommunistit ajattelevat työtätekevien valtiosta, nyt voidaan tarkastella kaikin puolin, mitä tämä valtio **todellisuudessa** on, miten se on läpäissyt ajan ja historiallisen käytännön kokeen.

Työtätekevät joukot ottivat työväenluokan johdolla poliittisen vallan käsiinsä Venäjällä ja loivat oman proletariaatin diktatuurin valtion. Nämä olivat vasta ensi askelia kapitalistisen yhteiskunnan muuttamisessa sosialistiseksi, mihin tarvittiin kokonainen historiallinen ajanjakso — siirtymäkausi.

Nuori työväen valtio ryhtyi heti täyttämään aivan uusia, kaikille aiemmille valtioille tuntemattomia tehtäviä: se ryhtyi ensinnäkin johtamaan taloutta, ts. tehtaita, kaivoksia, pankkeja ja laivaliikennettä, joista yksityisomistuksen hävittyä tuli työväen, valtion omaisuutta. Valtion haltuun siirtyivät koulut ja lastenhoitolaitokset, teatterit ja kirjapainot, museot ja

korkeakoulut. Näin ollen valtion oli paitsi hoidettava talous- ja järjestelytehtäviä myös suoritettava sivistys- ja kasvatustyötä kansan keskuudessa, voitettava vuosisatojen kuluessa juurtunut tavallisen työn halveksinta ja toisen työllä hankitun rikkauden palvonta. Valtion tehtäväksi tuli valvoa tarkasti työn ja kulutuksen määrää, kannustaa ja tukea tunnollista työtä yhteiskunnan hyväksi, huolehtia siitä, että noudatettaisiin tiukasti sosialistista periaatetta: ken ei työtä tee, hänen ei syömänkään pidä.

Neuvostokommunistien toimintaa jarrutti alkuaikoina riistäjäluokkien epätoivoinen taistelu työläisten ja talonpoikien nuorta valtiota vastaan. Kansainvälisen pääoman tukemina vastavallankumoukselliset sytyttivät pitkäaikaisen ja verisen kansalaissodan. Neuvostovallan täytyi nopeasti kansallistaa pankit, teollisuus ja kulkulaitos. Sotatilanne pakotti Neuvostovaltion epäämään äänioikeuden riistäjäaineksilta, etteivät nämä olisi voineet vaikuttaa vallanelinten toimintaan. Se tapahtui vuonna 1918. Keneltä evättiin äänioikeus? Henkilöiltä, jotka käyttivät palkkatyötä saadakseen voittoja; henkilöiltä, jotka elivät työttä hankituilla tuloilla; yksityiskauppiailta ja heidän välittäjiltään; kirkonpalvelijoilta; tsaarin perheen jäseniltä; entisiltä poliiseilta ja santarmeilta. Kaikki yhteensä käsittivät enintään kaksi—kolme prosenttia väestöstä.

Voidaanko tämän perustalta väittää, kuten monet kommunismille vihamieliset tiedemiehet vieläkin tekevät, ettei proletariaatin diktatuuri muka sovi yhteen todellisen demokratian kanssa? Evättyään äänioikeuden kukistetuilta riistäjiltä neuvostovaltio veti tavallisten työläisten laajoja kerroksia maan hallintaan. Pääosaa näyttelivät neuvostot, joiden jäsenet valittiin avoäänestyksellä työkollektiiveissa ja asuinpai-

koilla pidetyissä työtätekevien kokouksissa; työläisiä oli edustettuina neuvostoissa jonkin verran enemmän kuin talonpoikia. Työläinen, talonpoika ja rivimies pääsivät ensi kertaa historiassa vallanelimiin. Neuvosto-Venäjän olemassaolon ensimmäisten kymmenen vuoden aikana neuvostojen jäseniksi, neuvostojen edustajakokousten valtuutetuiksi ja neuvostojen toimeenpanevien komiteain jäseniksi valittiin enemmän kuin 19 miljoonaa henkeä. Valtava työväen armeija! Kaikki valtion hallinnolliset elimet saivat valtuutensa nimenomaan neuvostoilta, kansanmiliisi alistui vain neuvostoille. Tuomarit ja kansanlautamiehet valittiin työväen keskuudesta.

Tällainen oli valtiokoneisto proletariaatin diktatuurin kaudella. Sanotustakin jo näkyy, kuinka demokraattista oli sosialistisen valtion toiminta tuona kaukaisena ja vaikeana aikana.

Syvälliset muutokset maailman voimasuhteissa sosialismin hyväksi sekä Neuvostoliiton apu ovat luoneet monissa maissa suotuisat edellytykset kapitalismista sosialismiin siirtymiselle. Tämä näkyy muussakin kuin siinä, että talouden alalla tapahtuvien sosialististen uudistusten vauhti ja menetelmät ovat muissa maissa olleet toisenlaisia kuin Neuvostoliitossa. Monessa maassa, missä vallankumous on kehittynyt suhteellisen rauhanomaisesti, huomattava osa entisestä valtiokoneistosta on jäänyt eheäksi ja sitä on vähitellen alettu käyttää työtätekevien hyväksi. Äänioikeutta ei ole tarvinnut riistää keneltäkään. Uudenlaisiin tehtäviin ovat ryhtyneet parlamenttilaitokset niissä maissa missä niitä aikaisemmin oli; on myös käytetty hyväksi entisten perustuslakien eräitä hallintojärjestelmän toimintaa koskevia demokraattisia oikeussäännöksiä. Reaalinen tilanne on vahvistanut oi-

keaksi tällaisen suhteen entisiin edustuslaitoksiin. Kommunistit ovat aina korostaneet, ettei parlamentarismin ongelmia ratkaista hävittämällä edustuslaitoksia ja valintaperiaatetta, vaan muuttamalla edustuslaitokset juttutuvista toimiviksi laitoksiksi, samalla sekä lakiasäätäviksi että toimeenpaneviksi.[4]

Kuten näemme, historiallinen kokemus, entistä suotuisammat mahdollisuudet sosialismiin siirtymiselle rauhanomaista tietä täydentävät porvarillisen valtiokoneiston rikkomista koskevan kysymyksen ratkaisukeinoja, vaikka uuden valtion, työväen valtion luomisen yleiset lainomaisuudet ovat säilyneet kaikkialla.

Sosialismin perusteista kehittyneeseen sosialismiin

Jokainen maa, jossa valta on siirtynyt työväelle, tarvitsee tietenkin aikaa poistaakseen täydellisesti kapitalististen suhteiden jäänteet ja rakentaakseen sosialismin perusteet. Tämän ajanjakson pituus riippuu sekä maailman että kyseisen maan konkreettisista historiallisista oloista.

Sosialismin rakentamisen ensimmäisenä aloittaneessa Neuvostoliitossa tuo kausi päättyi 1930-luvun jälkipuoliskolla, ts. se kesti noin 20 vuotta. Tämän ajan kehityksen tärkeimpiä tuloksia oli tuotantovälineiden sosialistisen omistusmuodon saattaminen määräävään asemaan. Sosialistinen sektori valmisti silloin (1937) 99,8% teollisuustuotteista ja 98,5% maataloustuotteista. Sosialistisen talousmuodon voitto aiheutti perusteellisia muutoksia yhteiskunnan sosiaalirakenteessa, se johti ennen muuta riistäjäainesten täydelliseen häviämiseen.

Luotuaan sosialismin perusteet, Neuvostoliiton työväksi sai mahdollisuuden ratkaista vieläkin suurempia tehtäviä ja ryhtyä rakentamaan kehittynyttä sosialistista yhteiskuntaa.

Mitä on kehittynyt sosialismi? Se on sellainen yhteiskunta, jolla on tieteen ja tekniikan uusimpien saavutusten hyödyntämisen sekä tuotannon ja työn tuottavuuden nopean kasvuvauhdin pohjalle luotu tehokas ja kaikin puolin kehittynyt kansantalous. Muutama numerotieto. Vuoteen 1922 verraten Neuvostoliiton kansantulo on kasvanut yli 100-kertaisesti. Teollisuuslaitosten tuotannon lisäys vuonna 1972 oli melkein yhtä suuri kuin niiden kokonaistuotto vuonna 1940.

Kehittyneelle sosialismille on ominaista kahden sosialistisen omistusmuodon — toisaalta koko kansan eli valtion omistuksen ja toisaalta osuuskunnallisen ja kollektiivitaloudellisen omistuksen — lujittaminen ja niiden nopea lähentäminen. Kollektiivitalouksien tuotanto- ja jakosuhteet muuttuvat yhä enemmän valtion tuotantolaitoksissa vallitsevien suhteiden kaltaisiksi, vaikka yhteistaloutta hoidetaan edelleenkin kollektiivisesti.

Nämä taloudelliset prosessit vaikuttavat välittömästi yhteiskunnan sosiaalirakenteeseen. Missä tämä ilmenee?

Työväenluokan osuus väestön keskuudessa kasvaa, sen vaikutus elämän kaikilla aloilla tehostuu. Työväenluokka muodostaa noin 60% työtätekevästä väestöstä, se on edelleenkin yhteiskunnan perustuotantovoima.

Talonpoikien työn koneistus ja järjestely samoin kuin heidän asemansa lähenee askel askeleelta teollisuustyöläisten työoloja ja asemaa. Tältä pohjalta häviävät vähitellen eroavuudet kaupungin ja maaseudun, työväenluokan ja talonpojiston väliltä, työläisten ja talonpoikien liitto lujittuu. Sitä paitsi tuotantoprosessien koneellistaminen ja sähköistäminen antavat mahdollisuuden vähentää jatkuvasti maataloustyöläisten määrää.

Yhteiskuntaelämässä esittää yhä huomatta-

vampaa osaa sivistyneistö. Kun vuonna 1926 Neuvostoliitossa oli enimmäkseen aivotyötä tekeviä vajaat kolme miljoonaa niin 1972 niiden lukumäärä ylitti 30 miljoonaa. Melkoinen osa heistä edistää välittömästi toiminnallaan yhteiskunnallisen tuotannon tason kohottamista. Toisaalta monien työläisten ja kollektiivitalonpoikien työ muuttuu yhä enemmän aivotyön kaltaiseksi.

Neuvostoyhteiskunnan luokkakoostumuksessa sosialistisen ja kommunistisen rakennustyön kulussa tapahtuneet muutokset (prosenteissa koko väkiluvusta) näkyvät seuraavasta taulukosta:

	1928	1939	1959	1972
Työläiset	12,4	32,5	48,2	59,8
Toimihenkilöt	5,2	17,7	20,1	20,9
Kolhoositalonpojisto ja osuuskuntien käsityöläiset	2,9	47,2	31,4	19,3
Yksityistalonpojat ja osuuskuntiin kuulumattomat käsityöläiset	74,9	2,6	0,3	—
Porvarit, kauppiaat ja kulakit	4,6	—	—	—

Mistä nämä yhteiskuntarakenteen muutokset puhuvat? Ne näyttävät selvästi, **että neuvostoyhteiskunta on muuttumassa yhä yhtenäisemmäksi, sosiaalisesti yhä yhdenkaltaisemmaksi.** Vähitellen on muovautunut uusi historiallinen ihmisyhteisö, neuvostokansa, joka on kaikkien kansallisuuksien teollisuus-, maatalous- ja kulttuurityöntekijäin, ruumiillisen sekä henkisen

työntekijäin sosialistinen liitto. Neuvostovaltion yhteiskunnallinen perusta on näin ollen laajentunut mittaamattomasti.

Kansan yhteisen sosialistisen valtion muodostaminen

Yhteiskunnan talous- ja luokkarakenteen muuttuessa ovat tietenkin muuttuneet myös valtion tehtävät.

Olennaisinta on kaiketikin ollut se, että 1930-luvun lopulla sosialistisen valtion ei enää tarvinnut tukahduttaa riistäjäluokkien vihamielistä toimintaa maassa, mikä oli ollut siirtymäkauden perustehtäviä. Työväenluokan, kolhoositalonpojiston ja työtätekevän sivistyneistön, näiden neuvostoyhteiskunnan tärkeimpien yhteiskuntaryhmien kesken olivat muovautuneet keskinäisavun ja kiinteän yhteistyön suhteet.

Valtion uudenlaiset tehtävät ovat aiheuttaneet vastaavia muutoksia valtiovallan organisaation muodoissa. Vuoden 1936 Perustuslain astuttua voimaan Neuvostoliitossa työläisten, talonpoikien ja puna-armeijalaisten (ts. sotilaiden) neuvostot muutettiin työtätekevien edustajain neuvostoiksi. Luovuttiin säännöllisesti pidetyistä neuvostojen edustajakokouksista ja määrättiin toimitettaviksi kaikkien neuvostojen (kylä- ja kaupunkineuvostoista aina SNTL:n Korkeimpaan neuvostoon) välittömät vaalit. Samanaikaisesti tuli voimaan uusi vaalijärjestelmä: yleiset, yhtäläiset ja välittömät vaalit salaisella äänestyksellä.

Siihen aikaan Neuvostoliittoa ympäröivät vihamieliset kapitalistiset maat. Jännittynyt ulkopoliittinen tilanne, joka kehittyi sittemmin hitleriläisen fasismin Neuvostoliittoa vastaan sytyttämäksi sodaksi ja sodan hävittämän kansantalouden jälleenrakentaminen hidastivat neuvostovaltion taloudellista ja poliittista kehitystä.

Neuvostokansa voitti nämä vaikeudet. Kehit-

tynyttä sosialistista yhteiskuntaa rakennettaessa proletariaatin valtio muuttui koko kansan valtioksi. Luonnehtimalla sitä voimme antaa selvemmän käsityksen sellaisesta valtiosta, jonka rakentamiseksi ja täydellistämiseksi kommunistit ovat työskennelleet.

Koko kansan valtion tehtävänä on luoda kommunismin aineellinen ja tekninen perusta, muuttaa sosialistiset suhteet kommunistisiksi, valvoa työn ja kulutuksen määrää, huolehtia kansan elintason kohottamisesta, suojella neuvostokansalaisten oikeuksia ja vapauksia, sosialistista oikeusjärjestystä ja omaisuutta, kasvattaa kansanjoukoissa tietoista kurinalaisuutta ja kommunistista suhtautumista työhön, turvata vankkumaton maanpuolustus ja turvallisuus, kehittää veljellistä yhteistoimintaa sosialististen maiden kanssa, puolustaa maailmanrauhaa ja ylläpitää normaaleja suhteita kaikkiin maihin. Näin on kirjoitettu Neuvostoliiton kommunistisen puolueen ohjelmassa[5] ja näin neuvostovaltio todellisuudessa toimii.

Talouden ja kulttuurin kehittäminen on edelleenkin valtion tärkein toiminta-ala. Nykyään sen tehtävät tällä alalla ovat muuttuneet entistä monimutkaisemmiksi. Mitä enemmän sosialistinen yhteiskuntaorganismi kasvaa, sitä suuremmaksi ja moninaisemmaksi sen talous muuttuu. Siihen kuuluu lukuisia tehtaita, teollisuusyhtymiä, maatalouslaitoksia, rakennustyömaita, liikenne- ja tieteellisiä tutkimuslaitoksia sekä kontruktööritoimistoja, suuri määrä kauppa-, kunnallis-, sosiaali- ja muita yleisönpalvelulaitoksia ja virastoja. Koska melkein kaikki nämä laitokset (lukuunottamatta erilaisia osuuskuntatyyppisiä yhtymiä, joita on pääasiassa maaseudulla ja jotka tuottavat maataloustuotteita tai myyvät teollisuustuotteita maalaisväestölle) kuuluvat sosialistisen valtion omaisuutena koko

yhteiskunnalle, on valtion turvattava tämän valtavan talousjärjestelmän keskeytymätön, tasapainotettu ja yhteen sovitettu toiminta.

Näin ollen perusosa sosialistisen valtioelinten ratkaisemista ongelmista liittyy talouden johtoon ja talouden hoidon parantamiseen. Siksi taloudelliset suunnittelu- ja johtoelimet muodostavat valtioelinten järjestelmän perusrungon, ja johtava sija valtion toimihenkilöiden keskuudessa kuuluu tuotannon eri alojen asiantuntijoille. Tuotannon kehittäminen ei tietenkään ole itsetarkoitus. Koko kansan valtio huolehtii tuotannon kehittämisestä ennen kaikkea siksi, että voisi kohottaa kansan elintasoa herkeämättä ja yhä nopeammin.

Yhtä laajat ja vaikeat ovat koko kansan valtion kulttuurin ja kansalaisten kasvatuksen alalla ratkaisemat ongelmat. Kaikki tärkeimmät tiede-, kulttuuri- sekä kansansivistys- ja -valistuslaitokset, valtaosa tehokkaista joukkotiedotusvälineistä ovat valtion hallussa. Näiden laitosten ja välineiden avulla valtio kohottaa nopeasti yhteiskunnan kaikkien kerrosten sivistystasoa sekä henkisiä tarpeita. Neuvostovaltion huolena on edelleenkin poistaa sosialistisille periaatteille ja ihmisten normaalille yhteiselämälle vieraita ilmiöitä, sellaisia kuin kiristys, huolimaton suhde työhön, kurittomuus, yhteisten etujen hylkiminen ja oikeusjärjestyksen rikkomukset.

Näin ollen **kehittyneen sosialismin valtiolle ovat ominaisia taloudellisen organisaatiotyön sekä kulttuuri- ja kasvatustoiminnan sellaiset mittasuhteet, jollaisia valtiolaitoksen kehityksen historia ei ole aikaisemmin tuntenut.**

Tämän toiminnan taloudelliset ja sosialiset tulokset ovat näkyvissä. Vähänkin objektiivisen havainnoitsijan on vaikea kiistää niitä.

— Ehkä asia onkin niin, joutuvat kommunis-

tien vastustajat nyt usein myöntämään. — Emme kiellä, etteikö talous voisi kehittyä ilman yksityisyrittäjiä, etteikö valtio voisi hoitaa sitä. Emme kiistä sitäkään, etteikö yhteiskunnassa ilman yksityisyrittäjiä valtio voisi huolehtia tietyssä määrin kansalaisten hyvinvoinnista. Mutta tällöin valtion täytyy olla demokraattisen. Kommunistien rakentamaa valtiota ei voida pitää todella demokraattisena. Se ei ole kansan valtaa, vaan »totalitaarista» valtaa kansan suhteen. Tällainen on johtomotiivi sadoissa kirjoissa, brošyyreissa ja kirjoituksissa, joissa porvarilliset poliitikot, lehtimiehet ja tiedemiehet koskettelevat sosialistisen valtion ongelmia.

Mutta antakaamme tosiseikkojen itsensä todistaa. Punnitkaamme ne objektiivisesti ja kaikinpuolisesti.

Kenestä tulee valtuutettu ja miten

Valtiovallan käyttö sosialismin oloissa ei läheskään rajoitu perinteellisesti käsitettyihin tehtäviin, sanokaamme lakien säätämiseen ja järjestyksen valvomiseen. Kyse on satojen tuhansien kohteiden, lukuisten talous- ja kulttuurialojen jokapäiväisestä johtamisesta. Tämä merkitsee, että valtioelinten on joka päivä ratkaistava monia suuria ja pieniä kysymyksiä, otettava huomioon väestön moninaiset historialliset, kansalliset ja muut erikoisuudet ja intressit.

Sosialistiselle valtiolle on kuvaavaa, että miljoonat ihmiset osallistuvat yhteiskunnan asiain hoitoon. Tämä toiminta ei ole sattumanvaraista eikä neuvottelevaa, vaan vakituista ja päätösvaltaista. Tämä ei ole ainoastaan kommunistien ideologinen kannanotto, vaan tuotantovälineiden yhteiskunnalliseen omistukseen perustuvan hallintojärjestelmän objektiivinen välttämättömyys.

Sosialistisissa maissa kansalaiset valtuuttavat miljoonia ansiokkaimpia ihmisiä valtiovallan edustuselinten monihaaraiseen järjestelmään. Esimerkiksi Neuvostoliitossa toimii yli 50 000 vallanelintä, ts. eri tasojen neuvostoa. Niihin valitaan yli 2,2 miljoonaa valtuutettua eli edustajaa. Huomattu ranskalainen sosialisti Jules Moch kirjoitti aikoinaan kirjassaan »Neuvostoliitto avoimin silmin», että tuolloin muodostuu kokonainen neuvostojen pyramidi valtuutettuineen, joita valitaan suuri määrä, järjestelmä, joka »sopii hyvin yhteen todellisen, todella vapaan demokratian kanssa.»[6]

Sosialistisissa maissa koko väestö valitsee valtuutetut salaisella äänestyksellä; kansalaisilla on yleinen, yhtäläinen ja välitön äänioikeus. Sosialistisissa maissa laki sallii sekä asettaa että ottaa vaalilippuun enemmän edustajaehdokkaita kuin mitä kustakin vaalipiiristä on valittava. Vaaleja toimitetaan erilaisten sääntöjen mukaan riippuen valtioiden perinteistä ja tavoista. Toisissa maissa perustetaan monen mandaatin vaalipiirejä, toisissa valitaan valtuutetut ja näiden sijaiset, toisissa vaalilippuun jätetään käsittelyn jälkeen yksi ehdokas, mutta kaikkialla perustarkoituksena on valita työläisten, talonpoikien ja sivistyneistön todella parhaita edustajia, jotka tulevat mahdollisimman täydellisesti ilmentämään työtätekevien tahtoa ja etuja.

Kuka asettaa edustajaehdokkaat ja miten? Tavallisesti he ovat kommunistisen puolueen, muiden puolueiden ja kansalaisjärjestöjen demokraattisen vaaliliiton tai kommunistien ja puolueeseen kuulumattomien vaaliliiton edustajia. Kommunistisen puolueen jäsenet eivät läheskään aina muodosta ehdokkaiden valtaenemmistöä. Vuonna 1973 vähemmän kuin puolet (44 %) neuvostojen valtuutetuista Neuvostolii-

tossa oli kommunisteja, enemmistö oli puolueeseen kuulumattomia.

Vaalikampanjassa pannaan pääpaino jokaisen valtuutetun henkilöllisyyden kaikinpuoliseen arvostukseen. Ehdokkaita asettavat kansalaisjärjestöt — puolueet, ammattiliitot, nuorisoyhdistykset ja tehtaiden, korkeakoulujen, väestönpalvelulaitosten yms. kollektiivit. Ehdokkaiden henkilöllisiä ja asiallisia ominaisuuksia, hyviä ja huonoja puolia käsitellään huolellisesti kansalaisten kokouksissa. Neuvostoliiton paikallisten neuvostojen vaaleissa vuonna 1973 valitsijain tahdosta ehdokasluettelosta poistettiin yli 400 henkeä vielä ehdokkaiden rekisteröinnin jälkeen. 80 vaalipiirissä ehdokkaat eivät saaneet ehdotonta äänten enemmistöä eivätkä tulleet valituiksi edustajiksi.

Ketkä kansa haluaa valtuutetuikseen? Esimerkiksi vuonna 1973 Neuvostoliiton paikallisiin neuvostoihin valituista 39,3 % oli työläisiä, 27,9 % kolhoositalonpoikia, 32,8% talouden ja kulttuurin eri alojen asiantuntijoita sekä muita toimihenkilöitä. Valituista oli opettajia 5,8 % ja lääkäreitä 3,2 %. Valittujen joukossa oli yli sadan kansallisuuden edustajia. Yli 47 % valituista oli naisia, melkein joka kolmas valtuutettu oli alle 30-vuotias.

Neuvostoliiton valtiovallan ylimmässä elimessä Korkeimmassa Neuvostossa on 1517 kansanedustajaa, joista yli puolet työläisiä (498) ja kolhoositalonpoikia (271). Kun vertaamme Neuvostoliiton vallanelinten koostumusta Venäjän entiseen valtakunnanduumaan niin selviää, miksi jopa kaukana kommunismista olevat mutta objektiiviset poliitikot näkevät neuvostoissa todella demokraattisen edustusorganisaation.

Tärkeää ei ole vain se, kenet valitaan kansanedustajaksi, vaan myös se, miten rakentuvat kansanedustajan suhteet valitsijoihinsa vaalien

jälkeen. Saattaahan käydä niin, että edustaja unohtaa heti vaalien jälkeisenä päivänä valitsijoilleen antamansa lupaukset, minkä ei-sosialististen valtioiden kansalaiset ovat hyvin usein joutuneet kokemaan. Sosialistisissa maissa jokaisen valtuutetun velvollisuutena on pitää keskeytymätöntä yhteyttä valitsijoihin, niihin työtätekevien kollektiiveihin ja kansalaisjärjestöihin, jotka olivat asettaneet hänet ehdokkaaksi. Laki säätää, että **kansanedustaja on vastuullinen ja tilivelvollinen valitsijoilleen, valitsijat voivat kutsua äänestyksen kautta valtuutettunsa pois ellei tämä ole heidän luottamuksensa arvoinen.**

Tämä ei ole pelkkä periaate, näin tapahtuu käytännössä. Yhdeksän vuoden aikana (1965—1973) valitsijat Neuvostoliitossa kutsuivat neuvostoista pois 3740 valtuutettua, 11 valtuutettua oli kutsuttu pois Korkeimmasta Neuvostosta ja noin 100 liittotasavaltojen korkeimmista vallanelimistä. Näin kävi pääasiassa siksi, ettei valitsijoita tyydyttänyt se, miten kyseiset valtuutetut täyttivät ennen vaaleja ottamiaan sitoumuksia, heitä eivät tyydyttäneet näiden moraaliset ja asialliset ominaisuudet.

Valtuutetut toimivat vallanelimissä keskeyttämättä tuotannollista työtään tai virkatehtäviään. Valtuutetun tehtäviä he täyttävät korvauksetta. Sosialismi on tehnyt mahdolliseksi paitsi vetää aineellisten ja henkisten arvojen tuottajia vallanpitoon myös yhdistää lainsäädäntä huomattavassa määrin johtotoimintaan. Käytännössä tämä merkitsee, että kansanedustajat hyväksyvät lakeja ja päätöksiä, samalla panevat toimeen näiden lakien ja päätösten täyttämisen ja huolehtivat siitä, miten niitä täytetään. Tällöin kansanedustaja voi ja hänen täytyy monesti tarkistaa, missä määrin hänen hyväksymänsä päätökset vastaavat nopeasti muuttuvan elämän

tarpeita sekä valitsijain etuja ja vaatimuksia.

Sosialististyyppisten kansanedustuselinten yhteiskunnallinen ja kansallinen koostumus, kaikkien ammattialojen ihmisten osallistuminen niiden toimintaan, valtuutettujen kiinteä yhteys tuotantolaitosten ja virastojen jokapäiväiseen elämään sekä valitsijoihin antavat vallanelimille mahdollisuuden toimia asiantuntevasti. Tämä on hyvin tärkeää, sillä Korkeimman Neuvoston ja paikallisten neuvostojen toimivaltaan kuuluvat hyvin erilaiset asiat: kansantaloussuunnitelma ja budjetti, teollisuuden ja rakennustöiden, kulkulaitoksen ja tietoliikenteen sekä maatalouden kehittäminen, luonnonsuojelu, väestönpalvelun järjestäminen, valistus-, kulttuuri- ja urheilukysymykset, oikeusjärjestyksen lujittaminen. Tuskinpa on sellaista yleisvaltakunnallista tai paikallista ongelmaa, joka ei olisi neuvostojen näköpiirissä.

— Edustuselimet voivat tietenkin pohtia monia kysymyksiä, kommunistien opponentit sanovat. Ja samassa lisäävät: — Mutta politiikasta määräävät toimeenpanoelinten työntekijät ovat jo aikoja sitten syrjäyttäneet valitut edustajat taka-alalle sosialistisissa maissa.

Monissa julkaisuissa on esitetty ajatus, että tämä on poikkeuksetta kaikille maille ominainen yleinen suuntaus. Nykyaikana määrää muka tieteellistekninen kumous. Se vähentää väistämättä parlamenttien ja muiden edustuslaitosten arvovaltaa ja samalla suurentaa jyrkästi toimeenpanoelinten, virkamiehistön ja asiantuntijain osuutsa, sillä vain nämä voivat johtaa menestyksellitesti yhteiskunnan kehityksen monimutkaisia taloudellisia ja teknisiä prosesseja.

Mutta onko se, mikä nykyään on ominaista monille kapitalistisille maille, lainomaista koko maailmassa, kaikissa maissa, mm. sosialistisissa maissa? Selvittäkäämme tämä kysymys.

Valinnalliset edustajat ja valtiokoneisto

Sosialistisessa yhteiskunnassa ei tietenkään voida täyttää vaikeita valtiollisia tehtäviä ilman erityistä johtokoneistoa, ilman erilaisia asiantuntijoita.

Nykyinen tieteellinen ja tekninen edistys sekä, yhteiskunnallisen elämän tavaton monitahoistuminen ovat tehneet välttämättömäksi ratkaista moninaiset taloudellisten ja yhteiskunnallisten prosessien johtamiseen liittyvät lukuisat ongelmat asiallisesti ja nopeasti. Näin ollen lisääntyy väistämättä asiantuntijain osuus erilaisten toiminta-alojen johtamisessa. Kommunistit ymmärtävät, että näissä oloissa työväen on tehostettava johdonmukaisesti johtoelinten, viranhaltijain ja asiantuntijain toiminnan valvontaa.

Onko tälle valvonnalle mahdollisuuksia sosialististen maiden vallanelinten järjestelmässä? Elämä on näyttänyt, että on. Valitut kansanedustuselimet voivat täyttää ja täyttävät näitä tehtäviä menestyksellisesti. Saavathan kaikki muut valtion laitokset valtuutensa välittömästi tai välillisesti nimenomaan niiltä. Toisaalta johtamisen todelliset tulokset ovat parhaiten niiden näkyvissä ja arvosteltavissa, jotka itse tuottavat aineellisia ja henkisiä rikkauksia, jotka elävät kansan keskuudessa ja jotka kansa on valtuuttanut ilmentämään etujaan.

Siksi sosialististen maiden ylimmät ja paikalliset edustuselimet kiinnittävät yhä enemmän huomiota vakinaisen valtiokoneiston työn valvontaan.

Tarkastelkaamme miten tämä tapahtuu esimerkiksi Neuvostoliitossa. Valtakunnallisen ja tasavaltojen Korkeimpien Neuvostojen jäsenet ovat yhä useammin ruvenneet erittelemään julkisesti eri ministeriöiden ja muiden hallituselinten toimintaa, vaatimaan selostuksia hallituksen toiminnan eri puolista. Neuvostoliiton Kor-

keimman Neuvoston istunnoissa vuosina 1972—73 käsiteltiin Ministerineuvoston kertomuksia valtion kansantaloussuunnitelmien täyttämisestä ja pohdittiin yksityiskohdittain hallituksen selostuksia toimenpiteistä, joihin se on ryhtynyt terveydenhoidon, kansanvalistuksen, luonnonsuojelun ja luonnonresurssien järkiperäisen hyödyntämisen alalla. Moldavian liittotasavallan Korkein Neuvosto kuuli eräässä istunnossaan tasavallan ministerineuvoston puheenjohtajan selostuksen työstä, jota on tehty kansantalouden kehittämisen viisivuotissuunnitelman täyttämiseksi. Karjalan, Tatarian, Tšuvašian ja muiden autonomisten tasavaltojen hallitukset ovat selostaneet toimintaansa kansanedustajille, joilta olivat saaneet valtuutensa. Tällaisia esimerkkejä voidaan esittää paljon.

Paikalliset neuvostot valvovat laajasti toimeenpanoelinten työtä. Riittänee maininta, että 1973 miltei kaikki ne (99,5 %) käsittelivät toimeenpanevien komiteainsa selostukset talous- ja kulttuurielämän ja yleisönpalvelun johtamisesta sekä yleisen järjestyksen ylläpidosta alueella, aluepiirissä, kaupungissa tai kylässä.

Neuvostojen jäsenistään muodostamat vakinaiset valiokunnat näyttelevät yhä suurempaa osaa neuvostojen valvontavaltuuksien hoitamisessa. Nämä valiokunnat toimivat istuntojen välisellä kaudella. Kuvaavaa tässä suhteessa on Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston toiminta. Korkeimman Neuvoston kahdeksannen kokoonpanon neljän toimintavuoden (1970—74) aikana sen valiokunnat pitivät noin 150 istuntoa. Ne käsittelivät tiedotuksia ministeriöiden ja muiden johtoportaiden, tasavaltojen ja paikallisten johtoelinten työstä talouden ja kulttuurin eri aloilla.

Silloin kun vakinaisten valiokuntien suositukset koskevat suuria valtakunnallisia ongelmia —

näin tapahtuu melko usein — Neuvostoliiton hallitus käsittelee nämä suositukset ja hyväksyy niistä päätökset. Niin kävi mm. valiokuntien esitettyä suosituksensa kivihiilikaivosten työläisten terveyden sekä naisten työn suojelua koskevien lakien noudattamisesta, maanuumenien järkiperäisestä hyödyntämisestä, autoteiden rakentamisesta yms.

Myös paikallisten neuvostojen vakinaisten valiokuntien toiminta on vilkastunut. Vuonna 1965 valiokuntia oli 298 000, vuonna 1973 jo 326 000. Niihin on valittu lähes 1,8 miljoonaa edustajaa, joiden joukossa on satoja tuhansia eri alojen asiantuntijoita. Paikallisten vallanelinten vakinaiset valiokunnat voivat täysin pätevästi selvittää vaikeita talouskysymyksiä ja valmistaa esityksiä ajankohtaisista ongelmista neuvostojen käsiteltäviksi. Yksistään 1973 nämä valiokunnat valmistivat 443 000 kysymystä neuvostojen istunnoissa ja 756 000 toimeenpanevien komiteain istunnoissa käsiteltäväksi.

Neuvostojärjestelmän arvostelijat eivät siis ole oikeassa väittäessään neuvostojen, muun muassa maan Korkeimman Neuvoston toiminnan rajoittuvan valtuutettujen osallistumiseen istuntoihin. Koska neuvostoliittolaiset kansanedustajat täyttävät edustustehtäviään varsinaisen työnsä ohella, ovat vallanelinten istunnot verrattain lyhytaikaisia. Mutta istunto, lakien ja päätösten käsittely ja hyväksyminen ovat yleensä vain päätöskohta edustajain vakituisissa valiokunnissa tekemästä useinkin monia kuukausia jatkuneesta tehokkaasta työstä.

Valtiokoneiston toiminnan valvonnassa käytetään yhä laajemmin myös sellaistakin muotoa kuin valtuutettujen kyselyt väestöä askarruttavista kysymyksistä. Neljän vuoden aikana (1970—73) he esittivät paikallisten neuvostojen istunnoissa lähes 190 000 kyselyä. Valtuutetut saivat

melkein kaikkiin konkreettisen vastauksen ja neuvostot hyväksyivät niistä päätöksensä.

Voitaisiin esittää paljon muitakin numeroita ja tosiseikkoja, mutta mainitutkin jo todistavat, että **sosialististen maiden kansanedustuselinten toiminta** ei suinkaan supistu, vaan **kehittyy** johdonmukaisesti, **nämä elimet hoitavat yhä enemmän erilaisia asioita, kartuttavat kokemusta, käyttävät uusia muotoja toimeenpanoelinten ja koko valtiokoneiston toimintaa valvoessaan.**

Olisi kuitenkin väärin luulla kommunistien olevan sellaisia poliitikkoja, jotka pitävät sosialistisen valtion nykyistä organisaatiota täydellisyyden huippuna.

Talouden kasvu, uusien talousalojen synty, niiden keskinäisten suhteiden mutkistuminen vaativat valtiokoneiston jatkuvaa parantamista. Se on tarpeen, mikäli pyritään hyödyntämään nopeammin tieteen ja tekniikan saavutuksia, tyydyttämään paremmin kansan alati kasvavia aineellisia ja teknisiä tarpeita. Se mikä vielä eilen tyydytti ja oli riittävää poliittisesti, taloudellisesti ja organisatorisesti, tänään ei enää kelpaa, sitä jo arvostellaan ankarasti. Valtion johdon, etenkin talouden johdon parantamisen ongelmilla on viime vuosina ollut keskeinen sija sekä sosialististen maiden ylimpien vallanelinten että hallitsevien kommunististen ja työväenpuolueiden, niiden edustajakokousten sekä keskuskomiteain täysistuntojen työssä.

Mitkä kysymykset ovat olleet keskeisinä? Päähuomio keskittyi siihen, että on parannettava kansantalouden kehittämisen suunnittelua, tehostettava kokonaissuunnittelua ja perusteltava suunnitelmat tieteellisesti, lisättävä taloudellisten kannustinten osuutta, sidottava teollisuusaloittain ja alueittain toteutettava talouden johto paremmin yhteen, luotava suuria teollisuus- ja

maatalousyhtymiä. Näin ollen valtiokoneiston tärkein ja suurin rengas — talouden suunnittelu- ja johtoelimet — on järjestettävä uudelleen, ne on mukautettava talouden kehityksen nykyvaatimuksiin, tässä koneistossa työskenteleviä asiantuntijoita on opetettava jatkuvasti ja elämäntahdista jälkeen jääneet on erotettava, koneistoa on täydennettävä uusilla työntekijöillä, johtotyö on järjestettävä tieteelliselle pohjalle.

Yhtä vaikea, kiistoja ja yhteentörmäyksiä aiheuttava on ongelma, miten saataisiin sovitetuksi yhteen keskitetty valtionjohto ja paikallisten elinten aloitteellisuus. Nykyaikaiset tietokoneet ja muut uusimmat tiedotus- ja johtovälineet sekä pitkälle keskitetty tuotanto ovat omiaan tehostamaan valtion johdon keskittämistä. Mutta keskittämistä voidaan kehittää vain silloin, kun tunnetaan tarkalleen paikalliset tarpeet, vain silloin, kun paikalliset elimet käyttävät tehokkaasti ja itsenäisesti kaikkia niillä olevia resursseja ja mahdollisuuksia. Siksi sosialistisissa maissa on viime aikoina ryhdytty paitsi parantamaan yleisvaltakunnallista suunnittelua myös laajentamaan ja täsmentämään paikallisten vallan- ja johtoelinten toimivaltaa.

Paljon huomiota kiinnitetään välittömästi yleisönpalvelua hoitavan valtiokoneiston osan henkilökunnan parantamiseen, toimihenkilöiden ammattitaidon kohottamiseen, heidän taitoonsa tyydyttää työkansan tarpeet ja siihen, että jokainen toimenhaltija noudattaisi järkkymättä lakeja. Kommunistit eivät antaudu sellaisten ruusuisten illuusioiden valtaan, että sosialistisessa valtiokoneistossa ei muka enään ole byrokraatteja, paksunahkaisia virkamiehiä, henkilöitä, jotka yrittävät kiertää lakeja. Leppymätön taistelu virkavaltaisuutta sekä yliolkaista työtätekevien etuihin suhtautumista vastaan on vielä pitkän aikaa ajankohtainen.

Kansalaisten valvontatyö

Valtioelinten ja viranhaltijain toimintaselostukset väestölle tehostavat viranhaltijoiden kurin- ja vastuunalaisuutta, auttavat virkavaltaisuuden ja muodollisuuden pois juurimisessa. Tässä yksi esimerkki. Vuonna 1973 melkein kaikki (99,1 %) Neuvostoliiton paikallisten neuvostojen toimeenpanevat komiteat järjestivät tällaisia toimintaselostuksia, ja 45,4 miljoonaa ihmistä, so. enemmän kuin neljännes maan aikuisesta väestöstä, käsitteli niitä 261 000 kokouksessa.

Valtiokoneiston työn parantaminen liittyy kiinteästi kansankontrollielinten aktiviteetin tehostamiseen. Kyseisiä elimiä on melkein kaikissa sosialistisissa maissa, ne muodostetaan tavallisista työihmisistä. Esimerkiksi Neuvostoliitossa työläiset, kolhoositalonpojat ja sivistyneistö ovat valinneet keskuudestaan lähes 9 miljoonaa edustajaa tuotantolaitoksissa, rakennustyömailla, kollektiivitalouksissa, valtiontiloilla ja virastoissa toimiviin kansankontrolliryhmiin.

Työtätekevien joukkojen täysivaltaisuus ei rajoitu eikä voi rajoittua siihen, että ne ilmentävät ja vievät läpi tahtonsa vain valtioelinten kautta. **Sosialismi kehittää jatkuvasti niitä mahdollisuuksia, joita käyttäen työtätekevät osallistuvat välittömästi yhteiskunnan ja valtion asiain hoitoon, ts. kehittää suoranaista kansanvaltaa.** Tämä on sosialistisen järjestelmän tärkeä erikoisuus. Kumpikaan kansanvallan muoto (edustusto ja välitön osallistuminen asioiden hoitoon) ei voi eristäytyä mekaanisesti, semmitenkään olla vastakohtana toiselle. Ne täydentävät toisiaan muodostaen eheän kokonaisuuden.

Käsittääksemme miten tämä koneisto todellisuudessa toimii, tarkastelemme sosialistisen yhteiskunnan tärkeimpien johdettavien alojen — talouden ja kulttuuritoiminnan — johtamistapo-

ja. Katsokaamme missä määrin työläisten on mahdollista osallistua välittömästi työkollektiivien ja ennen kaikkea tuotannollisten kollektiivien johtamiseen.

Neuvostoliitossa valtionhallinto voi esimerkiksi täyttää huomattavan osan tuotantolaitoksen tai viraston johtamistehtävistä vain yhdessä työntekijäkollektiivin ja sitä edustavien kansalaisjärjestöjen (puolue-, ammattiliitto-, nuorisoyms. järjestöjen) kanssa.

Tuotantolaitoksen kollektiivin toimintamuotona ovat tällöin ennen kaikkea työläisten kokoukset tai vakituisesti toimivat tuotannolliset neuvottelukunnat. Tällaiset neuvottelukunnat perustetaan laitoksiin, joissa on enemmän kuin sata työläistä. Tuotannollisten neuvottelukuntien työhön koko maassa osallistuu yli 50 miljoonaa työläistä, toimihenkilöä, insinööriä ja teknikkoa. He käsittelevät tehtaiden teollisen ja sosiaalisen kehityksen suunnitelmia, monia työn järjestelyyn, työoloihin ja palkkaan, tekniseen normitukseen liittyviä ym. kysymyksiä. Työväen tällainen osallistuminen kollektiiviensa asiain hoitoon on hyvin tuloksellista, siitä puhuu vaikkapa seuraava tosiseikka. Tuotannollisten neuvottelukuntien osanottajat esittävät joka vuosi noin kaksi miljoonaa suositusta, joiden toteuttaminen helpottaa tuntuvasti työläisten ja toimihenkilöiden työtä, niistä on melkoista taloudellista hyötyä sekä työntekijöille että koko tuotantolaitokselle.

Sosialismin säätämän järjestyksen oloissa laajojen joukkojen välitön osallistuminen johtamiseen ei riipu erinäisten johtajien tahdosta ja halusta. Neuvostolainsäädäntö määrittää yksityiskohtaisesti työkollektiivin ja sen yhteiskunnallisten järjestöjen oikeudet. Valtionhallinto voi ratkaista sisäistä työjärjestystä, suunniteltujen työmäärien uudelleentarkastamista, työ-

läisten ja toimihenkilöiden työpalkkaa, aineellisen kannustamisen rahaston käyttöä, sosiaali- ja kulttuuritoimenpiteitä sekä asuinrakennustoimintaa koskevat kysymykset vain yhdessä ammattiliittokomitean kanssa tai sen suostumuksesta. Muun muassa lain mukaan ammattiliittojärjestöllä on oikeus kuulla tuotantolaitosten johtajien selosteita kaikista näistä kysymyksistä, sillä on oikeus vaatia epäkohtien poistamista. Laitoksen johdolla ei ole oikeutta erottaa työläistä tai toimihenkilöä saamatta asiaan ammattiliittokomitean suostumusta. Myös työntekijöitä ylennettäessä johtaviin virkoihin otetaan huomioon ammattiliittokomiteain mielipide. Ammattiliitot voivat esittää ja ne esittävätkin ylemmille johtoportaille sellaisten johtavien henkilöiden rankaisemista, jotka ovat rikkoneet työlainsäädäntöä, syyllistyneet virkavaltaisuuteen tai suhtautuneet muodollisesti työtätekevien tarpeisiin. Ammattiliittojen vaatimuksesta on rangaistu johtohenkilöitä jopa panemalla heidät pois virasta. Näitä tapauksia ei pidä katsoa vain kielteisiksi ilmiöiksi, ne ovat reaalinen todiste sosialistisen demokratismin tehokkuudesta.

Työkollektiivien osallistuminen yhteiskunnan asiain hoitoon ei suinkaan rajoitu tuotantolaitoksen tai osuuskunnallisen yhtymän sisäisen elämän kysymyksiin. Näillä kollektiiveilla on laajoja oikeuksia myös poliittisten suhteiden alalla. Työkollektiivissa tai kansalaisten asuinpaikalla järjestetyissä kokouksissa asetetaan edustajaehdokkaita neuvostoihin, kuullaan edustajien ja kansantuomarien toimintaselostuksia, valitaan tuomioistuinten kansanlautamiehet sekä neuvostojen vaaleja varten muodostettavien vaalilautakuntien jäsenet. Työkollektiiveilla on kuten jo mainittiin erikoisoikeus asettaa kysymys edustajien poiskutsumisesta.

Yhteiskunnallisten joukkojärjestöjen mahdollisuudet osallistua sosialistisen valtion johtoon ovat samoin suuria. Niillä on oikeus lainsäädäntöaloitteeseen, oikeus esittää päätösehdotuksia neuvostojen käsiteltäväksi. Esimerkiksi ympäristön suojelusta huolestuneiden satatuhantisten järjestöjen aloitteesta on hyväksytty voimassa olevat lainsäädännölliset asetukset luonnonsuojelusta. Kansalaisjärjestöt osallistuvat tärkeiden valtioelinten muodostamiseen ja niiden työhön. Nuorisoliiton edustajia kuuluu kaikkien niiden ministeriöiden ja valtionkomiteain kollegioihin, joiden toiminta tavalla tai toisella liittyy nuorison kasvatukseen ja koulutukseen sekä nuorten oikeuksien turvaamiseen. On paljon sellaisia asioita, joita valtion elimet eivät ole oikeutettuja ratkaisemaan itsenäisesti, vaan yhdessä asianomaisten kansalaisjärjestöjen kanssa tai sopimalla niiden kanssa tai niiden luvalla.

Monet valtioelinten tehtävät on yleensä annettu kansalaisjärjestöille. Ne suojelevat työläisten ja toimihenkilöiden työtä, määräävät valtion sosiaalivakuutusrahastoista, johtavat lukuisia parantoloita, lepokoteja ja täyshoitoloita, joissa työläiset viettävät lomansa, yms.

Valtioelinten tehtävät liittyvät siis kiinteästi kansalaisjärjestöjen tehtäviin, mutta eivät kuitenkaan ole samoja. Koska oikeudet ja velvollisuudet on rajoitettu tarkasti ja jokainen valtio- sekä kansalaisjärjestö täyttää johdonmukaisesti omia erityistehtäviään, voidaan yhteiskuntaelämän ilmiöitä arvioida eri asenteista, työtätekevien moninaisten etujen näkökulmasta, voidaan nähdä paremmin reaalinen tilanne, tuoda esille ja voittaa ristiriidat, väitellä, verrata mahdollisten ratkaisujen variantteja ja kehittää oikea toimintasuunta.

Tarkastelemmepa valtiokoneiston parantamisen mitä puolta hyvänsä, se on joka tapauksessa

työtätekevien vetämistä valtiollisten päätösten valmisteluun, valtion asiain hoitoon, valtioelinten toiminnan valvontaan, ts. sitä mikä muodostaa demokratian olemuksen sanan varsinaisessa merkityksessä.

Kommunistiset puolueet ovat valtiokoneiston kehityksen tärkein vipusin, ne ohjaavat ja koordinoivat tämän koneiston kehittämistä yhä demokraattisemmaksi.

Mitä monitahoisempia yhteiskunnassa tapahtuvat prosessit ovat, sitä rikkaampaa on sen talous- ja kulttuurielämä, sitä tarkemmin on määriteltävä yhteiskunnan kehitystie. Samoin kuin kaikessa kehityksessä tässäkin on voitettava ristiriitoja ja vaikeuksia, sovitettava yhteen lukuisia tavoitteita ja osattava ilmaista kansan yhteinen tahto. Tällaisia vaikeita ongelmia ei tietenkään voida ratkaista vain valtion käytössä olevilla erityiskeinoilla. Valtion hallinnolliset ja taloudelliset vaikutuskeinot ovat välttämättömiä ja aiheellisia, mutta riittämättömiä. Sosialismin maiden kansojen tehtävät voidaan täyttää vain työtätekevien väestökerrosten sekä valtio- ja kansalaisjärjestöjen yhteisponnistuksin.

Valtion ja kansalaisten järjestöjen johtava ydin on kommunistinen puolue. Se on kollektiivinen voima, joka kykenee yhteenliittämään yhteiskunnan ja sen järjestöt, joka panee kaikki nämä toimimaan tarmokkaasti joukkojen saamiseksi mukaan johtotehtäviin, huolehtii siitä, etteivät nämä järjestöt ottaisi itselleen toisten tehtäviä, vaan toimisivat jokainen omalla alueellaan.

Puolue on vallan ydin, mutta se ei ole samastettavissa valtiovallan kanssa. Puolueella ei ole ollut eikä ole valtiovallan valtuuksia, vaikka kommunismin arvostelijat joskus niin väittävät. Puolue toteuttaa suunnistavaa toimintaansa ennen kaikkea neuvostoihin valittujen ja

muissa valtioelimissä toimivien kommunistien kautta. Puolueen kaikki ponnistukset tähtäävät siihen, että valtiovalta olisi kansan valtaa kansaa varten. Siksi kommunistisen puolueen johtavan osuuden lujittaminen on suorastaan välttämätöntä kansanvallan johdonmukaiselle kehittämiselle.

Koko kansan valtion luonteesta juontuu sellainen demokratian kehitys, joka on tulos yhteiskunnan talouden ja kulttuurin järkkymättömästä kasvusta ja joka vaikuttaa niihin aktiivisesti.

Kehityksen näköalat

Kommunistit muistavat, että koko kansan valtio, joka on toistaiseksi rakennettu vain Neuvostoliitossa, on vasta kehityksensä alkuvaiheessa. Monet neuvostovaltiolaitoksen erikoispiirteistä ovat siirtyneet edellisestä historiallisesta vaiheesta. Hyvin monet uudet ilmiöt ovat vasta syntyneet, niitä pitää kehittää.

Neuvostoyhteiskunnan kokemus ja historiallinen käytäntö sekä muiden sosialististen maiden kokemus, etupäässä niiden, jotka 1960-luvulla loivat sosialismin perusteet ja nykyään rakentavat kehittynyttä sosialistista yhteiskuntaa, antaa mahdollisuuden määrittää täydellisemmin ja syvemmin kansan yhteisen valtion laadullisesti uutena vaiheena sosialismin poliittisessa organisaatiossa. Samalla tämän kokemuksen pohjalta voidaan määrittää selvemmin valtiolaitoksen kehityksen näköalat, jotka kommunistit ovat aina liittäneet yhteiskunnallisen itsehallinnon asteittaiseen kehitykseen sekä sosialistisen valtion kuoleutumiseen.

Yhteiskunnalliseen valtaan pohjautuva tulevan yhteiskunnan organisaatio ei tipahda taivaasta eikä se ilmesty yhteiskunnan nykyisen organisaation täydellisen häviämisen tuloksena. Mitä pitemmälle sosialismi kehittyy, sitä enemmän siihen ilmestyy sellaisia organisaatiomuo-

toja, jotka tulevat uudistuneessa muodossa pätemään kommunistisessa yhteiskunnassa. Tämä koskee ennen muuta kansan yhteisen valtion niitä laitoksia, jotka säätelevät yhteiskunnan talouselämän prosesseja sekä tieteen, tekniikan ja kulttuurin kehitystä koko yhteiskunnan mitassa. Tämä koskee niitä lukuisia ja moninaisia valtiollisia ja yhteiskunnallisia laitoksia, joiden toiminta auttaa työihmisiä osallistumaan entistä laajemmin vakituisesti ja ratkaisevalla tavalla yhteiskuntansa asiain hoitoon.

Vaikka tulevan kommunistisen itsehallinnon organisaatio eroaa suuresti sosialistisen yhteiskunnan nykyorganisaatiosta, niin kuitenkin niiden välillä on sukulaisuutta ja periytyvyyttä. Kaikki se paras, minkä kehittyneen ja korkealle kehittyneen sosialistisen yhteiskunnan poliittinen organisaatio on saanut aikaan, muodostaa perustan kommunistiselle itsehallinnolle.

Ihmiskunnan tuleva historia määrittää ne konkreettiset tiet, joiden kautta sosialistinen valtiolaitos muuttuu kommunistiseksi itsehallinnoksi.

Suhteensa valtioon kommunistit rakentavat nojaten ihmiskunnan kartuttamaan kokemukseen. He sanovat, ettei valtion pidä palvella omistavan vähemmistön etuja eikä työtä tekevän enemmistön riistoa. Riistäjävaltio hävitetään ja luodaan sortajia vastaan suunnattu työväenluokan diktatuurin valtio, ts. työväenjoukkojen enemmistön sosialistinen valtio, tämä valtio kehittyy koko kansan valtioksi ja koko kansan valtio kuoleutuu asteittaisesti kehittyessään kommunistiseksi yhteiskunnalliseksi itsehallinnoksi — tässä ydinajatus joka määrittelee kommunistien suhtautumista valtioon, sen eilis-, nyky- ja huomispäivään.

Inga Kitšanova

MILLAINEN ON KOMMUNISTIEN POLITIIKKA USKONTOON JA USKOVAISIIN NÄHDEN?

Uskovaisten joukoittainen luopuminen uskonnosta Neuvostoliitossa ja muissa sosialistisissa maissa useinkin katsotaan ihmisyhteiskunnalle vieraaksi ilmiöksi, väkinäiseksi prosessiksi. Tämän ilmiön aikulähteet yritetään juontaa yksinomaan kommunistien ateismiin, joka tulkitaan uskonnon kieltämiseksi ja uskovaisten ahdistamiseksi. Mutta onhan uskonto menettämässä asemiaan myös ei-sosialistisissa maissa.

Kommunistien »keksintö» vai yleinen tendenssi? ◇ Valtio eristää kirkon ◇ Sosialismia vastaan suunnatusta taistelusta lojaliteettiin ◇ Uskonnonvapaus käytännössä ◇ Valistus ja sosiaalisen aktiviteetin kehittäminen muttei pakotus ◇ Erään tutkimuksen tuloksia ◇ Todellisten arvojen puolesta

Vanhoja väitteitä

Neuvostoyhteiskuntaa sanotaan täydellä syyllä joukkoateismin yhteiskunnaksi. Valtava enemmistö Neuvostoliiton asukkaista on ateisteja. Neuvostoliitossa vierailevalehtimies, turisti tai liikemies voi silti tavata toimivan kirkon, synagoogan, rukoushuoneen ja moskeijan. Suunnilleen samaa hän näkee muissakin sosialistisissa maissa. DDR:ssä hän voi tutustua Kristillis-demokraattisen liiton toimihenkilöön, Puolan Kansantasavallassa katolilaisten yhteiskunnallisen järjestön aktivistiin.

On yleisesti tunnettua, että ateismi on kommunistisen puolueiden maailmankatsomuksellinen periaate. Siitä huolimatta mm. Neuvostoliitossa julkaistaan säännöllisesti uskonnollisia aikakauslehtiä, painetaan raamattua ja koraania, Puolan Kansantasavallassa toimii menneiden aikojen teologien ja kirkkoisien sekä nykyajan jumaluusoppineiden teoksia julkaisevia kustantamoja.

Miten tämä kaikki sopii yhteen?

Kun Lännessä julkaistuista kirjoituksista etsii vastausta kysymykseen, miten kommunistit suhtautuvat uskovaisiin, niin tapaa ihmeen ristiriitaisia, suorastaan vastakkaisia kuvauksia ja arvioita.

Tämän artikkelin tekijä kuuli kerran Roomassa räikeistä kommunisminvastaisista kirjotuksistaan tunnetun katolisen prelaatin Don Loyakonon esitelmän »Uskonto ja kommunismi». Sitä ennen Loyakono oli käynyt Neuvostoliitossa. Seurakunta ei näet liioin uskonut hänen saarnoihinsa ja hän aikoi lujittaa asemaansa omakohtaisilla vaikutelmilla. Ja mistä hän sitten puhui esitelmässään? Hän tunnusti, että Neuvostoliitossa on valtion laitoksia, jotka turvaavat omantunnonvapauden, puhui kirkkojen kauneudesta, kirkkorakennusten entisöintitöistä, seurakunta-

laisten ja kirkonpalvelijain varakkuudesta. Samalla hän väitti, että ateismia on tyrkytetty väkipakolla neuvostoihmisille ja yhteiskunnalle, että kommunistit vainoavat uskovaisia, koska kommunismi taistelee uskontoa vastaan.

Nämä ovat perusväitteitä monissa kirjoissa ja kirjoituksissa, jotka käsittelevät uskonnon asemaa sosialismin maissa, ja siksi niitä on eriteltävä huolellisesti.

Väkinäinen ilmiökö vai ajanmerkki?

Väitteet siitä, että ateismi on yhteiskunnalle epäelimellinen ilmiö, eivät ole uusia. Tuo ajatus on yhtä vanha kuin uskonto. Hyökkäykset ateismia vastaan ovat 20. vuosisadalla voimistuneet. Nykyään painotetaan ateismin nopeaa leviämistä valtioissa, joissa kommunistit ovat päässeet valtaan. Tätä on selitetty monella eri tavalla, mutta johtoaiheena on aina ollut se, että ateismi on poliittinen ilmiö, jota on pakkokeinoin istutettu Neuvostoliiton ja sosialismin muiden maiden yhteiskunnan maaperään.

Tällaisia väitteitä on nykyään helpompi julistaa kuin näyttää toteen. Ovathan itse suurimpien kirkkojen johtajat sanoneet 20. vuosisataa uskonnon arvovallan laskun vuosisadaksi. Epäuskon, ateismin leviäminen herättää huolestusta ja levottomuutta kaikkien uskonnollisten suuntausten ideologeissa ja johtajissa. Uskonnon arvovallan heikkeneminen ja uskonnollisuuden väheneminen on eittämätön tosiasia, samoin kuin yhteiskuntakehityksen edistyksellisen perussuuntauksen — sekularisaation voimistuminen ts. yhteiskuntaelämän kaikkien muotojen nopeampi vapautuminen uskonnon vaikutuksesta.

Ateismi, sekularisaatio ja uskonnon arvostelu eivät ole vain sosialismin maille ominaisia ilmiöitä. Vapaamielisten järjestynyt liike alkoi toista sataa vuotta sitten ja on ajat sitten kehit-

tynyt kansainväliseksi. Vapaamielisten maailmanliitto ja Kansainvälinen humanistinen ja eetillinen liitto ovat kaksi suurinta yhdistystä. Vatikaani on määritellyt ne »taisteluhenkisen ateismin ei-marxilaisiksi muodoiksi». Näissä järjestöissä toimii maailman kuuluja tiedemiehiä, filosofeja, kirjailijoita, sellaisia henkilöitä, joita ei voida laskea kommunismin puolustajiksi. Mainitkaamme heistä Russell, Maugham, Ayer, Lamont ja Tšomski. He kehittävät valistusajan filosofien sekä ensyklopedistien perinteitä, antiklerikalismin perinteitä, perustelevat moraalin maallista alkuperää ja sen maallista luonnetta, vahvistavat kaikenlaisista uskonnollisista pakotteista vapaiden arvojen hyviä moraalisia puolia.

Kommunistit ovat arvostaneet suuresti vapaamielisten humanistisen ja valistustoiminnan, ovat kosketuksissa heihin. Uskonnon ja ateismin ongelmia tutkivat neuvostoliittolaiset asiantuntijat osallistuivat marraskuussa 1973 pidettyyn Vapaamielisten maailmanliiton 38. kongressiin. Kansainvälisen humanistisen ja eetillisen liiton kongressissa kuultiin myös neuvostoedustajan selostus.

Näin ollen on väärin leimata ateismi keinotekoiseksi, autonomiseksi ja »puhtaasti kommunistiseksi» ilmiöksi. Ateistiset pyrkimykset ilmenevät eri voimaisina erilaisissa sosiaalisissa tai kulttuurihistoriallisissa vaiheissa (eivätkä ne suinkaan ole vapaita ristiriidoista), mutta niiden yleispiirteenä on maailmanlaajuinen levinneisyys.

Aikamme tärkeimmät kirkkoasiakirjat tunnustavat näiden pyrkimysten vaikuttavan tehokkaasti paitsi sivistyneistöön myös laajoihin kansanjoukkoihin.

Paavi Johannes XXIII:nnen paavinkirjeessä 1961 »Mater et Magistra» todettiin sekularisaa-

tioprosessin kehitys. Siinä sanottiin, että »aikakautemme pahaenteisin piirre on järjetön pyrkimys luoda luja ja hedelmällinen maallinen järjestelmä ilman jumalaa.»[1] Edelleen siinä todettiin »maallisen hengen» vakiintuminen ja sen juridinen muotoileminen aikakauden tärkeäksi tunnusmerkiksi. Siinä todettiin maallisen oikeustajunnan kasvu, todettiin nykymaailmassa olevan perustuslakeja, jotka perustuvat maalliseen lainsäädäntään ja vetoavat maalliseen tietoisuuteen.

Nämä olivat ensimmäisiä tämänluontoisia kirkon tekemiä tunnustuksia. Kirkko ei enää voi olla vaiti siitä, että asettaen kirkkopolitiikan kärkeen kaikkien uskontojen yhteistyön se pyrkii ennen kaikkea yhdistämään kaikkien uskonnollisten järjestöjen ponnistukset, jotta voitaisiin kehittää uusi strategia ja taktiikka taistelussa sekularismin periaatteita ja ateismia vastaan. Kirkko näkee nykyajan ateismin suurimman vaaran sen humanistisessa suunnistautumisessa. Nimenomaan ateismin humanistinen luonne, joka käy yhä selvemmäksi tavalliselle ihmiselle, lujittaa ateististen asenteiden vaikutusvoimaa, sanotaan laajassa julkaisussa »L'ateismo contemporaneo», jota Vatikaani on viime vuosina julkaissut.[2]

Näin ollen itse kirkkojen johtajat ja jumaluusoppineet auktoriteetit tunnustavat, että uskonto on menettämässä kannattajiaan kaikkialla maailmassa. Tässä yhteydessä herää kysymys: voidaanko uskovaisten luopumista uskonnosta sosialismin maissa pitää ihmisyhteiskunnalle vieraana ilmiönä, väkinäisenä prosessina? Eikö asia ole niin, että marxilaiset, kommunistit ovat teoriassa ilmentäneet ja käytännössä noudattaneet muita johdonmukaisemmin ja täydellisemmin yhteiskunnan historiallisen ja sosiaalisen kehityksen perussuuntausta, joka ristiriitaisuu-

destaan huolimatta on meidän aikanamme muuttunut erittäin ajankohtaiseksi.

Historiallinen dekreetti

Kommunistisen yhteiskunnan rakentamisen ohjelma edellyttää mm. kärsivällistä ja vaikeaa työtä uskonnon vaikutuksen voittamiseksi. Kommunistit lähtevät toiminnassaan ihmisen puolesta käytävän humanistisen taistelun periaatteista. Kommunistit pyrkivät vapauttamaan ihmiset kaikenlaisesta vieraantuneisuudesta, auttamaan heitä vapautumaan väärästä, kuvitteellisesta tietoisuudesta. Kommunistien toiminnan päämääränä on, että ihminen olisi kaikin puolin kehittynyt, yhä lisääntyviä henkisiä ja aineellisia tarpeitaan tyydyttävä yksilö. Tämä on kommunistien periaatteellinen ohjelma, jota ne ovat täyttäneet erilaisin määrin Neuvostovaltion kehityksen eri vaiheissa, joskus hyvinkin monimutkaisissa ja vaikeissa historiallisissa oloissa.

On tunnettua, että Lokakuun suuren sosialistisen vallankumouksen jälkeen Venäjän kirkollisten järjestöjen johtajat aloittivat poliittisen taistelun neuvostovaltaa vastaan, liittyivät vastavallankumouksellisiin, yrittivät kaikin keinoin, myös vaikuttamalla aatteellisesti uskovaisiin, saada tsarismi, porvarien ja tilanherrain järjestelmä palautetuksi valtaan.

Miksi tapahtui näin? Ortodoksinen kirkko oli Venäjän itsevaltiuden vahvimpia tukipylväitä. Se omisti paljon maata (yhteensä 2 850 000 hehtaaria), oli keskittänyt suuria rahavaroja ja keräsi joka vuosi väestöltä 90 miljoonaa kultaruplaa. Kirkonpalvelijain tehtävänä oli valvoa uskovaisten luotettavuutta, joten he auttoivat tsaarin valtakomentoa joukkojen poliittisessa orjuuttamisessa. Ollessaan etuoikeutetussa asemassa muihin kultteihin verrattuna ortodok-

sinen kirkko sorti Venäjän ei-venäläisiä kansakuntia ja kansallisuuksia.

Vallankumouksen voitettua talonpojat saivat monia satoja tuhansia hehtaareja kirkolle kuuluneita maita. Luostareilta takavarikoituihin tiloihin muutti asumaan yli 1,5 miljoonaa työtätekevää.

Tsaarivallan, porvarien ja tilanherrain vallan kukistaminen merkitsi, että kirkko lakkasi olemasta yhteiskunnan tuki. Ei siis ihme, että kirkon ja uuden valtion välisten suhteiden solmimiseen liittyvät kysymykset olivat ensimmäisiä, joita kommunistien oli ratkaistava. Tammikuun 23. päivänä 1918 julkaistiin Kansankomissaarien Neuvoston (Neuvostotasavallan hallituksen) Asetus »Kirkon erottamisesta valtiosta ja koulun erottamisesta kirkosta». Tämä tiesi perinpohjaista, syvällistä muutosta Venäjän valtion suhteessa kirkkoon. Siksi kerromme Asetuksesta yksityiskohtaisemmin.

Asetus alkaa selvästä toteamuksesta: »Kirkko erotetaan valtiosta.»[3] Tätä säädöstä kehiteltiin laissa: »Jokainen kansalainen saa tunnustaa mitä uskontoa haluaa tai olla tunnustamatta mitään.»[4] Kansalaisille turvattiin oikeus olla joko uskonnon tunnustaja tai uskonnon kieltäjä: »Kaikki sellaiset oikeuksien loukkaamiset, jotka liittyvät jonkin uskonnon tunnustamiseen tai siihen, ettei tunnusta mitään uskontoa, kumotaan.»[5]

Asetuksessa ovat siis rinnakkain omantunnonvapauden ja kirkon valtiosta erottamisen demokraattiset periaatteet. Käytännössä se merkitsee, ettei yhdessäkään virallisessa asiakirjassa, joita neuvostokansalainen on joutunut täyttämään, ei edes väenlaskentalomakkeessa, ole ollut kysymystä uskonnosta. Laki ei salli kajota tähän kysymykseen, joka on yksinomaan jokaisen ihmisen omantunnon asia.

Asetus turvaa uskonnollisten menojen vapaan toimeenpanon siinä määrin, etteivät ne häiritse yleistä järjestystä eivätkä johda Neuvostotasavallan kansalaisten oikeuksien loukkaamiseen. Koska uskovainen on samanlainen kansalainen kuin muutkin yhteiskunnan jäsenet, on hänenkin noudatettava valtion vastaavia siviilisäädöksiä.

Asetus peruutti uskonnolliset valat. Tämä kohta oli hyvin merkittävä kun muistamme, miten englantilaiset vapaamieliset kävivät 19. vuosisadalla monta vuotta sitkeää dramaattista taistelua pyrkiessään saamaan peruutetuksi pakollisen valanvannomisen käsi raamatulla (oikeudessa, parlamentissa ja virallisissa seremonioissa), kun muistamme kiivaat väittelyt parlamentissa, sekularistien vainoamiset yms.

Koulun erottaminen kirkosta teki lopun papiston epäsuotuisasta vaikutuksesta varttuvan polven kasvatukseen ja vahvisti koululaitoksen maalliset rakenneperiaatteet. Asetus vahvisti Neuvostovaltion ja sen instituutioiden demokraattisen luonteen. Kansalaisten uskonnollista valistusta ja kasvatusta voitiin suorittaa vain yksityisessä järjestyksessä.

Asetus riisti kirkollisilta järjestöiltä oikeuden kiskoa mielivaltaisia ja rasittavia veroja Venäjän väestöltä. Kiellettiin seurakuntalaisiin kohdistuva pakotus ja rangaistukset sekä kaikenlaiset verotukset uskonnollisten seurojen avustamiseksi.

Kirkon maiden kansallistaminen ja joidenkin kirkkorakennusten siirtäminen kansan omistukseen ei johtanut kirkkojen fyysiseen häviämiseen, kuten ei-sosialistisen maailman eräät epäobjektiiviset historioitsijat ja kirkolliset toimihenkilöt väittävät. He unohtavat, että neuvostokommunistit antoivat uskonnollisten seurojen maksuttomaan käyttöön kirkkorakennuksia, huo-

neistoja sekä kirkoille kuulunutta kalustoa ja esineitä.

Uskonnonvapaus on realiteetti

Kirkko menetti siis taloudellisen vaikutuksensa, se ei enää voinut pyrkiä herruusasemaan yhteiskunnan henkisessä elämässä, sen mahdollisuudet vaikuttaa poliittisesti uskovaisiin pienenivät. Mutta itse uskovaiset jäivät, jäivät myös uskonnollisiin menoihin perustuneet elin- ja perhetavat, jäivät myös vuosisatojen aikana juurtuneet ja sukupolvelta toiselle siirtyneet uskonnolliset tarpeet. Uusi valtio tunnusti kirkon ja kirkko sai tietyn olemassaolo-oikeuden nimenomaan siksi, että se olisi tyydyttänyt nämä tarpeet ja toteuttanut omantunnonvapauden periaatteet. Mutta kuten sanoimme, papiston monet edustajat käyttivät väärin asemaansa ensimmäisinä vallankumouksen jälkeisinä vuosina, tukivat kukistettuja luokkia ja ulkomaisia maahanhyökkääjiä. Neuvostovaltion oli pakko lakkauttaa heidän toimintansa.

Muutamissa julkaisuissa, joissa käsitellään uskonnon asemaa Neuvostoliitossa, vääristellään todellista historiaa. Rankaisutoimenpiteet, sota kirkkoa ja kirkollisia järjestöjä vastaan, neuvostoviranomaisten toimeenpanema uskovaisten vainoaminen kuuluvat kommunistien vihollisten piirtämään historian kuvaan. Tällaiset esitykset ovat omalaatuinen varjostin, jolla peitetään todellisia tapahtumia. Esimerkiksi vuonna 1921 huomattavalle osalle Neuvosto-Venäjää levisi kauhea kuivuus. Voidakseen ostaa viljaa ulkomailta valtio päätti takavarikoida osan kirkollisille järjestöille kuuluneista aineellisista arvoista. Kirkko sabotoi päätöstä ja julisti suunnitellun takavarikoinnin ryöväykseksi ja ennen kuulumattomaksi ilmiöksi kirkon ja valtion keskinäisten suhteiden historiassa.

Venäjän historiassa se ei kuitenkaan ollut

uutta. Kirkon omaisuuden sekularisaatioon turvautuivat jo Pietari Suuri ja Katariina. Tsaarin hallitus otti kirkolta paljon kultaa ensimmäisen maailmansodan tarpeisiin. Mutta kun vastaukseksi nälänhätää kärsineiden kuvernementtien väestön avunpyyntöön neuvostohallituksen komissio ryhtyi takavarikoimaan arvoesineitä kirkolta, se kohtasi avointa vastarintaa. Tämä herätti suuttumusta monissa uskovaisissa ja he nousivat avoimesti papistoa vastaan. Uskovaiset tiesivät, että vasta äskettäin, 1916, kirkko oli uhrannut tsaarihallitukselle sodankäyntiä varten yhden Venäjän rikkaimman luostarin, kuuluisan Jurjevin luostarin omaisuuden. Pannajulistukset ja kiroukset eivät suinkaan olleet tehokkaimpia taistelukeinoja, joita kirkon huippukerros ja sitä kannattanut papiston osa käyttivät neuvostovaltaa vastaan.

Muistutamme muistakin tositapahtumista niille, jotka käsittävät yksipuolisesti ja kielteisesti sen miten vaikeaa oli neuvostovaltion toteuttaa kirkon suhteen uusia periaatteita. Julistettuaan kaikkien uskonnollisten kulttien tasa-arvoisuuden, kieltäydyttyään tukemasta yhdenkään uskonnollisen järjestön etuoikeutettua asemaa neuvostohallitus teki lopun muita kultteja sortaneen Venäjän ortodoksisen kirkon nauttimista huojennuksista ja sen ylivallasta. Vuonna 1917 hallitus palautti muhamettilaisille tsaarin viranomaisten heiltä ottaman koraanin vanhan tekstin (niin sanotun Othmanin koraanin), jota muhamettilaiset pitävät pyhänä. Samalla maassa kielletttiin muutamia uskonnollisia lahkoja, joiden menot loukkasivat ihmisarvoa ja vahingoittivat ihmisen terveyttä (hlystit, skoptsit ym.)

Asetusta kirkon erottamisesta valtiosta on myöhemmin täydennetty monilla päätöksillä, jotka sääntelevät kirkon ja valtion keskinäisiä suhteita. Niinpä suurimman neuvostotasavallan,

Venäjän federatiivisen liittotasavallan nykyään voimassa olevan rikoslakikokoelman 143. pykälä edellyttää rangaistusta »uskonnollisten menojen estämisestä silloin, kun niillä ei häiritä yleistä järjestystä eikä loukata kansalaisten oikeuksia...» Myös muiden tasavaltojen lait sisältävät samanlaisia säädöksiä.

Valtion lait takaavat muitakin oikeuksia uskovaisille. Esimerkiksi Neuvostoliiton Korkeimman Neuvoston vuonna 1970 hyväksymän työlainsäädännön perusteiden 9. pykälässä on sanottu, että on lainvastaista kieltäytyä ottamasta kansalaisia työhön tai säätää heille työhön otettaessa etuisuuksia uskonnollisten vakaumusten perusteella. Siksi yhdessäkään työntekijäluettelossa tai lomakkeessa, johon kirjotetaan tärkeimmät tiedot henkilöstä häntä työhön otettaessa (nimi, syntymävuosi ja -paikka, kotiosoite yms.) ei kosketella hänen suhdettaan uskontoon.

Valtion ja kirkon välisiä suhteita säännellään valtion vastaavien asetusten mukaisesti, vallanelimet sekä Neuvostoliiton hallituksen yhteydessä toimiva uskonnon asioita hoitava neuvosto valvovat asetusten täyttöä.

Neuvostoliitossa toimii useita luostareita sekä oikeauskoisia ja muhamettilaisia uskonnollisia oppilaitoksia. Monien uskonoppien edustajia opiskelee ulkomailla (baptisteja Englannissa, muhamettilaisia Egyptissä jne.) Neuvostoliiton uskonnollisten järjestöjen julkaisemia lehtiä luetaan myös ulkomailla. Neuvostoliiton uskonnolliset yhdistykset ovat säännöllisessä yhteydessä ulkomaiden samanlaisiin järjestöihin. Venäläinen ortodoksinen kirkko osallistuu vaikutusvaltaisimpien kansainvälisten uskonnollisten keskusten ja yhdistysten (Kristillisen rauhan konferenssin, Kirkkojen maailmanneuvoston ja Euroopan kirkkojen konferenssin) toimintaan.

Uskonnon vapaus on näin ollen tosiasia neuvos-

toyhteiskunnassa. Kirkollisille järjestöille on taattu juridinen asema ja oikeudet, maassa toimii uskonnollisia oppilaitoksia ja ilmestyy uskonnollisia julkaisuja. Neuvostodemokratia takaa oikeudet kaikille uskovaisille (pieniä uskonkiihkoisia lahkoja lukuunottamatta). Neuvostoliitossa on kylläkin tavattu äärimmäisyysryhmiä ja toimihenkilöitä, jotka vaativat palauttamaan vanhan järjestyksen, ts. palauttamaan kirkon vaikutuksen yhteiskunnan poliittisen tai henkisen elämän jollain alalla. Mutta nämä henkilöt ja ryhmät eivät ole saaneet tuntuvaa tukea edes uskontoa kannattavien joukkojen keskuudessa. Kyseiset toimihenkilöt ovat joskus kirjoitelleet Lännessä ilmestyviin julkaisuihin. Esimerkiksi ortodoksisen kirkon entinen saarnaaja Levitan-Krasnov ehdotti aikoinaan kokonaisen joukon toimenpiteitä, mm. uskonnon ottamista koulujen opetusohjelmaan. Tällaisia vaatimuksia ovat erinäisissä tapauksissa esittäneet evankelisista kristityistä baptisteista sekä juutalaisseuroista eronneet ainekset.

Kuten näemme, uskontoa koskevaan kysymykseen liittyy melkoisesti ristiriitoja ja vaikeuksia. Nämä vaikeudet johtuvat enimmäkseen uskonnollisten ilmausten objektiivisesta monimutkaisuudesta ja monisuuntaisuudesta. Sukupolvesta toiseen siirtyvät elämän- ja perhetavat ovat uskonnon vaikutuksen tuki, jota kommunistit eivät suinkaan suunnittele valloittaa väkirynnäköllä. Yhteiskuntamme kulttuuri vaikuttaa hitaasti, vähitellen elämän kaikkiin aloihin. Vaikeudet johtuvat usein myös siitä, etteivät kaikki kirkonpalvelijat noudata neuvostolainsäädäntöä, että he yrittävät kiertää kirkon ja valtion keskinäissuhteita sääntöleviä lakeja ja päätöksiä.

Esimerkiksi eräässä kaupungissa järjestettiin sikäläisen uskonnollisen juhlan kunniaksi kulkue,

joka häiritsi vilkasta katuliikennettä. Lain mukaan juhlaa olisi pitänyt viettää kirkon alueella. Toisessa tapauksessa yritettiin avata koulu, jossa lapsille aiottiin opettaa uskontoa. Kolmannessa äiti kastatti väkisin keskenkasvuisen poikansa. Mutta nämä ovat vain välitapahtumia neuvostovaltion ja uskonnollisten järjestöjen välisten suhteiden asiallisessa ja melko joustavassa järjestelmässä.

Muissa, nuoremmissa sosialistisissa maissa, ovat valtion ja kirkon suhteiden olemukseen jättäneet leimansa ne toisenlaiset historialliset olot, joissa sosialismi on noissa maissa voittanut, kullekin maalle ominaisten uskonnollisten perinteiden erikoisuudet sekä se asenne, jonka uskonnolliset järjestöt ovat heti alusta ottaneet uutta valtaa, työtätekevän kansan valtaa kohtaan.

Esimerkiksi Bulgarian Kansantasavallassa ortodoksisella kirkolla ei ollut poliittisen toiminnan kokemusta eikä myöskään huomattavaa arvovaltaa joukkojen keskuudessa. Se muuttui verrattain nopeasti ja helposti lojaaliksi uudelle vallalle ja kieltäytyi kaikista klerikaalisista vaatimuksista. Saksan Demokraattisessa Tasavallassa on uskovaisten poliittinen aktiivisuus, heidän osanottonsa sosialismin rakentamiseen saanut aikaan edustuslaitoksen, jonka kautta he ovat vaikuttaneet poliittiseen elämään: erilaisten kristinuskojen seuraajat ovat yhtyneet Demokraattisen Saksan Kansalliseen rintamaan kuuluvaan kristillis-demokraattiseen liittoon.

Puolan Kansantasavallassa sosialistisen valtion ja kirkon suhteiden järjestäminen on perinteiden sekä historiallisen ja kulttuurikehityksen erikoisuuksien takia ollut erittäin monimutkaista. Näitä vaikeita ongelmia ratkoessaan hallitus ja Puolan yhtynyt työväenpuolue ovat lähteneet siitä, että maan väestö on aina ollut hyvin uskovaista. Puolan kouluissa opetetaan uskontoa

kaikille halukkaille. Aktiiviset uskovaiset ovat liittyneet erilaisiin yleiskansallisiin järjestöihin (»Znak», »Paks» ym.), jotka kuuluvat maan kaikkia patrioottisia voimia edustavaan Kansallisen yhtenäisyyden rintamaan.

Voimme siis todeta, ettei sosialismi nivelloi valtion ja kirkon keskinäisiä suhteita. Ne ovat kussakin maassa erilaiset, usein hyvin omalaatuiset. Mutta kirkko saa kaikkialla toimia vapaasti, jos se noudattaa valtion asianomaisia lakisäädöksiä.

Kommunistien ateismi: tarkoitusperät ja käytäntö

Uskonnonvapaus ja sen toteuttaminen on kysymyksen toinen puoli. Yhtä tärkeä on toinenkin: ateismin vapaus.

Kirkon erottaminen valtiosta ja omantunnonvapaus liittyvät erottamattomasti ateistisen propagandan vapauteen, materialismin propagandan vapauden takaamiseen. Tältä pohjalta harjoitetaankin sosialistisissa maissa ateistista propagandaa. Neuvostoliitossa uskonnollista maailmankatsomusta arvostelevia tieteellisesti perusteltuja aatteita levittää aikakauslehti »Nauka i religija» (Tiede ja uskonto). Ateismin sekä uskonnon arvostelun kysymyksiä käsittelee arvovaltainen tutkimuskeskus — Tieteellisen ateismin instituutti. Ylioppilaat, opettajat, työläiset ja eri tieteenalojen asiantuntijat esitelmöivät väestölle ateismin kysymyksistä.

»Nauka i religija» lehden toimituskunnan jäsenenä käsillä olevan artikkelin tekijä oli 1972 mukana keskustelussa USA:sta Neuvostoliittoon saapuneiden kirkkojen edustajain kanssa. Melkein kaikki nämä kirkonpalvelijat odottivat kuulevansa uskonnon vainosta ja uskonnon ankarasta arvostelusta. Keskustelujen ja väittelyjen aikana, tutustuttuaan uskonnollisia asettamuksia ja aatteita arvostelevien julkaisujen

kannanottoihin ja sisältöön vieraat vakuuttuivat siitä, että moiset tulkinnat Neuvostoliiton ateistisen propagandan periaatteista ja menetelmistä ovat vääriä. Yksi amerikkalaisista papeista luki kiinnostuneena ja ihmeissään julkaisustamme Kantin moraalifilosofialle omistetun esseen, jossa paljastettiin ajattelijan uskon ristiriitaisuus. Samanlaisena yllätyksenä olivat kirjoitukset Dostojevskin ja Tolstoin uskonnollisista aatteista jne. Vieraat sanoivat, etteivät olleet odottaneet Neuvostoliiton ateistisen kasvatuksen nojautuvan näin päteviin tietoihin uskonnonfilosofiasta.

Uskonnon hävittäminen on taistelua, tinkimätöntä, kireää ja syvällistä aatteiden taistelua. Se on kamppailua sellaisen moraalin puolesta, joka on vapaa pelosta, joka ei odota haudantakaista palkintoa. Se on kamppailua koetuksia, taistelua ja voittoja kaipaavan pelottoman järjen puolesta, maailman kauneuden esteettisen nautinnon puolesta, ihmisten sellaisten sosiaalisten yhteyksien puolesta, jotka eivät tarvitse haudantakaisia voimia välittäjäkseen, se on kamppailua sosiaalisesti aktiivisen ihmisen, kansalaisen, edistyksellisen yhteiskunnan rakentajan puolesta.

Mitä vahinkoa uskonnosta on sosialismin oloissa? Uskonto ei merkitse vain sitä, että maailmanrakenne ja yhteiskunnallinen elämä selitetään epätieteellisesti, kuvitteellisesti. Eihän uskovainen käytä kaikkia uuden yhteiskunnan sille myöntämiä mahdollisuuksia täysiveriseen, sosiaalisesti aktiiviseen elämään. Tähän on lisättävä, ettei hän itsekään anna yhteiskunnalle kaikkea mitä voisi. Uskovainen uhraa sekä moraalista että fyysistä tarmoaan valmistautumiseen »tulevaan» elämään, mitä hän pitää moraalisena velvollisuutenaan. Mutta todellinen moraali määräytyy siitä, miten paljon kukin tekee

muuttaakseen sekä lähimmäistensä että oman elämänsä täällä maan päällä paremmaksi, sisältörikkaammaksi ja kauniimmaksi. Tässä perusväitteessä ateistien humanismi käy suuressa määrin yhteen altruismin kanssa ja auttaa egoististen kannanottojen voittamisessa.

Kysymys on edellytysten luomisesta ihmisen täydelliselle, kaikinpuoliselle itsensä ilmaisemiselle, siitä, ettei uskonnon tarve olisi ihmiselle köyhän elämän korvauksena. Marxilaiset tietenkin ymmärtävät, että aineellisten edellytysten ja elämän tapojen muuttuminen ei johda automaattisesti ihmisten luopumiseen uskonnosta. Uskonnolla on oma kehityslogiikkansa. Uskonto liittyy objektiivisesti ja punoutuen myös uskovaisten tietoisuudessa kulttuurillisiin, etnisiin ja kansallisiin vaikuttimiin, elämän traditioihin yms. Suuri ajattelija, filosofisen idealismin ja uskonnon leppymäton vastustaja Friedrich Engels muotoili hyvin tarkasti ajatuksen siitä, mitä merkitsee uskonnon marxilainen aatteellinen voittaminen, joka edellyttää yleisen merkityksen omaavien arvojen kriittistä omaksumista. »Kysymys ei suinkaan ole noiden kahden vuosituhannen koko ajatussisällön yksinkertaisesta hylkäämisestä», hän kirjoitti, »vaan sen kritiikistä, väärän, mutta omalle ajalleen ja kehityskululle väistämättömän idealistisen muodon — — puitteissa saavutettujen tulosten esiin vetämisestä.»[6]

Ulkomaalaiset turistit usein ihmettelevät lukiessaan Moskovan konservatorion mainoksista, että konserteissa esitetään Bachin kirkkokantaattia Matteus-passio tai Rahmaninovin sävellystä Öinen jumalanpalvelus, tai nähdessään taidegallerioissa raamatunaiheisia maalauksia.

Ovatko ateistit viehättyneet hengelliseen musiikkiin? Eikö se ole parodoksi? Ei suinkaan. Avarakatseisuus, kauneusaisti ja se, ettei kaikessa tässä nähdä yksinomaan uskonnollista puol-

ta, puhuu siitä, että neuvostokansan laajat väestökerrokset ovat omaksuneet kulttuurin ja kehittäneet hyvää taiteellista makua. Kulttuuritason kohoaminen auttaa vapautumaan uskonnosta.

Materialistisen maailmankatsomuksen ja kommunistisen moraalin juurtuminen ihmisten tietoisuuteen edellyttää korkeaa sivistystasoa, yhteiskunnallisen ajattelun kehityshistorian tuntemusta. Ateistien uskovaisille esittämät väitteet, joilla he vastustavat uskonnollisia aatteita, pohjautuvat nimenomaan tietoihin, avarakatseisuuteen, kulttuuriin ja korkeaan moraaliseen tietoisuuteen.

On tärkeää korostaa, että ateistien ja uskovaisten aatteiden ja maailmankatsomuksellisten suuntausten taistelu tapahtuu aikana, jolloin kommunismin sosiaalisen ihanteen tunnustavat samassa määrin sekä uskovaiset että ateistit. Niin uskovaiset kuin ateistitkin ovat patriootteja, he rakentavat yhdessä uutta yhteiskuntaa, jonka lippuun on kirjoitettu: Vapaus, Tasa-arvoisuus ja Veljeys.

Sosialistista ja kommunistista yhteiskuntaa rakennettaessa ihmisten välille muovautuvat uudet suhteet, toteutuu kommunismin ylevä moraalinen ihanne. Tämä ihanne, jonka perustana ovat yleisinhimilliset moraali- ja oikeellisuusnormit, edellyttää myös sosiaalista aktiviteettia, ylevää yhteiskunnallista toimintaa, maailman, luonnon ja yhteiskunnallisten suhteiden innokasta uudistamista.

Kommunistinen ihanne vastaa ihmisen hartaimpia toiveita ja tarpeita. Tämä selittää sen, miksi kommunistiset aatteet saavat niin laajaa kannatusta. Papisto ymmärtää tämän hyvin, se näkee kommunististen puolueiden ja kansan yhtenäisyyden sosialismin maissa. Puhuessaan Neuvostoliiton kaikkien uskontojen edustajien

konferenssissa »Kansojen välisen yhteistyön ja rauhan puolesta» heinäkuussa 1969 Leningradin ja Novgorodin metropoliitta Nikodim sanoi seuraavaa kommunismin merkityksestä seurakunnalle: »Lokakuun suuren sosialistisen vallankumouksen tuloksena syntyi sosiaaliselta muodoltaan uusi valtio, joka on kulkenut koettelemusten tien ja muovannut olemassaolonsa 50 vuoden aikana uuden demokraattisen elämänjärjestyksen, siveellisesti hyväksyttävän yhteiskuntajärjestelmän ja vakiinnuttaa vähitellen yhä oikeudenmukaisempia ihmissuhteita. Kristitylle on tärkeää, että tässä uudessa maailmassa olennoituvat ja toteutuvat ne ihanteet, jotka lihaksi tullut Sana on tuonut maailmaan.»[7]

Puhuja hyväksyi täydellisesti sosialistisen yhteiskunnan julistamat moraaliperiaatteet. »Mitä tulee sosialistisen yhteiskuntamme sosiaalisen etiikan yleisiin periaatteisiin, niin niitä ovat rakkaus sosialistista Synnyinmaata kohtaan, tunnollinen työnteko yhteiskunnan hyväksi, periaate: ken ei työtä tee, sen ei syömänkään pidä, jokaisen huolenpito yhteisen omaisuuden säilymisestä ja kartuttamisesta, yhteiskunnallisen velvollisuuden selvä tajuaminen, kollektivismi ja toverillinen keskinäisapu: jokainen kaikkien ja kaikki yhden puolesta, humaaniset ihmisten väliset suhteet ja keskinäinen kunnioitus: ihminen on ihmiselle ystävä, toveri ja veli, suvaitsematon suhtautuminen epäoikeudenmukaisuuteen, loiselämään, epärehellisyyteen, virkakiipeilyyn ja etuiluun, Neuvostoliiton kaikkien kansojen ystävyys ja veljeys, suvaitsematon suhtautuminen kansallista ja rotuvihaa sekä rauhan ja kansojen vapauden vihollisia kohtaan.»[8] Kirkon toimihenkilöt pitävät arvossa näitä periaatteita, jotka ovat yhteisiä sekä neuvostoyhteiskunnan uskovaisille että ei-uskovaisille jäsenille. He käsittävät niiden moraalisen vetovoiman ei-

vätkä halua niiden takia joutua selkkaukseen seurakuntansa kanssa.

Marxilaisten mielestä tehoisin keino kamppailussa materialistisen maailmankatsomuksen puolesta on paljastaa ihmiselle itsensä toteuttamisen mahdollisuudet. Yrittäessään saattaa kommunistisen ihanteen huonoon valoon, heikentää sen vaikutusta joukkoihin arvostelijamme syyttävät usein marxismia siitä, että se muka orientoituu joukkoihin, että huolehdittaessa ensi vuorossa ihmiskollektiivista vahingoitetaan yksilöä. He ovat taipuvaisia kuvaamaan kommunismin sosiaalisen ihanteen »muurahaiskeon» ihanteeksi, ja toiminnan sosiaalisen ihanteen toteuttamiseksi »yleensä» työksi, jota tehdään ajattelematta jokaisen erillisen ihmisen henkisiä tarpeita. Nimenomaan uskovaiset esitetään tällöin jonkinlaisina uhreina. Luokka-asenne tulkitaan tavallisen inhimillisyyden vastakohdaksi, huolenpito »kaukaisista», koko kansasta asetetaan vastakohdaksi ihmisrakkaudelle.

Tosiseikat kuitenkin näyttävät, ettei asia ole näin. Neuvostomaan elämän vaikeimpinakin vuosina kommunisteille on ollut ominaista inhimillisyys, huolenpito konkreettisista ihmisistä, erillisistä työntekijöistä, eikä tämä suinkaan ole ristiriidassa heidän vallankumouksellisen luokkatietoisuutensa kanssa. Hyvin kiinnostava tässä suhteessa on Leninin vastaus sotakomissaari Danilovin kirjeeseen. Danilov oli kirjoittanut Leninille, että »työtätekevien luokan sisällä, leirin sisällä» on kehitettävä »rakkaudentunnetta, osanottavaisuutta, keskinäistä avuliaisuutta»[9]. Näin hän kirjoitti kireän luokkataistelun vuosina, jolloin ihmiset kärsivät suurta puutetta. Vastauksessaan Lenin korosti: »On ehdottoman *tarpeellista* kehittää 'keskinäistä avuliaisuutta' ym. niin 'luokan sisällä' kuin *muidenkin* luokkien *työtätekeviä* kohtaan.»[10] Ei yleensä

»kaikille», ei vain »yhteisjoukolle», vaan myös jokaiselle työtätekevälle kuului Leninin ajatuksen mukaan tämä huolenpito, apu ja solidaarisuus, jotka eivät ole ristiriidassa kommunismin sosiaalisen ihanteen kanssa, vaan vastaavat sitä täydellisesti.

Marxilaiset eivät suinkaan sulje silmiään siltä, että on olemassa yksilöllisiä, puhtaasti henkilöllisiä, subjektiivisia, ja joskus myös tilanteesta johtuvia syitä ja perusteita uskontoon kääntymiselle. Löyhät elämänasenteet ja vakaumukset yksityiselämän ristiriitojen kärjistyessä panevat ihmisen toisinaan etsimään lohdutusta uskonnosta. Lapsensa menettäneen äidin lohduton murhe, yksinäisyydestä johtuva masennus, ihmisarkuuden aiheuttama sairaalloinen tila, epätoivo, kaipuu... Näissäkin tapauksissa on lääkkeenä sosialistisen yhteiskunnan eri instituutioiden huolenpito ihmisestä. Tilanteen tai sattuman yksityisluonteesta riippuen tämä lääke ei aina vaikuta samalla tavalla eikä yhtä tehokkaasti, syyt jotka panevat etsimään lohdutusta uskonnosta, eivät aina häviä helposti.

Sosiologista analyysia

Ymmärtääksemme paremmin miten uskonto häviää neuvostoyhteiskunnan eri kerroksista, tarkastelemme muutoksia niissä arvo-käsityksissä, joihin väestö on orientoitunut. Esitämme muutamia tietoja uskonnollisten ja maallisten arvojen osuudesta Keski-Venäjän tyypillisen alueen, Penzan alueen asukkaiden tietoisuudessa ja käytöksessä.[11]

Tutkittaessa asukkaiden suhtautumista uskontoon kuin arvoon, yhtenä kriteerinä pidettiin osuutta, jota uskonto on kyseltyjen mielestä näytellyt heidän elämässään. 13,5 % asukkaista vastasi, että uskonto lohduttaa heitä vaikeina hetkinä, 0,6 % väitti, että uskonto opettaa hyvään, kohottaa ihmisen moraalia, 0,6 % — se

auttaa lasten kasvatuksessa ja 0,2 % — että uskonto selittää luonnon- ja yhteiskunnallisten ilmiöiden olemusta. Enemmän kuin kaksi kolmasosaa (71,1 %) asukkaista vastasi varmasti, ettei uskonto ole näytellyt minkäänlaista osaa heidän elämässään.[12]

Kysymykseen uskonnon vaikutuksesta yksilön ja yhteiskunnan moraaliseen tasoon vastaukset jakautuivat seuraavasti: 35,9 % — kielteisesti, 6,7 % — toisissa tapauksissa kielteisesti, toisissa myönteisesti, 5,2 % — myönteisesti. Loput, hieman yli puolet vastanneista sanoivat, ettei uskonto vaikuta mitenkään tai ettei heillä ole varmaa mielipidettä kysymyksestä.

Vastaukset näyttävät, että ateistiset suuntaukset ovat vallitsevia ihmisten siveellisyystajunnassa. Vain pieni osa kysymyksiin vastanneista oli sitä mieltä, että uskonto on edelleenkin positiivinen tekijä, joka edellyttää yksilön ja yhteiskunnan korkeaa moraalia.

Yksilön sisäisten arvojen luonnehtimiseen tarvitaan tietenkin subjektiivisia osoittimia, mutta ne eivät sinänsä riitä, niihin on lisättävä ihmisen todellista käyttäytymistä kuvaavat osoittimet. Uskonnollisen käytöksen luotettavimpia kriteerejä on ripittäytyminen, johon toimitukseen muilla kuin uskovaisilla tuskin on perusteita. Tutkimukset näyttivät, että vain 3,5 % kyselyyn vastanneista käy ripilla säännöllisesti ja 9,5 % käy ripillä silloin tällöin. Kiinnostavia ovat tiedot uskonnollisista juhlista. 56,6 % asukkaista ei yleensä osallistu niihin, 9,1 % osallistuu joskus, 23 % juhlii kotona, mutta ei käy kirkossa, 5,7 % juhlii myös kirkossa. Siis moniakaan juhliin osallistuvista ei kiinnosta näiden menojen varsinainen uskonnollinen puoli.

Kaksi täsmentävää seikkaa. Kysymykseen: »Onko teillä kotona uskontoon liittyviä esineitä?» 44 % vastasi ei, 52,6 % — kyllä. Jälkim-

mäisen numeron luulisi kumoavan kaikki aikaisemmin esitetyt tiedot, jotka näyttävät vain pienen osan kyselyyn vastanneista olevan uskovaisia. Kun kysyttiin miksi kyseisiä esineitä säilytetään, niin 9,6 % vastasi, että ne tyydyttävät heidän uskonnollisia tarpeitaan ja 8,2 %, että ne ovat tarpeen sukulaisille. Mutta suurin osa, 32,6 % sanoi säilyttävänsä niitä vain perinteellisen tavan mukaan. Siis suurin osa vastanneista ei osallistu uskonnollisiin juhliin eikä säilytä kulttiesineitä uskonnollisista syistä.

Esitämme vastanneiden mielipiteen vielä yhdestä kysymyksestä: »Millainen tulevaisuus uskontoa odottaa?» 42,8 % olettaa uskonnon kuoleutuvan, 4,8 % on sitä mieltä, että uskonto säilyy, 42,5 % ei osannut vastata mitään. Nämä tiedot koskettavat kylläkin välillisesti ihmisen sisäisten arvojen piiriä. Niiden mukaan voidaan riittävän tarkasti määritellä, mitä väestö ajattelee uskonnon näköaloista sosialistisessa yhteiskunnassa.

Yksilön tajunnassa ja käyttäytymisessä ilmenevien uskonnollisten ja maallisten arvojen keskinäinen suhde, joka on saatu selville edellä esitetyssä ja monissa muissa Neuvostoliitossa suoritetuissa tutkimuksissa, todistaa sitä, että sosialismin vallitessa kaikilla tärkeillä elämänaloilla on havaittavissa voimistuva sekularisointipyrkimys. Uskonnon merkitys yksilön tajuntaa ja käyttäytymistä sääntelevänä tekijänä vähenee yleensä tuntuvasti. Tällainen on yleisen historiallisen maallistumisprosessin yksityinen ilmaus, joka on täydellisimmin ja johdonmukaisimmin tullut esiin sosialismin aikana.

Arvoja, jotka todella auttavat elämään sisältörikasta, ihmisarvon mukaista elämää, ovat ne humanistiset arvot, päämäärät ja ihanteet, joita johdonmukaisimmin puolustavat uskontoa vastaan, ihmisen puolesta taistelevat kommunistit.

VIITTEET PETRENKON KIRJOITUKSEEN »MITEN SOSIALISMISSA RATKAISTAAN KYSYMYS YKSI- JA MONIPUOLUEJÄRJESTELMÄSTÄ?»

[1] V. I. Lenin, Teokset, 26. osa, s. 251.
[2] »Tie kommunismiin», Moskova 1961, s. 622—623.
[3] Mts. 614—615.

VIITTEET VOLKOVIN KIRJOITUKSEEN »VOIKO SOSIALISMI EHKÄISTÄ EKOLOGISEN KRIISIN?»

[1] Ks. Kommunisti, 1972, n:o 8, liite, s. 717.
[2] Antoine de Saint-Exupéry, Le Petit Prince, Paris 1946, p. 23.
[3] Karl Marx, »Taloudellis-filosofiset käsikirjoitukset 1844», Moskova 1972, s. 72.
[4] Платон, Сочинения, т. 3 (I). М., 1971, стр. 488.
[5] Mts. 539.
[6] »NKP:n 24. edustajakokous», APN:n julkaisu, Helsinki 1971, s. 79—80.

VIITTEET LUKJANOVIN KIRJOITUKSEEN »MITEN KOMMUNISTIT SUHTAUTUVAT VALTIOON»

[1] V. I. Lenin, Teokset, 24. osa, s. 91—92.
[2] СУ РСФСР (VSFNT:n asetuskokoelma), 1918, № 51, стр. 582.
[3] СУ Украины (Ukrainan asetuskokoelma), 1919, № 19, стр. 204.
[4] Ks. V. I. Lenin, Teokset, 25. osa, s. 427 (Valitut teokset neljässä osassa, 3. osa, s. 176).
[5] Neuvostoliiton kommunistisen puolueen ohjelma. Kirjasta »Tie kommunismiin», Moskova 1961, s. 560—561.
[6] Jules Moch, »URSS les yeux ouverts», Robert Laffont, Paris, 1856, p. 304.

VIITTEET KITŠANOVAN KIRJOITUKSEEN »MILLAINEN ON KOMMUNISTIEN POLITIIKKA USKONTOON JA USKOVAISIIN NÄHDEN?»

[1] »Mater et Magistre», § 217, teoksesta »Social teaching of the Church», N.Y., 1963, p. 266.

[2] »L'Atheisme dans la vie et la culture contemporeines », 1967 v. 2, p. 412.

[3] Декреты Советской власти, т. I, М. 1957, стр. 373.

[4] Mt.

[5] Mt.

[6] Friedrich Engels, »Luonnon dialektiikka», kustannusliike Edistys, Moskova 1971, s. 246.

[7] «Конференция препставителей всех религии в СССР». Загорск, 1969 г., стр. 87.

[8] Mts. 75.

[9] V. I. Lenin, Teokset, 45. osa, s. 636.

[10] V. I. Lenin, Teokset, 45. osa, s. 249.

[11] Tiedot perustuvat vuosina 1967—1969 tehtyyn kyselyyn, johon vastasi 9000 henkeä.

[12] Tässä ja useassa muussa tapauksessa vastausten määrä on alle 100 % siksi, etteivät kaikki asukkaat osanneet vastata kaikkiin kysymyksiin.

SISÄLTÖ

Petrenko
Miten sosialismissa ratkaistaan kysymys yksi- ja monipuoluejärjestelmästä? 3
Volkov
Voiko sosialismi ehkäistä ekologisen kriisin? . . 40
Lukjanov
Miten kommunistit suhtautuvat valtioon? . . . 65
Kitšanova
Millainen on kommunistien politiikka uskontoon ja uskovaisiin nähden? 97

LUKIJALLE

Kustannusliike Edistys pyytää lukijoita esittäämään mielipiteensä tästä kirjasta, sen suomennoksen laadusta ja kirjan asusta. Kustannusliike on kiittollinen myös muista ehdotuksista ja toivomuksista.
Osoitteemme:

Zubovski bulvar, 21
Moskova, Neuvostoliitto

On vaikeaa, jopa mahdotontakin ottaa kantaa uuteen yhteiskuntajärjestelmään, ellei sitä tunne hyvin. Kirjasarja

KOMMUNISMI: KYSYMYKSIÄ ja VASTAUKSIA,

jota kustannusliike Edistys (Progress) nyt alkaa julkaista suomen kielellä, voi olla Teille hyödyksi asiasta käsitystä muodostaessanne. Kirjoitusten laatijat käsittelevät sitä elämänkokemusta, jota on karttunut kommunistisen yhteiskuntapoliittisen liikkeen teoriaa kehiteltäessä sekä jokapäiväisessä työssä uuden yhteiskunnan rakentamiseksi. He esittävät näkemyksiään, polemisoivat, tarkastelevat kriittisesti erilaisia katsantokantoja.

Kustannusliike on valmis vastaamaan seuraavissa vihkoissa kysymyksiin, joita Teille saattaa tästä aiheesta herätä.

Osoitteemme: Progress. Zubovski bulvar, 21. Moskova, G-21. Neuvostoliitto